מוסף חג

חג המצות תשפ"ג

מתכונים מיוחדים
לפסח

6 **צֵא וּלְמַד**
חברת צוות המו"מ פרופ' טליה איינהורן, והמומחה למשפט חוקתי פרופ' יניב רוזנאי בראיונות מיוחדים

12 **נאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה**
מסע מרתק בעקבות מאות הלחנים האבודים שהלחין כ"ק האדמו"ר מקאליב זצוק"ל ברגעי שמחה והתעלות

18 **כָּל הַמַּרְבֶּה לְסַפֵּר**
הסופר החרדי המצליח יאיר וינשטוק המוכר גם בשמו הספרותי מ. ארבל, מתפנה לספר בראיון חג את הסיפור שלו

24 **וְעַכְשָׁיו קִרְבָנוּ הַמָּקוֹם**
בגיל 34, הרב יוסף גרמון, בוגר ישיבת תורה אור הספיק לבקר ב-106 מדינות כדי לקרב יהודים בארצות נידחות

30 **וַאֲפִילוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים**
הרב שמעון רגובי, יו"ר ארגון 'מזור' ומבכירי יועצי הרפואה בישראל מספר על האחריות הכבדה הרובצת על כתפי היועצים

2 **לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ** | הרה"ג ראובן אלבז

4 **נוֹתֵן בָּהֶם סִמָּנִים** | הרה"ג שמואל רבינוביץ

הרה"ג ראובן אלבז

ראש מוסדות "אור החיים" וחבר מועצת חכמי התורה

לְעֹשֹׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ

נמצאים אנו בערב החג הקדוש-ימי חג הפסח שבו כל בית ישראל מתעוררים ומקבלים את אותה הארה והשפעה שזכו לה אבותינו בימים ההם שיצאו ממצרים מעבדות לחרות, ונהפכו להיות בגדר הַלְלוּ עַבְדֵי ה' ולא עבדי פרעה (מגילה יד ע"א), כפי שרמזו זאת המפרשים בפסוק וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה (שמות יג, י), מלמד שאותם ימים באים לקראתנו, ויציאת מצרים מתחדשת בכל שנה ושנה, ולכן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם (מנוסח ההגדה), כאילו הוא בעצמו יצא מעבדות לחרות ומשעבוד לגאולה.

וכן מובא ברמח"ל (רבינו משה חיים לוצאטו בספרו דרך ה' ח"ד פ"ז) שגלגל הזמן חוזר, ההשפעות וההארות שהיו באותם ימים קבועים בגלגל הזמן, ואנחנו בסה"כ צועדים בתוך אותו גלגל, ולכן בימים קדושים אלו יכולים אנו לזכות להתחזקות באמונה הצרופה בה' יתברך המועברת לנו מדור דור ונטיעתה בבנינו בנכדנו ובצאצאנו אחרינו, ולזכות לראות בניסי ה' וגאולתו השלימה כפי שגאל את אבותינו והוציאם ממצרים, כך יראה לנו בישועתו ויגאלנו גאולת עולם, כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת (מיכה ז, טו), הראה לבנים מה שלא זכו לראות האבות (ילקוט שמעוני בשלח).

אחת המצוות החשובות והיקרות בלילה זו וגולת הכותרת היא מצוות "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר" (שמות יג, ח), לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך (מכילתא ובהגדה), ונאמר (שמות י, ב) וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בִנְךָ וּבֶן בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם, וביארו המפרשים שדקדקה התורה לומר "באוזני בנך" להורות שיש לספר לילדים לפי אוזנם השומעת, כמידת הבנתם ושכלם, כפי שפוסק הרמב"ם (פרק ז' מהלכות חמץ ומצה הלכה ב') וזה לשונו: מִצְוָה לְהוֹדִיעַ לַבָּנִים וַאֲפִלּוּ לֹא שָׁאֲלוּ. וְלִפְי דַּעְתּוֹ שֶׁל בֵּן אָבִיו מְלַמְּדוֹ. כֵּיצַד? אִם הָיָה קָטָן אוֹ טִפֵּשׁ אוֹמֵר לוֹ: "בִּנִי, כָּלָנוּ הָיִינוּ עֲבָדִים כְּמוֹ שְׁפִחָה זוֹ אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה בְּמִצְרַיִם, וּבַלַּיְלָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַיֹּצִיאָנוּ לְחֵרוּת". וְאִם הָיָה הַבֵּן גָּדוֹל וְחָכָם מוֹדִיעוֹ מַה שֶּׁאֵרַע לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, הַכֹּל לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁל בֵּן:

ובספר המצוות כתב הרמב"ם (מצווה קנ"ז): היא שציוונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר מניסן בתחילת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מי שיוסיף במאמר, ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו לנו המצרים מעוול וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם, ולהודות לו יתעלה על כל טוב שגמלנו, יהיה יותר טוב, כמו שאמרו וכל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

בלילה קדושה זו יורדת הארה גדולה משמים שבה אפשר להחדיר את האמונה והמידות הטובות בבנינו, על אף שבמשך השנה פעמים שלא מצליחים כל כך לעשות זאת, מ"מ בלילה זו על ידי תיאור סיפור יציאת מצרים והודאה לה' יתברך על ניסיו ונפלאותיו שעשה ועושה עמנו, נחקקים הדברים בילדים ומלווים אותם לכל החיים, ולכן שומעים אנו לא מעט סיפורים על אנשים שרצו להתרחק משמירת התורה והמצוות רח"ל, אך בזוכרם

האדמו"ר מבעלזא באפיית מצות מצה

את ליל הסדר יחד עם כל המשפחה חזרו בהם והסתופפו שוב תחת כנפי השכינה, כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לַאֲדֹנֵינוּ (מושאל מנחמיה ח, י), ובכוחו לפעול גדולות ונצורות.

ובזכות שישראל זוכרים את הניסים שהקב"ה עשה ועושה עמהם ומשבחים ומקלסים אותו עליהם, ממשיך הקב"ה ועושה להם עוד ניסים ונפלאות, כדברי רבותינו (מדרש תהילים יח) כל שעושים לו נס ומהלל ומשבח את הקב"ה עושים לו עוד נס שנאמר "נָתָתָה לִירֵאֶיךָ נֵס לְהִתְנוֹסֵס" (תהילים ס, ו).

***

על הפסוק לֵץ תַּכֶּה וּפֶתִי יַעְרִם (משלי יט, כה), דרשו רבותינו (יעו"י במנורת המאור פרק ת"ת ד"ה ועוד גרסינן שדרש זאת מדנפשיה ונמשכו אחריו בספרי המוסר) לֵץ תַּכֶּה- זה פרעה, וּפֶתִי יַעְרִם- אלו ישראל, הקב"ה הכה את פרעה ומצרים באותות וּמוֹפְתִים בְּאַדְמַת בְּנֵי חָם (מתפילת ערבית-ברכת אמת ואמונה), ועל ידי זה קיבלו ישראל חכמה בינה ודעת שלא לעשות כמעשיהם והתחזקה האמונה שהתרופפה מהם מעט, וְיָדַעְתָּם כִּי אֲנִי ה' (שמות ב, י)- על ידי המכות שהביא ה' יתברך על מצרים חזרה בחזרה אמונת ישראל בה' יתברך, כּוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם וְעַד גְּדוֹלָם נְאֻם ה' (ירמיה לא, לג).

בתחילה פרעה לא היה מוכן לשלח את ישראל, ואף לא היה מוכן לשלם כסף צאן ובקר עבור ישראל שיזבחו לאלוקיהם במדבר, ובנוסף לכך לא הסכים לקבל מכות מאת ה' יתברך והגיב בזלזול ובעזות מצח לא יָדַעְתִּי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ (שמות ה', ב), אך לבסוף הוא גם קיבל מכות, גם שילם כסף רב וגם שילח את ישראל.

במדרש מובא על כך מעשה במלך ששלח את עבדו לקנות לו דג, הלך העבד לשוק וראה דג גדול ושמן אך ריחו היה נודף כיון שלא היה כל כך טרי, אולם חשב העבד ואמר בליבו: "המלך לא ירגיש, אתבלן את הדג היטב עם הרבה כמון שום ובצל והמלך לא ישים לב, העיקר שאעשה את ציווי המלך".

קנה העבד את הדג, בישלו והגישו לפני המלך, אך המלך לא היה מסוגל לאוכלו, ריחו הרע היה נודף וחמת המלך בערה בו, וַיִּקְצֹף הַמֶּלֶךְ מְאֹד וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ (אסתר א, יב), זימן המלך את העבד והציב בפניו שלוש אפשרויות לשלם עבור המעשה הנפשע שעשה: או שיאכל את הדג הרע שבישל, כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָךְ גְּמָלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ (עובדיה א, טו), או שיקבל חמישים מלקות על שהעיז להגיש לפני המלך דג כזה, או שישלם למלך מאה זהובים.

החליט העבד לאכול את הדג, אך כשהגיע לחציו לא היה מסוגל להמשיך מרוב הסירחון שבו והקיא את כל מה שאכל, וביקש העבד מהמלך לקבל מלקות במקום אכילת הדג. מיד זימן המלך את השוטר החזק ביותר במדינה והורה לו שיצליף בעבד מכות נמרצות, כשהגיעו למכה השלושים העבד לא היה מסוגל להמשיך ואמר למלך שהוא מוכן לשלם את הקנס במקום המלקות. נמצא שהעבד גם אכל מהדג, גם קיבל את המכות וגם שילם את הכסף.

אותו הדבר קרה עם פרעה, משה רבינו הורה לו לשלח את ישראל ובכך יחסוך מעצמו מכות והוצאה כספית, אך פרעה לא היה מוכן, לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה' וְגַם אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלֵּחַ (שמות ה', ב), ולבסוף גם שילח את ישראל, "קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי" (שמות יב, לא), גם קיבל מכות-וְהִרְבֵּיתִי אֶת אֹתֹתַי וְאֶת מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם (שם ז, ג), וגם שילם לישראל כסף רב, כהבטחת ה' יתברך לאברהם אבינו- וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל (בראשית טו, יד).

***

בתחילת ההגדה אנו אומרים: "הָשַׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל. הָשַׁתָּא הָכָא עַבְדֵי, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּנֵי חוֹרִין"- ידועה קושיית המפרשים מדוע חזר וכפל את המילה "הָשַׁתָּא הָכָא", ולכאורה היה לו רק לומר "השתא הכא עבדי, לשנה הבאה בארעא דישראל בני חורין", ומדוע הכפיל לומר בתחילה "השתא הכא", ואח"כ שוב כפל ואמר "השתא הכא עבדי"?

ישנם כמה וכמה ביאורים בדבר (במקום אחר הארכנו בזה יותר), אך אחד ההסברים הוא שיכול להיות מצב שיושבים ישראל על אדמתם אך הגאולה השלימה עדיין לא מגיעה, עדיין מרגישים בסוג של עבדות ומוגבלות מסוימת שלא יכולים לעשות כרצוננו אלא צריכים לשקול ולחשב כל דבר מפחד האומות, ולכן אנו מתפללים ומבקשים לשנה הבאה שנזכה לגאולה השלימה ונהיה בעצמאות שלימה ואמתית תחת שלטונו של מלכנו מלך המשיח, וכל המחבלים והמשטינים יפחדו ויברחו מפנינו, כִּי מֵתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְבַקְּשִׁים אֶת נַפְשֶׁךָ (שמות ד, יט), וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לָבֶטַח (ירמיה כג, ו), וְאַף עַל פִּי שֶׁיִּתְמַהְמֵהַּ, עִם כָּל זֶה אֲחַכֶּה לּוֹ בְּכָל יוֹם שֶׁיָּבוֹא (משלוש עשר עיקרים שקוראים בכל בוקר לאחר תפילת שחרית).

את האמונה הזו צריכים אנו להחדיר בנו ובבנינו בלילה הקדושה הזו שבעזרת ה' עוד יבוא היום בקרוב בקרוב שנזכה לראות את ישועת ה' השלימה, ישועת ה' כערף עין, וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ, וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ, וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יַגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ (מנוסח ההגדה-ברכת גאל ישראל), במהרה בימינו, אמן.

לא שכחנו כלום?

בדרך לטיול עוצרים במתחמי

תחנות שומרות שבת: **ירושלים** שד' בן-צבי • בית הדפוס ג. שאול • דרך המנהרות כביש 60 • שד' ויצמן • עקיבא אזולאי 1 א.ת ג. שאול • שבטי ישראל 44 • שד' גולדה מאיר הר חוצבים א.ת תלפיות • פארן 5 רמת אשכול • שד' משה דיין פסגת זאב • **מבשרת ציון** • **מישור אדומים** **גוש דן** **תל אביב יפו** גרוזנברג 16 • דרך ההגנה 42 • דרך סלמה 27 • דובנוב 7 • אילת 35 • סעדיה גאון 24 • הברזל 33 רמת החייל • דרך הטייסים 126 • **פתח תקווה** ז'בוטינסקי 6 • היצירה 8 קרית אריה • הירקונים 2 • **בני ברק** כביש גהה החשמונאים 6 • **גבעת שמואל** גהה כביש 4 **מרכז** **בית שמש** כביש שער הגיא • צומת א.ת צפוני • **אריאל** מול האונברסיטה • **בית אל** • **מודיעין-מכבים-רעות** המכונאי 1 א.ת ישפרו סנטר • **עופרה** **רחובות** כרמן גבריאלוב פינת היצירה א.ת קלמן גברי • **אור יהודה** יהונתן נתניהו 6 • **קרני שומרון** פנינת השומרון • **קרית ארבע** **החדשה** כביש 60 **דרום** **אופקים** שדרות הרצל • **נתיבות** בעלי המלאכה 97 • **קריית מלאכי** צומת ראם • צה"ל • **קרית גת** שדרות דרום 3 • **אשקלון** ביאליק פינת החשמל • **אשדוד** הבושם 3 • ניר גלים • המדע א.ת. הצפוני 32 **צפון** **אור עקיבא** שד' הנשיא פינת קופלביץ • **עפולה** כביש מס' 71 • **בית שאן** המלך שאול 304 • **צפת** דרך העצמאות • **טבריה** אלחדיף

הרה"ג שמואל רבינוביץ
רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים

נוֹתֵן בָּהֶם סִימָנִים

בעל ההגדה מביא את רבי יהודה שהיה נותן בעשר המכות סימנים: דצ"ך, עד"ש, באח"ב. יש להבין מה פשר הסימנים שנתנו במכות, וכי כל כך קשה לזכור עשר מכות? הלא כל ילד קטן יודע למנות אותן!

מובן שיש בזה סודות עמוקים. האר"י הק' כותב, שדצ"ך, עד"ש, באח"ב הם בגימטריה: חמש מאות ואחת, כמניין 'אשר'. פרעה אמר: "מי ה' אשר אשמע בקולו" (שמות ה, ב), אמרו לו: עוד מעט תקבל את ה'אשר' - ותשמע בקולו. וכידוע ישנה נבואה בחזיון הלילה של רבי שמשון מאוסטרופולי על הסוד שיש בזה לבאר את דברי האר"י הק' עד שכותב בסוף המאמר שכל המעיין בסוד הנפלא מובטח לו שינצל באותה שנה מכל מכשול וממיתה משונה, ושום אדם לא ימשול בו וכל אויביו יפלו תחתיו... ובכל אשר יפנה יצליח ובכל עסקיו ירוויח.

היה זה לאחר שמחת ה'הקפות' ביום שמחת תורה, בבית הכנסת הנודע 'חורבת רבי יהודה החסיד'. נוהג היה רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל לרקוד הקפה מיוחדת עם מאות ילדי ירושלים, כאשר באחת השנים, לאחר שסיים רבי יוסף חיים לומר את 'אין כאלוקינו', ניגש אליו אחד מאותם הילדים שזכו לרקוד עם הרב. הילד, היה ש"ב אברהם ברגמן, שהביט ברב בעיניים ביישניות ואמר בקול שקט: 'רבי, יש לי קושיה גדולה על הסידור'. רבה של ירושלים הביט בילד ברוך ובנעימות. הוא ליטף את לחיו של הילד, ואמר לו: 'שאל, בני היקר, שאל!'.

'איני מבין את המילים שהרבי אמר מקודם מתוך הסידור 'אין כאלוקינו'. הנה אנו אומרים קודם 'אין כאלוקינו - אין כאדונינו', ואחר כך אנו שואלים: 'מי כאלוקינו - מי כאדונינו', בעוד שהסדר היה צריך להיות הפוך לכאורה; שהרי קודם כל שואלים ורק אחר כך משיבים, ואילו כאן באה התשובה לפני השאלה!'.

חייך רבי יוסף חיים והשיב לילד: 'הנה חכם ונבון אתה, ובתשובה לשאלתך אמשול לך משל נחמד: מכיר אתה בוודאי את מערת צדקיהו המצויה על יד שער שכם?!' הילד הנהן בראשו, ורבי יוסף חיים המשיך: 'הלא תדע כי אור השמש אינו יכול לחדור אל תוך מערות ענקיות

רבי יוסף חיים זוננפלד מקבל את פניו של נשיא צ'כוסלובקיה

שכאלה ועל כן שוררת שם תמיד חשיכה מוחלטת! ובכן, מה יעשה אדם הרוצה להלך במערה ולצאת ממנה לאחר מכן? כיצד ידע את הדרך חזרה?'.

הנהן הילד בראשו כמבין את השאלה ותוהה לדעת מה התשובה. ורבי יוסף חיים המשיך ואמר: 'אדם פיקח עושה לו סימנים בדרכו, הנה כאן יש אבן גדולה, ובפינה זו יש עמוד יצוק בקרקע. לכשירצה אותו פיקח לצאת מן המערה, הרי הוא עושה את דרכו בקלות, הוא חוזר על פי הסימנים שקבע לעצמו וכך אינו תועה בדרכו'. לעומת זאת, המשיך רבה של ירושלים, אדם טיפש אינו חושב על יום המחר והוא אינו שם לבו למה שיקרה בעתיד! נכנס הוא במהירות, אינו משגיח לראות מה שסביבו ואינו קובע לעצמו סימנים, ועל כן סביר להניח שהוא אכן יתעה מהדרך הישרה, וחזקה עליו שיאבד את שבילי דרך המלך. ואכן כבר ארע, לא פעם אחת ולא פעמיים, שאנשים שלא קבעו סימנים, איבדו את דרכם ומתו ברעב.

הטעים רבי יוסף חיים את דבריו ואמר: 'נמצאנו למדים שאותם הסימנים שהאדם קובע בדרכו, הם הביטחונות שמצויים בידי האדם והם שומרים עליו שיוכל לחזור בדרך הסלולה והישרה ולא יתעה חלילה בדרכו'. המשיך הרב והסביר בלהט: 'גם בדרכי החיים חובה עלינו לעשות סימנים בכדי שלא נתעה ולא נאבד את הדרך הסלולה לנו מדור לדור. ועל כן, קודם כל, אנו מכריזים 'אין כאלוקינו' וזהו סימן אחד, ואחר כך 'אין כאדונינו', וזהו סימן שני. ורק לאחר שסיימנו לקבוע לנו את הסימנים, אפשר לצאת לדרך ולשאול 'מי כאלוקינו - מי כאדונינו'. שכן, שאלות מסוג זה, לרוב, מסוכנות המה, אך לאחר שהסימנים בידינו איננו צריכים לחשוש, כי אנו מצויים בדרך הנכונה הישרה, היא דרך המלך".

נתן רבי יוסף את מבטו החודר אל תוך עיניו של הילד העומד ואמר לו: 'רואה אני, ילד חביב, שבעוד זמן מה יהיה עליך לעזוב את ירושלים! שנים רבות לא תהיה כאן! אך בשנים הרבות הללו אל תשכח להציב לך סימנים בדרכך, כי אלו ישמרו עליך בכל אשר תפנה, לבל תסטה חלילה מן הדרך! זכור זאת היטב ואל תשכח!'.

הילד שלימים הפך לאיש קשיש, ואף שינה את שם משפחתו ל'בר טורא', סיפר ברגש רב: "ארבעים שנה התגלגלתי באירופה! כל שנות הזעם הנאצי ומוראות מלחמת העולם השניה חרוטים עמוק -עמוק על בשרי! פעמים רבות עמדתי בפני ייאוש מוחלט! לא יכולתי לסבול עוד וגמרתי אומר בלבי כי טוב לי מותי מחיי! אך תמיד בעת צרה זכרתי היטב את דבריו של רבה הישיש של ירושלים. דמותו ההדורה והתובענית הזדקרה מול עיניי: 'עשה לך סימנים!' את המסר הזה קבעתי עמוק בתוך תוכי, ולא שכחתי לעולם. ואכן בזכות סימנים אלו זיכני השי"ת לחזור לארץ ישראל! ובזכות הסימנים לצאת ממערת האפלה של החושך! הלקח שלימדני הרב הזקן בילדות, לא עזבני לעולם".

רבי יהודה לימד אותנו שחטאו של פרעה ועבדיו שלא עשו סימנים, ובעקבות כך הידרדרו לתהום עד שטובעו בים סוף. אם היו נותנים בהם סימנים ורואים את ההשגחה ואצבע אלוקים, אז גם בחושך הם היו יכולים לעצור ולחזור בהם.

בלילה הקדוש שבו אנו מספרים לצאצאינו את סיפור יציאת מצרים, העבדות והגאולה, נלמד את ילדינו את שפת הסימנים לאחוז בדרך הישר והטוב הסלולה לנו מדור ודור ואזי בכל מצב יכריזו: אין כאלוקינו!

"ארבעים שנה התגלגלתי באירופה! כל שנות הזעם הנאצי ומוראות מלחמת העולם השניה חרוטים עמוק -עמוק על בשרי! פעמים רבות עמדתי בפני ייאוש מוחלט! לא יכולתי לסבול עוד וגמרתי אומר בלבי כי טוב לי מותי מחיי! אך תמיד בעת צרה זכרתי היטב את דבריו של רבה הישיש של ירושלים. דמותו ההדורה והתובענית הזדקרה מול עיניי: 'עשה לך סימנים!' את המסר הזה קבעתי עמוק בתוך תוכי, ולא שכחתי לעולם"

בנק הפועלים

חכם, נרשם ומטייל בחינם

בנק הפועלים מזמין אתכם לטייל במאות אתרים, מוזיאונים וסיורים שפתוחים בשבילכם בחינם ובהרשמה מראש בימי חוה"מ פסח ט"ז עד כ' ניסן (לא כולל שבת י"ז ניסן)

אזור הצפון
- מוזיאון לוחמי הגטאות
- מוזיאון הרמן שטרוק חיפה

אזור השרון והסביבה
- החוויה המתגלגלת - בית הגלגלים הרצליה
- פלנתניה, מרכז מידע חלל ותרבות

אזור ת"א והמרכז
- המוזיאון הישראלי במרכז יצחק רבין
- מוזיאון בית הפלמ"ח

אזור ירושלים והסביבה
- שביל האבנים הכחולות
האמה החשמונאית בטיילת ארמון הנציב

אזור השפלה והדרום
- מרכז מורשת יהדות תימן
- כפר ביתא ישראל
- מוזיאון ג'ו אלון בנגב
- הגדת חבל ימית
- יש חווה כזאת - כפר סילבר
- המאהל של מיכה
- חוות הדקלים
- סדנאות ניפוח זכוכית של רון ארט יודאיקה
- סיור בצמחי תבלינים בחמדת שדות
- מוזיאון יד מרדכי
- אתר ראשונים בקיבוץ רוחמה

לפרטים והרשמה היכנסו לאתר בנק הפועלים המותאם

ההרשמה נפתחת בי"א ניסן 2.4. ימי חוה"מ פסח ט"ז ניסן עד כ' ניסן 7-11.4, לא כולל שבת י"ז ניסן 8.4. בהתאם לשעות הפעילות בכל אתר. הפעילויות הפתוחות לציבור הינן באחריות המוסדות ו/או האתרים המקיימים את הפעילות ובכפוף לכל דין, לרבות הוראות משרד הבריאות התרבות והספורט, ביחס לכל אתר. הכניסה לאתר מותנית בהצגת כרטיס שהוזמן מראש באתר ההרשמה עם תאריך ושעת ביקור עדכניים.

צֵא וּלְמַד: סיפורה של הרפורמה המשפטית בעיניים

חודשים ארוכים זה הנושא הכמעט יחיד על סדר היום - הרפורמה שהציג שר המשפטים במעמדם של בג"ץ, של היועמ"שים ושל הכנסת • כדי להבין את הסוגיה לעומק, בניכוי רעש הרקע הפוליטי, שוחחנו עם שניים מהמומחים הבולטים משני צדדי המתרס: חברת צוות המו"מ פרופ' טליה איינהורן, והמומחה למשפט חוקתי פרופ' יניב רוזנאי • מה דעתם על הרפורמה בכללותה - פסקת ההתגברות, הרכב הועדה למינוי שופטים, מעמד היועמ"שים וביטול עילת הסבירות, האם יש סיכוי לפשרה וכיצד הם מנתחים את המצב • מיוחד

הפגנת תומכי הרפורמה

בין רפורמה למהפכה

הפגנת מתנגדי הרפורמה

| אבי גרינצייג |

חרי חודשיים של מאבק בלתי פוסק בועדות הכנסת, בהפגנות המונים, בתקשורת ובזירה הפוליטית כולה. מאבק שכמעט הפיל את הממשלה שזה עתה קמה, שיצר תופעה של סרבנות, של איומים לפגוע בכלכלת ישראל, של לחצים בינלאומיים, נכנסנו לחודש של 'הפסקת אש', במהלכו ינסו הצדדים להגיע להבנות ולרפורמה בהסכמה בבית הנשיא.

באופן אירוני, מרבית מתנגדי הרפורמה הנוכחית מסכימים בעצמם על הצורך ברפורמה, הויכוח הוא על האיך ועל המה, ונדמה כי מרבית אזרחי ישראל כבר אבדו בעצמם בתוך סבך הפרטים, הדעות, האפשרויות והחישובים.

שוחחנו עם שתיים מהדמויות הבולטות ביותר בדיון הציבורי המתעורר, שניים המהווים סמכויות מקצועיות, להבדיל מאלו הפוליטיות: האחת, פרופ' טליה איינהורן, חברת צוות המו"מ של הקואליציה בבית הנשיא ותומכת מובהקת של הרפורמה, שאף הופיעה לא מעט במהלך הדיונים בועדת חוקה. השני, פרופ' יניב רוזנאי, נמנה על מובילי ההתנגדות לרפורמה, ומאלו שמקפידים לפרוש משנה סדורה בתחום.

נזכיר בתמצית את ארבע הסוגיות שהועלו על סדר היום במסגרת השלב הראשון של הרפורמה שהציג לפני כחודשיים שר המשפטים יריב לוין: האחת, שינוי הרכב הועדה למינוי שופטים, באופן שכוחם של הפוליטיקאים החברים בועדה יגדל משמעותית. השנייה, ביטול עילת הסבירות, בפרט בכל הנוגע להחלטות פוליטיות. השלישית, הסדרת מעמד היועמ"שים במשרדי הממשלה וצמצום סמכויותיהם כמי שאומרים את המילה האחרונה. והרביעית, העברת פסקת התגברות שתאפשר לכנסת לחוקק שוב חוקים שנפסלו על ידי בג"ץ והגבלת הביקורת השיפוטית על חוקים מלכתחילה.

רפורמה בכנסת תחילה

פרופ' יניב רוזנאי מכהן כפרופ' חבר וסגן הדיקן בבית הספר הארי רדזינר למשפטים, ומנהל משותף של מרכז רובינשטיין לאתגרים חוקתיים באוניברסיטת רייכמן. רוזנאי הוא יו"ר משותף של הסניף הישראלי של הארגון הבינלאומי למשפט ציבורי וחבר המועצה המנהלת של הארגון בין השנים 2019-2022. הוא מייסד-משותף של האגודה הישראלית לחקיקה וכיהן כיו"ר משותף שלה בשנים 2017-2020. פרופ' רוזנאי כיהן בעבר כמזכיר הכללי של העמותה למשפט ציבורי בישראל וכיום חבר הוועד המנהל שלה. תחומי המחקר שלו הם משפט חוקתי השוואתי, תאוריה חוקתית ותורת החקיקה. רוזנאי הוא גם נצר למשפחת גרנשטקורן, מי שהיה ראש העיר הראשון בבני ברק, ומשפחתו החזיקה בעבר את המאפייה הגדולה בעיר.

פרופ' רוזנאי, אתה נחשב לקול בולט של ההתנגדות לרפורמה. האם לדעתך אין מקום בכלל לרפורמה במערכת המשפט?

"בוודאי יש!", משיב פרופ' רוזנאי, "אבל חשובה ונחוצה יותר רפורמה שתחזק את אמון הציבור בכנסת ובמפלגות. אמון הציבור בפוליטיקאים מצוי בתחתית הסולם. דווקא אמון הציבור במערכת המשפט הוא כפול מהאמון בכנסת. בזה קריטי לטפל.

"הכנסת שלנו קטנה יחסית, הן ביחס לאוכלוסייה והן במבט השוואתי, ומספרה כבר מזמן אינו משקף את הצרכים הייצוגיים של המדינה. אם בעבר חבר כנסת אחד שירת כ-6,716 איש, הרי שכיום, גרוסו מודו, יש לנו חבר כנסת אחד על כל 75 אלף איש. במבט השוואתי, ישראל יוצאת דופן לרעה במידת הייצוגיות בבית המחוקקים. בניו-זילנד גם יש 120 חברי פרלמנט אך מחצית ממספר התושבים של ישראל!

"בתקופת קום המדינה היה היגיון רב במספר 120. כיום פחות. בנוסף, אחוז השרים או סגני השרים מבין חברי הכנסת הוא גם בין הגבוהים בעולם. תלוי בכנסת, אך בין 20-30% אחוזים מחברי הכנסת פשוט אינם פנויים לעבודה הפרלמנטארית של ייצוג הבוחרים, פיקוח על הרשות המבצעת וטיוב עבודת החקיקה.

"הכנסת גם מצויה ברף העליון של מספר הוועדות. כל ח"כ משובץ לכמה ועדות - מה שלא מאפשר התמקצעות בתחומי הוועדות ומביא לנוכחות דלילה בדיונים חשובים, לרבות דיוני חקיקה. תקזזו את חברי הממשלה, יושבי ראש כנסת וועדות, וקיבלתם מספר ממש קטן של ח"כים שזמינים לעבודה הפרלמנטרית השוטפת. לכן צריך לדאוג להגדלת הכנסת (הצעתי להוסיף בית עליון של 60 ח"כים שייבחרו בבחירות אזוריות). חיזוק הכנסת, הוספת חובת קוורום, הוספת מנגנוני פיקוח פרלמנטרים, מעבר להצבעה בפתק פתוח, מי שהורשע בעבירה פלילית במסגרת כהונה בתפקיד ציבורי לא יתמנה לשר או לכהונה כחבר הכנסת ועוד".

ובכל זאת, הסכמת כי יש מקום גם לרפורמה במערכת

המשפט, מה לדעתך השינויים שכן צריך לעשות?

"יש בהחלט גם מקום לרפורמה במערכת המשפט. רק לא לרפורמה הזו. הבעיה העיקרית - שמעניינת את הציבור - היא עומס וסחבת במערכת המשפט. ולכן הרפורמה העיקרית צריכה להיות הוספת ערכאת ערעור פלילית/אזרחית/מנהלית בין המחוזי לעליון, מה שיפנה את העליון לבחור את 200 התיקים הכי חשובים לגוון בהם, וכמובן, הוספת תקנים לשופטים. אין לזה קשר לרפורמות המוצעות".

ברפורמה הנוכחית יש ארבעה חלקים שונים, נגסה רגע לפרק אותם אחד לאחד. נתחיל בועדה למינוי שופטים - מדוע זה רע שפוליטיקאים ממנים שופטים? במה אנחנו שונים מכל מדינה בעולם? למה החלופה היא ששופטים יחזיקו בזכות וטו?

"צריך להפסיק עם ההטעיות על כך שאנחנו 'שונים מכל מדינה בעולם'. זה פשוט לא נכון. ראשית, מחקר של פרופ' עמיחי כהן וד"ר גיא לוריא שפורסם לאחרונה, בחן את שיטות המינוי ב-42 מדינות (חברות ה-OECD, ומדינות נוספות מבין הדמוקרטיות המובילות בעולם במדד הדמוקרטיה) והראה שאין כמעט דמוקרטיה שממנה שופטים בלי למנוע שליטה קואליציונית - שזה הכיוון אליו הממשלה מנסה לקחת אותנו. אפילו במדינות המעטות שבהן הקואליציה ממנה את השופטים, קיימת התייעצות בגורמי מקצוע או בוועדות סינון מקצועיות. מודל נפוץ בעולם המערבי - בין היתר בבריטניה, אירלנד, קנדה, דנמרק ושוודיה - הוא דווקא זה של ועדה עצמאית עם רוב של שופטים ומשפטנים שהמלצותיה תמיד מאושרות. זאת ועוד, בעוד שהממשלה לוקחת אותנו להליך פוליטי, בעשורים האחרונים מסתמנת מגמה עולמית הפוכה של דה-פוליטיזציה ושל ביזור הכוח במינוי שופטים.

"שנית, בניגוד לבתי משפט חוקתיים בעולם, בית המשפט העליון שלנו לא עוסק רק בעניינים חוקתיים. ההיפך, הוא עוסק בעיקר בערעורים אזרחים, מנהליים ופליליים. מתוך כ-10,000 תיקים שנסגרו בשנה שעברה, פחות מחמישית היו בג"צים. אנחנו צריכים ועדה שתהיה מבוססת על מומחיות ומקצועיות.

"שלישית, הקואליציה מדברת בהצעתה לא רק על בית המשפט העליון אלא על כל בתי המשפט (בתי המשפט המחוזי, השלום וכו'). המשמעות היא דרמטית. הקואליציה, יחד עם הנשיא (שהיא תמנה...), תמנה את השופטים לכל ערכאות השיפוט. כ-800 תקני שיפוט יהפכו מושא לג'ובים פוליטיים. זו סכנה גדולה. ההיפך; אם כבר עושים רפורמה לבחירת שופטים, אז יש להוציא את נבחרי הציבור בוועדה לבחירת שופטי ערכאות מקצועיות ולהחליפם באנשי מקצוע. לפוליטיקאים עצמם, פרט לשר המשפטים, אין מקום בוועדה שאמורה להחליט מי יהיה שופט תעבורה טוב יותר. הוועדה לבחירת שופטים לא אמורה להיות מקום לחלוקת מאות ג'ובים למקורבים, אלא המקום שבו נבחרים מיטב השופטים לפתור סכסוכים ושאלות משפטיות מקצועיות".

אם היית צריך להציע פשרה רצויה בנושא הזה של הרכב הועדה למינוי שופטים, לאן היית מכוון?

"שינוי אחד שאני מציע לאמץ הוא לקבע בחקיקה את הנוהג שלפיו אחד מנציגי חברי הכנסת בוועדה הוא מהאופוזיציה, וכן את הדרך שבה האופוזיציה בוחרת נציג זה: יש לוודא כי את הנציג הזה תקבע ישירות האופוזיציה והוא לא ייבחר בהצבעה כללית בכנסת. עיגון זה ישקף את תפקידה החשוב של האופוזיציה בדמוקרטיה הפרלמנטרית הישראלית ואת יחסי הכוחות בין הקואליציה לאופוזיציה.

"אף שיכולת ההשפעה של נציג אחד מצומצמת יחסית, בוודאי בהשוואה לממשלה, שלה שלושה נציגים (שני שרים וחבר מהקואליציה), שינוי זה נועד להבטיח פלורליזם, מגוון דעות ושיקוף של נציגי העם בוועדה, וכן לשמש כמנגנון בטיחות מפני השתלטות חוקתית של הרשות המבצעת באמצעות חברי הקואליציה על ההליך של מינוי השופטים. עיגון האופוזיציה בוועדה לבחירת שופטים משקף גם ערכים של פשרה וקונצנזוס ומן הראוי לקבע נוהג זה בחקיקה.

"לשיטת המינויים הנוכחית באמצעות הוועדה לבחירת שופטים יתרון גדול שהולם את מערכת המשפט, שכן היא מאזנת היטב בין הצורך של מקצועיות משפטית באמצעות חברותם של שלושה שופטים ושני עורכי דין; ובין הצורך של ייצוג פוליטי באמצעות חברותם בוועדה של שני שרים ושני חברי הכנסת. למעשה, הדגם הקיים בישראל נהנה מהיתרונות של כל העולמות: ייצוג פוליטי (ודרישה להסכמה רחבה לשם מינוי לבית המשפט העליון) והקפדה על המקצועיות. לכן, לנוכח החסרונות של דומיננטיות פוליטית בבחירת שופטים, אין לשנות את השיטה הישראלית.

"הייתי כן דואג לקביעת הוראה, כפי שהופיעה בהצעת הנשיא, שבבחירת שופטים, הוועדה תשקול את שיקוף מגוון הקבוצות בחברה הישראלית ואת גיוון הדעות התורת-

פרופ' רוזנאי: הייתי מוכן לקבל פשרה לפיה בית המשפט לא יתערב במינויים של שרים בעילת סבירות. אבל זה רק בתנאי שדיני הכשירות לשרים או סגני שרים יוקשחו וישוריינו היטב במסגרת חוק יסוד החקיקה, וכמובן שלא ישנו אותם בהתאם לצרכים פוליטיים פרסונאליים צרים

פרופ' יניב רוזנאי, צילום: גלעד קוולרצ'יק

שיפוטיות. אגב, מתווה הנשיא מבטל את הוטו של השופטים ומעלה משמעותית את כוחם של נציגי הציבור, בלי לתת שליטה קואליציונית".

זקוקים לשומרי סף

נעבור לנושא עילת הסבירות וביטולה או צמצומה, האם לא נעשה בעילה הזו שימוש מוגזם? האם לגיטימי לדעתך שבג"ץ יפסול מינויי שרים מניימוק של סבירות בלבד?

"זה פשוט לא נכון עובדתית. כפי שהראתה פרופ' קרן ויינשל-מרגל, רק בכשלושה אחוזים מהעתירות לבג"ץ השופטים מחליטים בפסק דין לקבל את העתירה ולהתערב בפעולות הרשויות האחרות. שיעור זה גבוה יותר במסגרת ערעורים על עתירות מנהליות, אולם בהם ההתערבות מטבע התיקים היא בנושאים זניחים יותר ולא בהכרעות מדיניות. במחקר אחר שבחן פסקי דין בנושא המאבק בטרור שנידונו בבית המשפט העליון בין השנים 2000 ל-2008, מצאה פרופ' ויינשל-מרגל כי ב3.8% מהם קבע בית המשפט שנושא העתירה אינו שפיט. לעומת זאת, מעל ל-95% מפסקי הדין כללו שימוש במבחני סבירות או מידתיות כדי לבחון את חוקיות פעולת כוחות הביטחון. אבל: השופטים לא התערבו בפועל ב-87.8% מפסקי הדין.

"החשיבות של עילת הסבירות היא לא בעצם ההתערבות בבית המשפט, אלא בכך שרשויות השלטון כולן מבינות שהן צריכות לשקול שיקולים ראויים ולתת להם את המשקל הראוי. תחשבו על כך שהרשות המקומית מרכזת את כל פחי האשפה בשכונה מתחת לבית שלי תוך שקילת רק השיקול של המקום. בלי לשקול את הסכנות לסביבה, לבריאות או לנוחות תושבי הבניין שלי. אני יכול לתקוף את ההחלטה כלא-סבירה. בלי סבירות - הרשויות ירגישו חופשיות לקבל החלטות בלי להתאמץ לשקול את כל השיקולים הראויים".

וגם כאן, נרצה לדעת מה לדעתך תהיה הצעת פשרה ראויה?

"אני הייתי מוכן לקבל פשרה לפיה בית המשפט לא יתערב במינויים של שרים בעילת סבירות. אבל זה רק בתנאי שדיני הכשירות לשרים או סגני שרים יוקשחו וישוריינו היטב במסגרת חוק יסוד החקיקה, וכמובן שלא ישנו אותם בהתאם לצרכים פוליטיים פרסונאליים צרים".

הסוגיה הבאה היא מעמדם של היועמ"שים. נשמח להבין קודם כל את החשיבות של "שומרי סף" בעיניך. לכאורה מדובר ברעיון לא דמוקרטי...

"ההיפך. דווקא במדינות שהפכו ללא דמוקרטיות אנחנו רואים שהדרך לשם עברה באמצעות החלשת שומרי הסף. אנחנו זקוקים לשומרי סף כדי לוודא שהשלטון לא חורג מסמכותו, שאין שחיתויות ושאין הפרת חוק. דמוקרטיה אין משמעותה שאין כבלים על השלטון".

האם במדינות אחרות קיימת תופעה של שומרי סף שמחזיקים בכוח לחסום או לפסול יוזמות של נבחרי ציבור?

"במחקר שיצא לאחרונה בכתב העת המוביל למשפט חוקתי, נכתב שעורכי הדין של הרשות המבצעת הם בחזית של מתן חוות דעת האם פעולה של הרשות המבצעת היא בהתאם לנורמות חוקיות. הם - נכתב במאמר - שומרי הסף. אכן, ברוב המדינות חוות דעתם אולי אינה מחייבת באופן פורמאלי. אבל אם ממילא מציתים לחוות הדעת האלו ומתייחסים אליהם כאל מחייבות, אז לא צריך להגיד את זה מפורשות. זה כמו שכשאני הייתי ילד בשנות ה-80 בירושלים לא נעלנו את הדלת כי אף אחד לא היה חושב להיכנס לביתנו. כשכולם משחקים לפי כללי המשחק - לא צריך לוודא שאין הפרות של הכללים.

"חשוב גם לזכור שאנחנו הדמוקרטיה היחידה בלי מנגנונים אחרים של איזון ובלימה - שני בתי פרלמנט, פיקוח פרלמנטרי עוצמתי, בחירות אזוריות, משטר נשיאותי, משטר פדראלי, כפיפות לגופים על לאומיים. כל מה שיש לנו זה הייעוץ המשפטי ובית המשפט וחייבים לשמור עליהם חזקים כל עוד לא מחזקים מנגנוני פיקוח אחרים".

וכמו בנושאים הקודמים, איזה מסלול של פשרה היית מציע כאן?

"הייתי מציע קציבת כהונה של יועצים משפטים למשרדים. כמו-כן, מאפשר ייצוג עצמאי לממשלה בפני ערכאות במקרים בהם היועץ המשפטי לממשלה לא מוכן להגן על החלטה או חוק".

חותם על מתווה הנשיא

הנושא האחרון ברפורמה שהוצגה על ידי שר המשפטים הוא פסקת ההתגברות. נראה גם שזה הנושא שמעורר הכי הרבה רגישות בקרב אנשי מקצוע. תוכל להסביר לנו מה המצב האידיאלי של איזון בין רשויות לדעתך?

"ככל שהולכים על החלשת מנגנון הביקורת החוקתי. כפי שהצעתי (ראו בהמשך), אין שום מקום לפסקת התגברות, שהיא מנגנון שמתאים רק לביקורת שיפוטית חזקה, וגם היא מאוד מאוד חריגה בעולם. היא קיימת רק בקנדה - וגם שם היא מעולם לא הופעלה ברמה הפדראלית, לא חלה על זכויות דמוקרטיות בסיסיות, והגיעה כחבילה יחד עם מגילת זכויות אדם מקיפה ונוקשה. גם בפינלנד יש התגברות, אך שם כדי לחוקק חוק חורג בהתגברות צריך רוב בקריאה שנייה ואז המתנה עד אחרי הבחירות הבאות! ורק אז אישור ע"י 2/3 מהפרלמנט. אם רוצים התגברות "דחופה" - זה דורש רוב של 5/6 ואז אישור בקריאה אחרונה ב-2/3... זה הרבה יותר גבוה מרוב של 61. יותר קרוב לרוב של 100 מתוך 120! לא צריך התגברות".

ובכל זאת, במסגרת האיזון בין הרשויות, האם לא מן הראוי להציב בלם הדדי, כלומר מגבלות על פסילת חוקים (רק בהרכב מלא של בג"ץ, למשל) ומגבלה על חקיקה מחודשת שלהם (רוב גבוה יותר)?

"לגבי ביקורת שיפוטית, אם כבר חושבים על רפורמה, אני הצעתי (בספר שפורסם בשנת 2021 על ביקורת חוקתית בישראל) לצמצם את סמכות בית המשפט, כך שביקורת שיפוטית תהיה רק בבית המשפט העליון (בניגוד לכל בית משפט כמו המצב היום), ושהחלטה על אי-חוקתיות של חוק תדרוש הכרעת רוב מיוחד בבית המשפט העליון של לפחות שישה שופטים מתוך הרכב מורחב של תשעה שופטים. כלומר, לא תהיה פסילת חוק על חודו של קול, כמו ברוב המדינות הדמוקרטיות החוקתיות. אם תהיה החלטת רוב של חמישה שחוק אינו חוקתי - החוק נשאר בתוקף, ותהיה הצהרת אי התאמה, והכנסת תחזור לדון בחוק. זה יבטיח שאם יש מחלוקת עזה בין השופטים, תהיה הנסגת שיקול הדעת השיפוטי לטובת נבחרי הציבור".

האם יש הגיון או רציונל שיאפשר לבג"ץ לפסול חוקי יסוד? האם לא מדובר בחריגה מסמכותם?

"בוודאי שיש הגיון. סמכותה של הכנסת כאספה מכוננת אינה סמכות מוחלטת. היא אמנם סמכות רחבה ביותר, אך היא מוגבלת על ידי עקרונות היסוד של המדינה. כך למשל, הכנסת כרשות מכוננת אינה מוסמכת לבטל את אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, או לבטל את אופייה של מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית. העם, הריבון, לא הסמיך את הכנסת לשלול את עקרונות היסוד שלנו. הכנסת הוסמכה לפעול במסגרת עקרונות היסוד של המשטר שמגבילות אף את סמכותה המכוננת.

איתכם גם בחג וגם במועד
בטוח זה כללית

רשת מר"מים ושירותי מוקד לילה
מרכזי רפואה מיידית בפריסה ארצית,
בכ-50% הנחה בימי שישי-שבת,
ערבי חג וחג**

רופאי ילדים און־ליין
עומדים לרשותכם 24/7
דרך אתר כללית או באפליקציה

רופאי משפחה און־ליין
דרך אתר כללית
או באפליקציה*

רופאי עור און־ליין
מומחים הזמינים עבורכם
כבר משעות הבוקר
בשיחת ייעוץ***

מוקד אחיות
המוקד פעיל
24 שעות ביממה
לשירותכם ב-2700*

כללית

צעד לפני, בשביל הבריאות שלך

2700*

* שירות רופאי משפחה און־ליין: ערבי חג, ימי החג וחוה"מ בשעות 13:00-23:00. ** רשת מר"מים: עלות השירות בסופ"ש ובחגים ₪47 (בימי חול וחוה"מ ₪94), מר"מים של כללית או המוכרים על ידה ונמצאים עימה בהסדר בלבד. לבירור שעות הפעילות של כל מר"מ הכנסו לאתר כללית. *** ימי חג ושבת - אין פעילות. בערבי חג מהשעה 08:00 ועד 13:00, בחול המועד מהשעה 08:00 עד 22:00.

"אגב, יש בעולם תקדימים לכך. ראשית, במדינות שונות (כגון תוניסיה, רומניה, אוקראינה, קוסובו, ומולדובה) החוקה מקנה סמכות מפורשת לבית המשפט לביקורת שיפוטית מהותית על תיקונים לחוקה. גם בהיעדר הסמכה מפורשת, כאשר החוקה כוללת פסקת נצחיות המגנה על ערכים וכללים חוקתיים מפני שינויים חוקתיים (פסקאות כאלו קיימות בערך ב-40% מחוקות העולם), ישנם בתי משפט שקבעו שיש בידם סמכות לביקורת שיפוטית כדי להגן על הערכים המוגנים.

"זה המצב, למשל, בברזיל ובצ'כיה, שם בוטלו תיקונים לחוקה שסתרו את פסקת הנצחיות. בגרמניה, בית המשפט החוקתי הפדראלי מבצע באופן תדיר ביקורת שיפוטית על תיקונים לחוקה, אך מעולם לא ביטל הוראה חוקתית. בטורקיה, החוקה מקנה לבית המשפט החוקתי סמכות לביקורת שיפוטית פרוצדוראלית על תיקונים לחוקה, אך בית המשפט קבע כי השאלה האם תיקון לחוקה סותר את הערכים החוקתיים המוגנים בפסקת נצחיות היא שאלה פרוצדוראלית הנוגעת לחריגה מסמכות ואף ביטל תיקונים לחוקה שביקשו לפגוע בעקרון החילוניות (בפסיקה מאוחרת יותר נראה שבית המשפט חזר בו מהחלטה זו).

"במדינות אחרות, בהן החוקה אינה כוללת פסקת נצחיות, בתי משפט - בהתבסס על התקדים ההודי לפיו אין לשנות את "המבנה הבסיסי של החוקה באופן הפוגע בזהותה" - קבעו כי קיימת ליבת ערכים חוקתית המוגנת מפני הריסתה באמצעות תיקונים חוקתיים. כך למשל, בהודו, טאיוואן, קולומביה, פרו, בנגלדש, פקיסטן, בליז וסלובקיה, בוטלו הסדרים חוקתיים שפגעו בעקרונות יסוד של השיטה, אף בהיעדר פסקת נצחיות ובהיעדר סמכות מפורשת לביקורת שיפוטית על תיקונים לחוקה. במדינות אחרות, למשל בצרפת ובגיאורגיה, קיימת התנגדות לביקורת שיפוטית על תיקונים לחוקה.

"גם אצלנו, קבע בית המשפט העליון - בצדק - שהכנסת לא מוסמכת לשלול את ליבת מאפייני המדינה כיהודית או דמוקרטית. אפילו כללי האתיקה של חברי הכנסת - שכתבו חברי הכנסת עצמם - מכירים בכך שחברי הכנסת חייבים להיות נאמנים לערכי היסוד של המדינה כיהודית ודמוקרטית".

בתסריט האיום שכולנו לא רוצים לדמיין, של התנגשות חוקתית. למי אמורים לציית גופים כמו הצבא והממשלה?

"אין לי ספק שרשויות השלטון מחויבות לציית לפסיקת בית המשפט העליון. בג"צ מוסמך לתת צווים לכל רשויות המשימה והן, אני מאמין, תצייתנה לפסיקתו כפי שראוי. אם לא כן, המשמעות היא אנרכיה מוחלטת. אם לממשלה מותר לא לציית לפסקי דין, מדוע שאזרחים יצייתו?"

לסיום, נשמח לשמוע הצעה הגיונית לפשרה אפשרית, משהו שיסיים את הסיטואציה הנוכחית...

"הייתי רוצה שנהיה כמו כל דמוקרטיה מודרנית: עם מגילת זכויות חזקה, ביקורת שיפוטית אפקטיבית, ומנגנוני איזון ובלימה שיוודאו שהשלטון מוגבל. אני סבור שהרפורמה הנכונה צריכה להיות לחיזוק הדמוקרטיה בכיוון זה.

אם אתה דוחק אותי ל'פשרה', אזי הייתי חותם על מתווה הנשיא, עם לא מעט כאבי בטן בסוגיות שונות, כי הוא מקדם את הדמוקרטיה שלנו למקום טוב יותר. מתווה הנשיא מבקש לבחון מה הבעיות העיקריות שהממשלה טוענת שקיימות: העדר גיוון, הגבלת היכולת למשול ולקדם מדיניות, וטו לשופטים בבחירת שופטים, וחשש מאקטיביזם שיפוטי. מתווה הנשיא נותן מענה לכל הבעיות האלו: הוא מצמצם את עילת הסבירות, משנה את הוועדה לבחירת שופטים בלי מתן וטו לשופטים, מבטל את עילת הסבירות על מדיניות של הממשלה ועל מינויי שרים, ומצמצם את היכולת לפסול חוקים רק להרכב מורחב וברוב מיוחד של בית המשפט העליון. יחד עם זאת, הוא מבקש למנוע פגיעה קשה בדמוקרטיה - ובדיוק בגלל זה הוא נדחה; כי הקואליציה לא הסתפקה במשהו שלא נותן לה שליטה מלאה..."

שומרי סף - רק בישראל

את פרופ' טליה איינהורן, חברה קבועה באקדמיה הבינלאומית למשפט השוואתי, זכיתי להכיר בעבר במסגרת מאבקים אחרים בהם הייתה מעורבת לשיפור מערכת המשפט והחוק בישראל. דמותה הדומיננטית נכחה גם לא מעט בדיוני ועדת החוקה בחודשים האחרונים, ולדבריה היה משקל רב בחקיקה ובתיקונים השונים. כאמור, היא גם מכהנת כחברת צוות המו"מ של הליכוד, ומסיבה זו, מטבע הדברים, נמנענו מלשאול אותה על פשרות אפשריות והתמקדנו בגופו של עניין.

פרופ' איינהורן: המחאה שאנו רואים היא שילוב של אנשים שאינם מוכנים לקבל בשום פנים ואופן את תוצאות הבחירות, בתוספת תבהלה לא מוצדקת שיצרו לגבי הרפורמה הטובה והנחוצה במערכת המשפט. מאחר שהיועמ"שית אסרה על הממשלה להשתמש בתקציב משרד ההסברה כדי להסביר את הרפורמה, בעוד שבצד השני נשפך כסף כמים כדי לייצר בציבור תבהלה, יש לקואליציה נחיתות מובנית בעניין זה

פרופ' איינהורן היא גם אחייניתו של הרב שמחה אסף, בוגר ישיבת טלז ומי שכיהן בצעירותו כראש ישיבה באודסה עד לסגירתה בידי הבולשביקים. עם עלייתו ארצה כיהן כפרופ' וכרקטור באוניברסיטה העברית, ובהמשך נבחר לכהן כאחד מחמשת השופטים הראשונים בבית המשפט העליון. לאיניהורן תואר ראשון בהצטיינות במתימטיקה-פיסיקה (האוניברסיטה העברית); תואר ראשון ושני בהצטיינות יתירה במשפטים (אוניברסיטת תל אביב); תואר דוקטור בהצטיינות יתירה באוניברסיטת המבורג. היא חיברה ספרים ופרסמה מאמרים רבים בתחום המשפט, וכן הקימה וכיהנה כעורכת הראשית הראשונה של כתב העת European Business Organization Law Review.

פרופ' איינהורן, הופעת לא מעט בפני ועדת חוקה וגם בעת את מעורבת בחברת צוות המו"מ, האם לדעתך הרפורמה תעבור בסופו של דבר?

"אני משוכנעת שהרפורמה הצנועה העומדת על הפרק כעת, הנחוצה כל כך כדי לקרב את מערכת המשפט בישראל למקובל בדמוקרטיות מערביות, חייבת לעבור. כמובן שתיקון מערכת המשפט והעמדתה על יסודות איתנים היא עבודת חיים מתמדת, שיש לה ראשית אך אין לה אחרית. כך בכל שיטת משפט, בוודאי באחת שכה הוזנחה כזו שלנו".

נגסה לגעת בגופו של עניין, ולעבור נושא נושא. תחילה לועדה למינוי שופטים. מה לדעתך היה צריך להיות המצב הרצוי? האם ועדה פוליטית בלבד? האם נדרש שימוע לשופטים?

"ההצעה העומדת על הפרק טובה מאוד - ועדה המורכבת משלושה שופטים, שלושה שרים וחמישה חברי כנסת, מתוכם שלושה מהקואליציה ושניים מהאופוזיציה. קוורום (מספר חברים הנחוץ להתכנסות הוועדה ולהצבעה) - שישה. שני השופטים הראשונים בכל קדנציה ייבחרו ברוב בוועדה, כלומר די יהיה בקולות הקואליציה. מהשלישי ואילך - בהסכמת האופוזיציה, ומהרביעי ואילך - בהסכמת השופטים. הצעה זו מבטאת פשרה ומבטיחה שלא תהיה השתלטות של הקואליציה על הוועדה לבחירת שופטים, היא מבטיחה גם את הסרת הווטו של שופטי העליון על המצטרפים לשורותיו. בנוסף תבוטל שיטת הסניוריטי, לפיה נשיא בית המשפט הוא הוותיק מבין שופטי בית המשפט העליון. לשיטה זו אין בסיס בחוק, אשר על פיו נשיא העליון צריך להיבחר בידי הוועדה לבחירת שופטים".

נעבור למעמדם של היועמ"שים. צוטטת בעבר בהקשר של 'אין מקום לשומרי סף בדמוקרטיה'. נשמח אם תרחיבי קצת על המשמעות של פקידים שיכולים לחסום החלטות של נבחרי ציבור ועל הפגיעה בדמוקרטיה שזה יוצר.

"היועצים המשפטיים צריכים לסייע לממשלה ולשרים לקדם את מדיניותם באמצעים חוקיים. לשם כך לא די בפקידים ניטרליים הממונים בידי גוף לא אינטרסנטי, אלא צריך אנשים שיפעילו את כל מרצם וכוחותיהם לגבש את הפתרונות הראויים והטובים שיאפשרו את קידום המדיניות. לא ייפלא אפוא שבכל המדינות שבהן קיים מוסד היועץ המשפטי לממשלה (Attorney General), שהן מדינות ששיטת המשפט שלהן מבוססת על המשפט האנגלו-אמריקאי (כמו ישראל), היועמ"ש הוא שר בממשלה או איש מפלגת השלטון. רק בישראל הוא מתמנה בידי ועדת איתור בראשות נשיא ביהמ"ש העליון. משום כך, גם בישראל, היועצים המשפטיים צריכים להיות משרות אמון, הניתנים למינוי ולהדחה, לפי שיקול דעתו של השר. בכל מקרה, חוות הדעת של היועמ"ש צריכה להיות המלצה לא מחייבת, אשר הממשלה והשרים רשאים לדחותה.

"רק בישראל יועמ"שים נהיו 'שומרי סף', המגינים על האינטרס הציבורי, אף שאין להם מומחיות בכך. האם האינטרס הציבורי תומך בהרחקת מסתננים אם לאו; האם חוק הגיוס, שמשמעותו מכסת מתגייסים לצה"ל מבני הציבור החרדי כשהיתר משוחררים לצאת לשוק העבודה, משקף מדיניות רצויה אם לאו; האם האינטרס הציבורי מחייב שראש הממשלה יוכל למנות כשר את פלוני, העומד בתנאי הכשירות שנקבעו בחוק, אם לאו; כיצד נקבע האינטרס הציבורי בסוגיית מתן אזרחות ישראלית; האם האינטרס של ישראל הוא להבטיח למשקיע בשדות גז 10 שנות יציבות רגולטורית אם לאו; ועוד - כל אלה שאלות שבהן צריכים להכריע נבחרי הציבור. לשם כך יש בחירות.

"יתר על כן, בישראל ניתן בידי היועמ"ש, כמייצג האינטרס הציבורי כביכול, מונופול על ייצוג הממשלה, ראש הממשלה והשרים בפני בית המשפט. רה"מ והשרים יישמעו רק אם היועמ"ש מתיר להם זאת. כך נוצרה אנומליה לפיה למחבל יש יותר זכות טיעון בפני ביהמ"ש מאשר לראש הממשלה או לשר. זאת אנומליה שאין לקבל. על היועמ"ש לייצג כמיטב יכולתו את עמדת השר, ובשום אופן אין להתיר לו לייצג דעה לעומתית. לעותרים לבית המשפט כנגד המדינה יש עורכי דין המשמיעים את טיעוניהם ועל בית המשפט לפסוק".

תבהלה לא מוצדקת

הנושא השלישי הוא עילת הסבירות. תוכלי לתת לנו קצת רקע מה זה אומר בעצם? האם זה מצב נורמלי שבו שופטים פוסלים מינוי של שר?

"עילת אי-הסבירות המקובלת במדינות המשפט המקובל מאפשרת את פסילת מעשה הרשות אם היא כל כך בלתי סבירה ששום רשות סבירה לא הייתה מתנהלת כך. רק אז מדובר באי-סבירות קיצונית שעל יסודה ניתן לפסול את מעשה המנהל. כך היה גם בישראל במשך עשרות שנים ומשום כך, הייתה זו העילה החלשה ביותר הקיימת במשפט המנהלי. בארה"ב ההגדרה היא של מעשה שהוא גחמני ושרירותי. רק בישראל בשנים האחרונות העילה נהפכה למה שאינו סביר באופן קיצוני בעיני הציבור הנאור.

"בעניין מינוי שרים יש תנאי כשירות שנקבעו בחוק. מרגע ששר עומד בתנאי הכשירות, לביהמ"ש אין סמכות להתערב במינוי. במאמר מוסגר אעיר כי בעניין הרב אריה דרעי גם השופטים שפסלו את המינוי בעילת אי-סבירות קיצונית הודו כי היו טעמים סבירים למינוי".

הנושא הרביעי הוא פסקת ההתגברות. ניגע קודם בעצם המצב של פסילת חוקים - האם לגיטימי לדעתך שבג"ץ יפסול חוקים ברוב כלשהו? ואם כן, מה באשר לחוקי יסוד?

"מאחר שאין בישראל חוקה, הדעת נותנת שלא תהיה לבית המשפט סמכות כלל לפסול חוקים. לכל היותר ניתן לאפשר לבית המשפט להצהיר שהוראת חוק של הכנסת אינה תואמת זכות שניתנה במפורש בחוק יסוד. הצהרה כזאת משאירה את ההוראה בתוקפה והיא משמשת המלצה בלבד למחוקק. מי שמבקש לתת בידי בית המשפט למרות זאת, סמכות לפסול חוקים, חייב לאפשר לכנסת להתגבר על פסילת הוראת החוק. האפשרות להתגבר על הפסילה ברוב חברי הכנסת (61) בכנסת הרלוונטית, ובעוד הצבעה נוספת בכנסת הבאה, לאחר בחירות, עונה על בעיה זאת".

בכלל, נשמח לשמוע את דעתך על הקרע בעם ועל מה שהתחולל כאן בחודשיים האחרונים...

"המחאה שאנו רואים היא שילוב של אנשים שאינם מוכנים לקבל בשום פנים ואופן את תוצאות הבחירות, בתוספת תבהלה לא מוצדקת שיצרו לגבי הרפורמה הטובה והנחוצה במערכת המשפט. מאחר שהיועמ"שית אסרה על הממשלה להשתמש בתקציב משרד ההסברה כדי להסביר את הרפורמה, בעוד שבצד השני נשפך כסף כמים כדי לייצר בציבור תבהלה, יש לקואליציה נחיתות מובנית בעניין זה.

"לישראל אין חוקה כי אין הסכמה רחבה על תוכנה. גם אנגליה וניו זילנד דמוקרטיות למהדרין המתקיימות ללא חוקה. מצד שני, היו ויש מדינות רבות שיש להן חוקה ובכל זאת אינן דמוקרטיות כלל ועיקר. עם ישראל מיטיב להתמודד עם מחלוקות. דווקא כאשר מנסים לכפות פתרונות שאין עליהם הסכמה ציבורית רחבה נוצרים סכסוכים.

ובכלל - תפקיד בית המשפט בחברה דמוקרטית הוא ליישב סכסוכים ומחלוקות בדרכי שלום על פי דין. במקום זאת, בג"ץ הנלחם על סמכויותיו ומתעקש להתערב בכל תחום שנמצא בלב המחלוקת הציבורית, תוך התעלמות מחקיקת הכנסת אליה הוא מתייחס לא פעם כאל טיוטה, שומט בכך את הבסיס ללגיטימיות שלו ובכך הופך לגוף המייצר סכסוכים ומעמיק פערים ושסעים בחברה". ■

כְּבִיסָה שְׁמוּרָה

כְּבִיסָה רְגִילָה

לשימוש בכל מכונה

כשאת מוסיפה וניש לכל מכונה הבגדים שמורים ומלאים חיים!

- לבן בוהק
- הסרת כתמים קשים
- נטרול ריחות לא נעימים
- השמדת 99% מהחיידקים

נאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה: מסע בעקבות מאות הלחנים האבודים

בנאות דשא בשוויץ

אין כמעט ילד שלמד בבית ספר תורני בארץ ישראל בשנות השמונים והתשעים שלא זכה לראות מקרוב את דמותו של הרבי מקאליב זצוק"ל, שנפטר לפני כארבע שנים, יומיים לאחר פסח תשע"ט. הרבי, ששרד את השואה הנוראה והיה בכל חייו זיכרון חי לקדושי השואה, נהג לעבור במשך עשרות שנים בין מוסדות שונים - בתי ספר, תלמודי תורה, בסיסי צבא, אירועים, כנסים - ולשיר את שירת חייו, שיר הלל לה' יתברך, וגם שירים לזכרם של ששת מיליון קדושי השואה הי"ד.

לא מחזה נפרץ הוא לראות רבי, אדמו"ר מכובד, פורץ בשירה מול קהל, אך לכ"ק האדמו"ר מקאליב, כבוד לא שיחק תפקיד. הוא אחז שאם השירה בפני הקהל תצליח לחזק את הקהל, לקרב אותו ליהדות, לקיים עוד מצוות, הרי שזה שווה הכל.

הוא עצמו חיבר ניגונים ושירים שונים, מהם כאלה הידועים מאד, אך עשרות רבות משיריו נותרו "חבויים" מעין כל, שמורים וגנוזים. אולי הגיע הזמן לחשוף ולהוציא אותם?

לרבי מקאליב ישנם כמה וכמה ניגונים מוכרים מאד שהוא זכה לחבר ולהלחין עם השנים. המוכר שבהם, כנראה, הוא השיר "וכולם מקבלים עליהם". כן, זה שמתנגן כעת בראשכם. השיר בוצע אינספור פעמים על ידי זמרים שונים - ובבתים רבים בשבתות, ובבתי כנסת בהזדמנויות שונות - אך הביצוע המוכר ביותר הוא של מרדכי בן דוד, ששר את השיר באלבום "כולנו יחד", יחד עם אביו, ר' דוד ורדיגר ע"ה.

שיר נוסף, מאד מוכר, שהלחין הרבי, הוא "רבות בנות עשו חיל", במנגינה העליזה והמוכרת. גם שיר זה זכה לביצועים רבים מאד. אברהם פריד, למשל, מבצע את השיר באלבום "מעגל השנה 3", בסיום "מחרוזת חתונה".

להיט גדול נוסף, אם אפשר לקרוא לזה כך, הלחין הרבי ביידיש. זהו השיר "נאר אמונה אין בורא כל העולמים" (רק אמונה בבורא כל העולמים), גם הוא עליז ושמח. בחלק השני שלו שר הרבי, "טייערע אידן, הייליגע אידן, האט'ס אמונה אין בורא כל עולמים, ס'וועט אייך גוטע זיין, היינט אין אלע מאל, אויף דער וועלט, אין אויף יענער וועלט" (יהודים יקרים, יהודים קדושים, תאמינו בבורא כל העולמים, ויהיה לכם טוב מעתה ועד עולם, בעולם הזה ובעולם הבא).

השיר הזה מושר עד היום בהזדמנויות רבות, שמחות חסידיות ועוד, אך נדמה שהביצוע הטוב ביותר של השיר נמצא באלבום "ועינינו תראינה" של יוסי גיל, בביצועם של משה כהן וילד הפלא דאז אהרן הלוי (מוטי ויזל).

בכל מקרה, כפי ששמתם לב, למרות שהרבי שתה מכוס התרעלה בימי הזעם באירופה של אז, נשארה בו שמחת חיים שבערה בו, והוא חיבר שירים עליזים ושמחים שהושרו - בזמנו ועד היום - בכל אירוע חסידי באשר הוא.

בנוסף לשירים שמחים אלה, הרבי היה מזוהה מאד כל חייו עם שני שירים נוספים: שמע ישראל, הרגשי והנוגה, שהלחין לע"נ קדושי השואה, שיר שנהג לשיר - בעברית, לא במבטא החסידי - בפני קהל של מתחזקים ומתקרבים, כדי לשגר על לשונם את הפסוק אותו דאג להחדיר כל חייו, לכל יהודי באשר הוא. גם את השיר הזה שר אברהם פריד, לאחר פטירתו של הרבי זיע"א, לפני כשלוש וחצי שנים.

את השיר האחר, הרבי דווקא לא הלחין, אלא קיבל ב"ירושה" מאבות אבותיו, וזהו כמובן הניגון הידוע "סול א-קוקוש מאר" (קורא התרנגול), ניגון בעל מילים בהונגרית שעבר מדור לדור בחצר קאליב, וגם אותו נהג הרבי לשיר בהזדמנויות רבות. רבי אייזיק מקאליב, מייסד חסידות קאליב, היה נוהג לטייל בין רועים בהונגריה, ומהם אף למד כמה ניגונים ידועים, אחד מהם הוא הניגון הזה, אותו, לפי המסורת, קנה בכסף מהרועה ששר אותו. את המילים הפך לערגה של עם ישראל לביאת המשיח ולבניין בית המקדש.

צאצאו, הרבי זיע"א, הוקלט בטישים שונים שר את השיר, אך מי שהקליט את הרבי באחת ההזדמנויות בצורה מקצועית והעלה את שירת הרבי על גבי אלבום, הוא המעבד ר' משה (מונה) רוזנבלום, והשיר מופיע, בעיבוד מרטיט, באלבום "החתונה הגדולה" של מונה.

אז 5-6 ניגונים שחיבר הרבי ידועים, ונחשבים למפורסמים מאד, אך מה עם כל השאר? ובכן, עיון בספר "קול מנחם - זמירות לשבת קודש" מדברי תורתו של הרבי, מגלה כי הרבי הלחין עוד עשרות רבות של שירים. בסופו של הספר, על גבי שלושה עמודים תחת הכותרת "לקט ניגוני קאליב", מנויים כל השירים שהלחין הרבי והשתמרו בחסידות, ומדובר על רשימה של לא פחות מ-95

כ"ק האדמו"ר מקאליב זיע"א, שנפטר לפני 4 שנים בניסן תשע"ט, הלחין מספר ניגונים בימי חייו שהפכו לנכסי צאן ברזל. בין הניגונים היו "רבות בנות", "וכולם מקבלים", "נאר אמונה, ו"סאל א קוקוש" אותו קיבל מאבותיו לבית קאליב • אולם לרבי זיע"א היו עוד מאות ניגונים שלא זכו לפרסום בציבור הרחב. כעת, מספרים ממשיכו, הרבי שליט"א, ומקורביו במשך השנים על כח השירה של הרבי המופלא שקירב רבים מהעם שבשדות ועל החלק האבוד של השיר שכולם מכירים

|אריה שוורץ • צילומים: העולם החרדי|

נאר אמונה

שירים (שלא כוללת שירים שאבדו או נשכחו במהלך השנים).

בספר נכתב כי "ל-95 ניגונים אלה חיבר בס"ד כ"ק האדמו"ר לחנים מעוררי לב ונפש, מהם כבר בני למעלה מיובל שנים, כגון 'אתה חונן', המושר בידי חזנים, ומהם חדשים (-יחסית לזמן בו נכתב הספר) כגון 'רבות בנות' המושר בפי כלל ישראל בעיתות שמחה".

חלק גדול מהניגונים הללו, כ-40 במספר בסך הכל, הוקלטו בצורה מקצועית בסדרת "ניגוני קאליב", ובספר, שנכתב עוד בחיי חיותו של הרבי, הביעו תקווה "שיימצאו כאלה שיהיו מעוניינים להשקיע בהפקת שאר הניגונים, בקלטות או בתקליטורים, דבר שיסייע להגישם בפני הציבור הרחב, שכן בכוחם להביא בס"ד לרגשי רוממות הרוח, התעלות ומתיקות, ובפרט בשבתות ובימים טובים".

בשיר הידוע של הרבי 'וכולם מקבלים', כולם 'מפספסים' חלק נוסף שהרבי הלחין, בין החלק הראשון לשני, שמשום מה הציבור היום פחות מכיר וזה גם פחות מושר

השירה? חלק מההנהגה

הרה"ג יעקב לנדאו, ראש כולל "שבט הלוי" באשדוד, היה ממקורבי הרבי מקאליב זיע"א. את הרבי הכיר כבר מילדות ממש, כאשר גר קומה מעל דירתו של הרבי, בעת שהרבי התגורר בראשון לציון, כשעלה לארץ מארה"ב. מאז, הסתופף בחצר קאליב, והתלווה לרבי לאירועים הרבים בהם ביקר ונשא דברים וגם שר את השירים שחיבר.

הרב לנדאו ידוע בקאליב כמי שזוכר כל פרט מהניגונים השונים של הרבי, יודע לתארך אותם לזמנים בהם הולחנו וגם עסוק בשימור שלהם לדורות הבאים בדרכים שונות.

עד כמה היתה החשובה השירה בעולמו של הרבי זצוק"ל?

"אפשר לומר", אומר הרב לנדאו, "שזה היה חלק נכבד מהנהגתו לקרב יהודים לבורא עולם, להכניס בהם חמימות. השירה, הרי, היא הקולמוס של הנשמה. הרבי דיבר על זה וזה היה חלק ניכר מפעילותו בעולם לחזק יהודים. זה היה חלק בלתי נפרד מעבודתו הבלתי פוסקת לחבר יהודים אל צור מחצבתם.

"הרבי הלחין שירים קליטים, אותם יוכלו יהודים אלו, המתחזקים, לשיר ולזכור אחר כך בעצמם. למשל, בקרב רבים זכור המעמד בו ביקר הרבי בבסיס חיל האוויר לפני 42 שנה, יחד עם הגר"י זילברשטיין שיחי', ודיבר ושר לפני קרוב ל-4,000 חיילים. בדרך לשם, הוא הלחין את ניגונו הידוע 'שמע ישראל'. אמנם הייתי אז נער צעיר, אבל שמע המעמד הזה עבר בין כולנו".

ניגון "אתה חונן", שבוצע במקור בקלטת "ניגוני קאליב" על ידי החזן ר' בן ציון מילר, ונחשב היום לניגון חסידי מוכר, הוא אחד מהוותיקים ביותר שחיבר הרבי. "זה ניגון של מעל ליובל שנים", אומר הרב לנדאו. "עם 'אתה חונן' הוא כבר עלה ארצה מחו"ל בשנת תשכ"ג. כלומר, השיר בוודאי הולחן לפני כן".

בשיר "נאר אמונה" שחיבר הרבי, אחראי דווקא הגרי"ד גרוסמן ממגדל העמק לחיבור השיר לעם שבשדות. השיר, כפי שנכתב לעיל, הוא במקורו ביידיש, אך הרב גרוסמן תרגם אותו לעברית, והצליח להנגיש אותו לכלל הקהלים. "הרב גרוסמן", מספר הרב לנדאו, "היה הולך עם הרבי פעמים רבות לדבר בפני קהל, בעיקר כשהרבי היה בצפון - בטבריה, בצפת, מגדל העמק ושאר המקומות שבצפון, וגם כאשר קיימו 'בר בי רב' במקומות שונים. הרב גרוסמן שר את שירו של הרבי בעברית, והרבי מאד אהב את החידוש הזה, ומני אז, כשהופיע בפני קהלים מתקרבים, החל גם הרבי לשיר את השיר בעברית".

בקבלת עול מלכות שמים עם הרבי מפיטסבורג

בשמחת ברית לנינו עם יבלח"א נכדו האדמו"ר שליט"א

האם הצליח הרבי, עם שירים חסידיים שכאלה, לגעת בלבבות?

"תראה, הרבי לא התחיל את השירה בפני הקהל עם 'נאר אמונה'. הוא תמיד התחיל עם שירים שכולם מכירים, כמו 'כי מציון תצא תורה', ובמקומות המסורתיים יותר 'עבדו את ה' בשמחה'. אבל משם, פעמים רבות הוא ראה שהלבבות מתחממים, ואז שר את השיר שלו על האמונה בבורא עולם. כמובן, חשוב מכל היה לו להעביר את המסר הבסיסי של 'שמע ישראל', ולכן, כמעט בכל מקום בו דיבר לפני ילדים או קהל של מתקרבים, לימד אותם את השיר 'שמע ישראל' שחיבר, וגם את 'שומר ישראל'.

"בלי שום ספק, אנשים התחברו מאד בזכות פעולותיו, ביניהן שירתו בפניהם. אנחנו יודעים ששירים מקרבים את הלב לבורא עולם, ובוודאי שכששרים ביחד מאות אנשים ויותר, זה נותן משהו לנשמה. הרבי דיבר על זה מספר פעמים, על הנושא של 'הבוחר בשירי זמרה'. הוא אמר שאם מישהו 'בחר בשירי זמרה', כלומר שמשהו נשאר בלב אחרי השירה, ההתעוררות, ההשתוקקות, אז כל המאמץ היה כדאי. אם מישהו התקרב בזכות השירה, זה היה שווה הכל.

"הרבי ראה בזה חלק מהשליחות שלו בעולם הזה, שהוא יכול לקרב יהודים לא רק על ידי לימוד טור בית יוסף, אלא גם על ידי השירים המרוממים שחיבר. והוא דיבר בפני כל סוגי הקהלים, וכולם העריכו אותו. בזכות הרגעים האלה, נשלחו המוני ילדים לבתי ספר תורניים או חרדיים, וכך נכנסו דורות-דורות תחת כנפי השכינה".

החלק הנעלם של "וכולם מקבלים"

לכבוד מה הרבי חיבר את הניגונים?

הרב לנדאו: "יש שירים שהרבי חיבר לכבוד אירועים מסוימים, ויש שירים שהלחין כשקיבל השראה מלמעלה. למשל, הרבי נסע מראשון לציון לכותל המערבי בתאריך ב' בסיון תשכ"ז, שלושה ימים אחרי שחרור הכותל. לאף אחד עוד לא נתנו להיכנס לשם, והוא היה האדמו"ר הראשון שהגיע לכותל, ימים בודדים לפני חג השבועות. בדרך לשם, החיילים שהוצבו לאורך הדרך, כמובן לא נתנו לו לעבור, והוא עצמו שכנע כל שוטר וחייל שהוא עבר בדרכו לתת לו להמשיך הלאה. הוא אמר לכל אחד מהם, 'לך עצמך הרי לא אכפת שאעבור, אז תן לי לעבור. אני כבר אסתדר עם מה שיהיה בהמשך', וכך עבר עוד מחסום ועוד מחסום.

"ובכל מחסום שהוא עבר, הרבי הלחין שיר. אבא שלי נכח איתו באותה נסיעה, והוא סיפר שהרבי הלחין בנסיעה הזאת לא פחות מ-17 שירים, בכל מחסום ומחסום. לא היה להם אז טייפ להקליט את השירים הללו, כך שרובם נאבדו, אך אני מכיר היום לפחות 3-4 שירים שכן נשארו, מלחני אותו יום מיוחד. למשל, השיר 'כי שיבר דלתות נחושת'".

הרבי, צריך כמובן להזכיר, שפע דברי תורה וחידושים הרבה יותר משחיבר והלחין שירים. הרבי זצוק"ל חיבר עשרות ספרים, כ-40 ספרים במספר. רק שו"ת "קול מנחם" שהוציא, מונה 20 ספרים. אך לצד זאת, כאמור, ראה חובה לעצמו בשימור הניגון החסידי, זה שינק באירופה של אז, לדורנו אנו.

מתי הלחין הרבי את השירים המוכרים כיום? למשל, את "רבות בנות"?

"את השירים הללו הלחין הרבי לפני אירועים גדולים בחצר. את 'רבות בנות' הלחין לכבוד חתונת בתו (המאומצת), וכך שירים רבים נוספים. כשהיה בנאות דשא, בזמן פגרה, היה מקבל השראה מיופי הבריאה, ומלחין שירים רבים.

"מעניין לציין שבשיר הידוע של הרבי 'וכולם מקבלים', כולם 'מפספסים' חלק נוסף שהרבי הלחין, כך שכיום השיר מושר לא בצורה אותנטית למקור. מרדכי בן דוד שר שני חלקים בשיר, החלק הראשון והחלק השני (ולאחריו חלק שלישי, ניגון שהוסיף המעבד מונה רוזנבלום), אולם בין החלק הראשון לשני, הלחין הרבי חלק נוסף בשיר שמשום מה הציבור היום פחות מכיר וזה גם פחות מושר. אבל צריך לדעת את זה שבשיר יש חלק נוסף"...

גם "וכולם מקבלים", אומר הרב לנדאו, הולחן לפני למעלה מיובל שנים. "אני 'נולדתי' לשיר הזה, ואני בקאליב כבר יותר מחמישים שנה. גם 'נאר אמונה' הוא שיר שאני מכיר מילדותי ממש, וגם הוא בן

welcome to the iClimb experience

עד מאה וו

טיפוסים של חורף?

בואו לטפס בקיר טיפוס הגבוה ביותר בירושלים!

- טיפוס בולדר
- טיפוס בהובלה
- מתקני כח וכושר
- טיפוס באבטחה אוטומטית

ניתן לערוך אירועים לקבוצות • ניתן להרשם לאירועים פרטיים • ימי הולדת במקום
ההרשמה לחוג הטיפוס בעיצומה • חנות לציוד טיפוס מקצועי

Sometimes Difficult Never Impossible

Climb JERUSALEM

אצטדיון טדי, מרכז הספורט דוד איילון 1 י-ם
02.6482264 www iclimb co.il

למעלה מיובל".

הרבי מקאליב, כידוע, נלקח על ידי הגרמנים ימ"ש למחנה אושוויץ, ממנו ניצל בניסי ניסים. גם שם, השירה היתה אחד הדברים שחיזקו את רוחו לעבור בשפיות את שנות הגיהינום עלי אדמות. "הרבי סיפר פעם בראיון שגם במחנה הוא הלחין. כשנשאל בראיון, לפני כ-40 שנה, איך באמת התחזק באותם ימים נוראים במחנה, הוא מנה שתי תשובות: בזכות האחדות שהיתה ביניהם, היהודים שוכני המחנה, והשניה היתה שגם במצב הנורא בו היה נותן, הלחין ושר לעצמו שירים. זה נתן לו התחזקות אישית".

ובחזרה לניגון "סול א-קוקוש מאר". "את השיר הזה", מספר הרב לנדאו, "היה הרבי שר בהשתפכות הנפש בצורה בלתי רגילה. אנשים שזכרו את הניגון הזה מהבית, מלפני המלחמה, הזילו דמעות כמים בעת שהוא שר את הניגון בפניהם. ידוע על צדיקים שחיו עוד לפני המלחמה, כמו ה'דברי חיים' מצאנז וה'אמרי חיים' מויז'ניץ, שהיו שופכים דמעות כששמעו את השיר הזה, שמדבר על מתי תגיע הגאולה העתידית ומתי יבנה המקדש. מונה רוזנבלום הקליט את הרבי שר את הניגון, בטיש ז' באדר שמונה ליווה מוזיקלית, בשנת תשס"ד או תשס"ה, וההקלטה הופיעה, בצורה מקצועית, באלבום 'החתונה הגדולה'".

הרבי עצמו היה מאזין מידי פעם, אולי בנסיעות, לניגונים חסידיים שונים?

"בהחלט כן. אמנם לרוב היה מאזין לדרשות ולדברי תורה בנסיעות, אך מפעם לפעם אהב לשמוע גם את ההיימישע ניגונים, שירים בהברה החסידית האותנטית. למשל, ניגוני ויז'ניץ, דז'יקוב, סקולען, וגם בעלזא ובאבוב.

"כשהיה מגיע מישהו מעולם הזמרה לטיש, חזן או בעל מנגן, הרבי היה מכבד אותו לשיר. אני נזכר למשל שהגיע פעם יהודי בשם הרב דוד קלצקין, שהיום מפיק את עלוני 'השגחה פרטית', והוא גם חזן. וכשהגיע, הרבי ביקש ממנו שישיר את 'רזא דשבת' של פינצ'יק. תמיד כשהיה מגיע חזן, הרבי היה מבקש לשמוע ממנו משהו. הוא היה אומר לחזן, בחיוך (ביידיש): 'תוריד קטע'. נהנה לשמוע אותם.

"הרבי גם שר פעמים רבות ניגונים של אחרים, לא רק שלו. למשל, את 'הושיעה את עמך' העממי, שהלחין הרב טוורסקי זצ"ל, או את ניגון 'אין קצבה' של מודז'יץ, אותו היה שר ב'לכה דודי', וכך עוד ניגונים.

יש לרבי לחנים שלא פורסמו שיכולים להצליח היום, אם מישהו יחדש אותם?

"חד משמעית כן, והרבה, מכל הסוגים: גם שירי נשמה וגם שירים שמחים. 'שמחתי', למשל, שמופיע באחת הקלטות הישנות, יכול להיות היום שיר חסידי מצליח מאד. או 'ונפשי שפכי' שהלחין הרבי, שהוא שיר נשמה מרגש מאין כמותו. וכמובן, גם 'מאמע רחל'. אלו שירים שרק נוגעים בהם, והדמעות מתחילות לרדת".

שירה מופלאה בבית הכנסת

הרבי מקאליב שליט"א, ממשיכו של הרבי זיע"א, מתאר אף הוא כי השירה והזמרה מפי הרבי, קירבו רבים. "הקירוב שלו, היה משהו שאי אפשר לתאר", אומר הרבי. "היה אצלנו בקאליב בזמנו, בכנס ה'שלושים' לרבי זצ"ל יהודי ספרדי מבוגר עם כובע וזקן. הוא לא הבין מילה מהשיחות, שהיו ביידיש. בסוף הכנס הוא הגיע אליי ואמר לי: הרבי חייב להקשיב לסיפור שלי: אני הייתי אחד מהאנשים מהכי אנטי דתיים בקום המדינה, ולפני כמעט יובל שנים הייתי ברחוב בראשון לציון במוצאי שבת של סליחות, והייתי צריך להתפנות, ואמרו לי שיש בית כנסת 'קאליב' קרוב, שהוא פתוח (בזמנו, כאמור, קאליב שכנה בראשון לציון). נכנסתי לשם, ואז שמעתי קול של מישהו שר לעצמו. אמרתי: אכנס רק לשנייה. נכנסתי, ומאז אני דתי. אני לא ארחיב מעבר לזה, אבל זה, השירה השמימית הזאת של הרבי, הלב הגדול שלו שהכרתי לראשונה אז, גרמו לי לחזור בתשובה. אף פעם לא אמרתי את זה לרבי, אבל רק בזכותו אני נראה היום כמו שאני נראה".

ר' יצחק ברונשטיין, מזכירו ועורך ספריו של הרבי זצ"ל, משמש היום כמזכירו של הרבי שליט"א. גם הוא, המזכיר, התקרב דרך הרבי לחסידות. הוריו היו שומרי תורה ומצוות, אבל כשהכיר את הרבי, התאהב בדמותו, נצמד אליו כל השנים והפך לחסיד שלו. לימים, כאמור, שמע מהרבי את דברי תורתו, ערכם והוציאם לאור בסדרת ספרים בכל מקצועות התורה.

ר' יצחק: "אנחנו עלינו מארגנטינה, וגרתי בקרית אונו. באזור שלנו היו מארגנים 'בר בי רב', וכך הכרתי את הרבי זיע"א, ומני אז נצמדתי אליו. בבר בי רב, היו בכל פעם כמה מאות יהודים שיושבים יום שלם ולומדים, והרבי היה מגיע לסיום, לומר ולשיר איתם שמע ישראל. זה היה כמו גילוי אליהו. הוא היה בא עם הגלימה האדמו"רית, פאות גדולות, ושר ומדבר. אנשים ישבו מולו, וזה היה נראה ממש גילוי אליהו. ישב שם פעם יהודי רומני שלא ידע כלום, ממש עם הארץ דאורייתא, ושאלתי אותו מה הוא אומר על הרבי: אז הוא אמר: מה זה העולם הבא, אני לא יודע, אבל אם ישאלו אותי מה זה גן עדן - אגיד שאני כבר יודע איך הוא נראה.

"היה פעם לרבי 'בר בי רב' במחנה אימונים של הצבא בניצנים, אליו הגיע הרב הראשי לצה"ל. נסענו לדרום, והגענו לשם לפנות ערב. אנחנו רואים אוהלים, נכנסים ונפגשים עם המפקד ושואלים: איפה החיילים? הוא אמר שהם עוד לא חזרו מהאימונים. ואז, כמה שעות לאחר מכן, באו כולם, מאובקים ועייפים, וקיבלו הוראה מהמפקד להיכנס לאולם. כולם ישבו, והמפקד ואנחנו היינו מולם, על הבמה. אני חשבתי שלא יקח יותר מרבע שעה עד שחייל יטעין עוזי ויתחיל לירות עלינו... הרי הם באו בלילה מאוחר, מאימון שהחל ב-3 לפנות בוקר, ובטח שאלו את עצמם: מה פתאום מביאים לנו אדמו"ר שמתחיל לדבר על תשובה? ואז כיבדו את הרבי, מבלי שאמרו לו מה לומר.

"הרבי נעמד ואמר: אני רוצה לבקש לפני הכל מהמפקד מתנה לחיילים: אני רוצה שלחבר'ה האלה תן מחר עוד חצי שעה שינה. המפקד, כמובן, נענה, ולחיילים היה ברק בעיניים. ואז הוא כבר חדר להם ללב, שר איתם. זו היתה דרכו: הוא ישר ניגש ללב, הבין את הצרכים של עם ישראל, והחבר'ה האלה, שמנותקים מיידישקייט ובטח מחסידות, ראו פתאום מענטש והתחברו אליו. אמרו ושרו איתו שמע ישראל.

"בפעם אחרת היינו בבית הספר הטכני של חיל האויר בחיפה. היה שם מפקד שכינס את כל החיילים, 3,700 חיילים במספר. הרבי אסף את כולם, שר ודיבר ונכנס אליהם ללב. כשהוא עזב, כולם רצו אחריו לרכב עד שממש לא יכולנו לצאת משם. וכך זה קרה בכל פעם שהיינו בכל מקום. בכל מקום הוא בלט במתק הדברים ובשירה המתוקה שלו.

"סיפר לי פעם אחד מהחסידים הוותיקים, שבתשכ"ז, בזמן מלחמת ששת הימים, בנדבורנה היה אופרוף, וכל האדמו"רים התכנסו, כי כ"ק האדמו"ר רבי איתמר מנדבורנה הגיע מארה"ב, ואת מי כיבדו להתפלל לפני הציבור באותו ליל שבת? את הרבי מקאליב זיע"א. כי הוא היה אדם שמרגש את הלבבות". ■

"הרבי ראה בזה חלק מהשליחות שלו בעולם הזה, שהוא יכול לקרב יהודים.בזכות הרגעים האלה, נשלחו המוני ילדים לבתי ספר תורניים או חרדיים, וכך נכנסו דורות-דורות תחת כנפי השכינה"

בהדלקה בל"ג בעומר

מעורר לב עמך בית ישראל

היישוב היהודי
חברון
HEBRON
אחדות הפסח
בחברון

ראשון שני י"ח י"ט בניסן 9-10.4
עליה המונית למערת המכפלה, אולם יצחק פתוח!

יום שני י"ט בניסן 10.4 | 14:00 מופע חג ענק עם הזמרים:

ליווי מוזיקלי

חיים ישראל ■ אהרן רזאל ■ ביני לנדאו ■ אלייצור ■ משה קליין ■ דביר כהן ותזמורתו

■ מנחה: יהודה רוזנפלד

סיורים באתרי היישוב היהודי בחברון | הפעלות לילדים | הצגות, ושחקני רחוב

חדש סיורי ספארי מיוחדים
באתרי התיירות
בקרית ארבע
(15 שח לאדם)

מוקד הזמנת הסעות ארצי 029965333 \ www.hebron.org.il

הסעות מירושלים ללא צורך בהרשמה

קו 201 ישיר לחברון

היציאה מחניון טדי מערב, ליד שערים 8 ו-9 שעות פעילות הקו:
יום ראשון 12:30 - 17:30 | יום שני: 10:00 - 17:30
24 ש"ח הלוך ושוב תשלום בכרטיס **רב קו טעון בחוזה ערך צבור**
(לא תתאפשר הטענה במקום)

אָשִׁירָה וּאֲזַמְּרָה־לָךְ:

יום ראשון י"ח ניסן 9.4

5:45 תפילת הודו
06:20 הלל בשמחת חג וכלי נגינה

עם הרב **שמואל אליהו**
לפני התיבה יעבור **הרב אוריאל סעייד**

ניתן להגיע עם רכבים פרטיים חניון רכבים ענק בקרית ארבע יעמוד לרשות המבקרים **מערך הסעות משודרג מחניוני הרכבים הפרטיים עד למערת המכפלה, ההסעות הלוך חזור ללא עלות.**

כָּל הַמַּרְבֶּה לְסַפֵּר: הסופר החרדי המצליח יאיר וינשטוק המוכר גם ב

אחרי שספר המתח הבלתי נשכח שלו, "בלתי הפיך", מכר כבר למעלה מ-15 מהדורות, מוציא הסופר יאיר וינשטוק (מ. ארבל בשבילכם) ספר חדש ומתפנה לסכם חצי יובל של כתיבת העלילות הנקראות ביותר בציבור החרדי • איזה רעיון לספר הביא לו המלון בפולין? האם יש ספר שהוא מתחרט על כתיבתו? ומדוע כתיבת עלילת מתח היא "עבודת פרך? • זהירות, מתח גבוה

| יונתן ריגלר • צילומים: בועז בן ארי |

"ההשראה לכתיבה היא מ

בשמו הספרותי מ. ארבל, מתפנה לספר בראיון חג את הסיפור שלו

תנת שמים"

מ. ארבל, סופר המתח החרדי המוכר והאהוב, עושה זאת שוב ושוב. גם אחרי קרוב ל-30 שנה מאז החל לפרסם את ספריו, הם נחשבים לרבי מכר, וכל ספר חדש שהוא מוציא - הופך לבסט סלר בתוך זמן קצר.

מי שחיבר את ספרי המתח המצליחים ביותר בציבור החרדי - "בלתי הפיך" ו"קשר גורדי" - הפך עם השנים לשם נרדף - וסליחה על משחק המילים לספר נוסף שלו... - לספרות מתח מושקעת ומתוחכמת, וגם כיום, אחרי למעלה מ-30 שנה כאמור מאז יצא ספרו הראשון, הוא עדיין מקפיד על רמת העלילה, התחכום, ההפתעה לקורא בכל פרק ופרק - וכמובן, גם על רמת הכתיבה עצמה.

מ. ארבל, כפי שהיום הכל יודעים, הוא שמו הספרותי לז'אנר ספרי המתח שהוא כותב, של ר' יאיר וינשטוק, שבשמו האמיתי בכלל חתום על שורה של ביוגרפיות של ספרי צדיקים, סוגה שלמה של "סיפור לשבת", "סיפור לחג", ועוד ועוד.

כאחד עשר ספרי מתח יצאו תחת ידיו עד היום - כולל הספר האחרון "בין שברי עולמות" - וידו עוד נטויה. סוכני מוסד, שב"כ, נאצים שפלים מהעבר, ולהבדיל אדמו"רים גדולים וגם נערים שנשרו שחזרו למשפחה - כולם-כולם היו גיבורי ספריו רבי המכר, שהפכו לספרי חובה בכל בית חרדי, כשהם משכתבים את רוח התקופה, בתוספת קורטוב - או הרבה יותר מזה - של מתח, לצד ערכיות יהודית שנמצאת שם תמיד, בין השורות וגם בשורות עצמן.

אחד מספריו האחרונים, למשל, "השעיר השלישי" שמו, הוא בעל עלילה מפותלת שנוגעת בהרבה מאד סוגיות חמות בציבור החרדי. "בקווים כלליים", מתאר וינשטוק, "הספר מספר כיצד אדם שצמח מתוך ערוגות הציבור החרדי, ושנה ופירש - דבר שעדיין לא ידוע בתחילת הספר - עושה שימוש מניפולטיבי בתוך קהילה חסידית שלמה, ויחד עם האדמו"ר שלה מנצל את השאיפה והכמיהה לביאת המשיח שמקננת באופן טבעי בלב כל יהודי, ועושה בהן שימוש ציני ומניפולטיבי כשהוא מוביל את כל הקהילה הזאת בדרך החתחתים שבחר בה, כדי לקדם את המטרה שהוא רצה".

המוטיב הזה של "שנה ופירש", הופיע גם בספר נוסף שלך, "יום ושש שעות".

"נכון, אבל בצורה אחרת לגמרי. אי אפשר להשוות בכלל בין 'יום ושש שעות' לבין 'השעיר השלישי'. רמת התחכום ב'שעיר השלישי' מאד גבוהה, ולמעשה זה פאזל של ממש, כך שעד שהקורא לא מסיים לקרוא אותו, הוא לא מצליח לפתור את התעלומה. טובי המוחות מאלו שקראו את הספר, אמרו לי: עד היום, אין ספר שלא פיצחנו באמצע, אבל פה - לא הצלחנו. הם קראו וקראו ולא הצליחו לנחש את הסוף של הספר. אדם אחד, בעצמו כותב ספרי מתח, אמר לי: פיצחתי את כל הספרים שקראתי, אבל כאן הצלחת לתעתע בי. עד שהוא לא הגיע לפתרון החידה בסוף הספר, הוא לא הצליח לפצח אותה. הוא אמנם חשב באמצע הדרך שהוא פיצח את התעלומה, אבל זה היה מכיוון אחר לגמרי".

וינשטוק מספר כי שמו של הספר, "השעיר השלישי", הגיע אליו כרעיון מ...הדף היומי. "האמת היא שהספר הזה חייב את שמו ל'דף היומי'. במסגרת שיעור בדף היומי במסכת שבועות, לפני כחמש שנים, התחלנו ללמוד את הדף הראשון, ולמדנו שם רש"י על 'שלושה שעירים'. ותוך כדי שמגיד-השיעור דיבר על שלושה שעירים, הבריק לי במח השם הזה, 'השעיר השלישי'. כי אנחנו מכירים בדרך כלל מושג של שני שעירים, מיום כיפור, שאחד מהם הולך לה' והשני לעזאזל. אבל אף אחד כמעט לא שמע על 'השעיר השלישי', והוא הקורבן החף מפשע, שאליו אף אחד לא התכוון".

כלומר, היה לך את שם הספר עוד לפני העלילה?

"לא... במקביל, כשהשם הבריק לי, כבר היתה לי עלילה בראש, רק שהיא היתה נטולת שם, ואז, באותו שיעור, היא קיבלה את השם. זו עלילה שנכתבה במשך הרבה זמן. היא קיננה לי שנה שלמה בראש, והחלה להיכתב כבר מעצמה. הכתיבה עצמה לקחה לי כשנתיים: בתחילת קיץ תשע"ח, ממש לאחר פסח, התחלתי לכתוב את הסיפור, וכחצי שנה לאחר מכן הוא התחיל להתפרסם בהמשכים".

אז בעצם המשכת לטוות את העלילה תוך כדי שהסיפור מתפרסם בעיתון.

"כן. אמנם, כמו שסיפרתי, כבר התחלתי בכתיבת הפרקים כמה חודשים לפני שהוא התחיל להתפרסם, כך שהיה לי 'פור' של חצי שנה. היה לי למעשה פור עצום, של כמה עשרות פרקים שכתבתי להנאתי, עוד לפני שהיה לי את העול של כתיבת פרק בשבוע כשזה מתפרסם בעיתון. כך יכולתי לחשבן את כל העלילה, ולא ליפול לתוך מהמורות בכתיבה. כי כשאדם כותב צמוד לפרסום, לעתים הוא נופל למהמורות שונות, והוא יכול לטעות פה ושם, ואז הוא צריך לתקן את הטעות 'בשידור חי' לעיני כל עם ישראל, וזה לא נעים. וכאן, התחלתי בפער של כ-40 פרקים שכבר היו מוכנים לפני פרסום הפרק הראשון, וזה היה מאד נח.

"והאמת, שככל שהפרקים הלכו והתקדמו, ה'פור' שלי הלך והתקטן באופן משמעותי, כי הכתיבה של הפרקים היותר מתקדמים נעשתה קשה ומורכבת יותר ויותר, וכל הזמן הייתי צריך לצייר לעצמי מודלים שונים כדי שלא אטעה בטוויית העלילה, כי היא התפרסה על הרבה פרטי פרטים והרבה גיבורי משנה, דבר שיכול היה להפיל טובים ממני, והייתי צריך להיזהר לא ליפול לבורות. כך יצא, שאת הפרקים האחרונים כבר כתבתי כמעט צמוד לפרסומם בעיתון. הפרקים הראשונים נכתבו בקצב של פרק ליום, ואילו את הפרקים האחרונים, כבר לקח לי שלושה-ארבעה ימים לפרק".

בסיעתא דשמיא

קול חי ומשמחי לב מגישים:

הפקת ענק לכל המשפחה!

חול המועד פסח

יום ראשון י"ח ניסן תשפ"ג

9.4.2023

בניני האומה

מופע א' בשעה: **12:00**

מופע ב' בשעה: **15:00**

האירוע לכל המשפחה בהפרדה מלאה
בפיקוח רבנים ואנשי חינוך

כתיבה: עופר הלוי
בימוי: תדהר ישכר
מוזיקה: אסי טל

המסע המרתק של שלמה המלך לב

החכם

הפקה ייחודית בשילוב אפקטים ייחודיים, מו

רכישת כרטיסים באתר גלאטיקט

*6565

בבימויו וכיכובו של:

עופר הלוי

עשרות דמויות,
בהשתתפות
טובי השחקנים

אורחים מיוחדים:

מוטי וייס | משה פלד

ניית בית המקדש ע"פ מדרשי חז"ל

באדם

זיקה ותפאורה מרהיבה בשילוב מולטימדיה

Gilzi

יהודה קלמן
ייצוג • יזום • הפקות

משמחי לב
תיאטרון יהודי

קול חי מוזיק
מנגנים לכם את היום
102.5fm
kcm.fm

קול חי
תמיד איתי!
92.8 / 93 FM • 93fm.co.il

"הספרות החילונית - רדודה"

היית מראשוני סופרי המתח החרדיים, ממייסדי הז'אנר. מי היה ההשראה שלך עצמך בכתיבה?

"ההשראה שלי - זו המציאות. זה לא דגל שצריך לנופף בו, כי אולי הוא יישמע מובן מאליו, אבל אני לא קורא סופרים לא יהודים או חילונים. ובכלל, הכתיבה של אותם סופרים בזמננו נעשתה מאד רדודה, ואין לנו היום כלום עם הכתיבה שמעבר לרחוב".

אם כך, מהיכן שאבת את סגנון הכתיבה?

"ההשראה היתה ממש מתנת שמים. ובאמת, לא היה סופר מתח חרדי לפניי שכתב בצורה שאמרתי: 'אני רוצה לכתוב כמוהו'. ובכל זאת, לקחתי השראה בתחילת דרכי מכל מיני מותחנים משובחים של אותם ימים, שהפרו לי את המחשבה, אבל אני כבר לא זוכר שמות של כותבים. אני כן זוכר שאחת הכותבות שמאוד אהבתי את הכתיבה שלה, היא הסופרת החרדית חווה רוזנברג. הספר שלה 'קו השבר', היה אחד הספרים הטובים שקראתי.

"לעומת זאת, בספרות ה'קדושה', של סיפורי הצדיקים והביוגרפיות, כן היה לי מודל מכמה סופרים, מובילי דגל, שחשבתי שצריך ללכת לאורם. ובכל מקרה, מעולם לא לקחתי דמות מעולם אחר והתאמתי אותה לעולם שלנו".

היתה תקופה קצרה שהצלחת ליהנות מהאנונימיות תחת שם העט "מ. ארבל", אבל השם שלך נחשף לבסוף. האם חשיפת השם הגבילה אותך בכתיבה?

"זה נכון שאין משהו שמפרה לך את המח יותר מאשר לכתוב בשם בדוי. כך יכולתי, למשל, לכתוב את 'קשר גורדי' ואת 'בלתי הפיך', כשעוד הייתי לגמרי אנונימי. במובן הזה, האנונימיות דאז היתה לגמרי ברכה, כך שיכולתי לכתוב מה שאני רוצה. אבל מה נעשה שהציבור החרדי חוקר ודורש, ומהר מאד עלו על השם האמיתי של הכותב מאחורי הקלעים, ולא עזר כלום. ומאז שנחשפתי, אכן הופעל עליי לחץ האדיר, בעיקר אחרי 'בלתי הפיך', אז ממש היו המונים שפנו ואמרו: 'אל תעשה לנו את זה', כביכול - אל תכבס בחוץ את הכביסה המלוכלכת.

"אני כמובן לא רציתי לצאת כנגד הקונצנזוס החרדי הכללי, אז נהייתי פחות 'פרובוקטיבי' משני הספרים הראשונים, זאת למרות שלדעתי 'קשר גורדי' היה עלילה תמימה, שלא ביקשה לתקן עולם. נכון שב'בלתי הפיך' כן שמתי אצבע על המחלוקות וקידמתי את הנושא של הבריחה ממחלוקות, ואז היה מי שראה את עצמו נפגע. זה מזכיר את הבדיחה על אותו בלן שצעק במקווה: 'הטיפש - שייצא כעת', ואחד המתרחצים יצא ואמר: למה?! אבל שילמתי!... גם אני, בספר, לא התכוונתי לאף חסידות או קהילה. בדיתי שמות של חסידויות ושל ישיבות, ולא נתתי סימן מאפיין לאף דבר שקיים במציאות, ולמרות זאת קניתי לעצמי קונצנזוס של רעש וצעקות נגד הספר והכתיבה הזאת. את החירות הזאת שהיתה לי בהתחלה - איבדתי. הלחץ הציבורי המאסיבי עשה את שלו, בפרט ששלחו אליי אדמו"רים ורבנים, בבקשה שלא אעז לגעת במוסכמות המקובלות בציבור החרדי, אז קטונתי. אני לא הולך להתקוטט עם הציבור שממנו אני בא ואתו אני ממשיך לעבוד. ומאז, הלכנו על עלילות מרוככות יותר, שאומרות דברים שהציבור יכול לבלוע, כך שאף אחד לא יכול לבוא בטענות"...

ולמרות הביקורות, 'בלתי הפיך' זכה להצלחה עצומה.

"בהחלט, הוא כבר עבר את המהדורה ה-16. היתה לו את המעלה שהוא היה נועז ואמר את האמת, אם כי אני יכול לומר שהיה לו משהו נוסף: רמת התחכום שלו, האפילה על כל מה שהיה לפניו, וכנראה גם על מה שהיה אחריו. לא מצאתי עד היום עלילה שמתחרה בו. יש אפילו סופר חילוני, שלא אנקוב בשמו, שכתב ספר שלם שאת המוטיב המרכזי שבו הוא גנב מ'בלתי הפיך'. גיבור הספר שלו נשרף לעיני כולם, ולקראת סוף העלילה הוא נחשף כחי, ממש קו העלילה של 'בלתי הפיך'".

מה הביא אותך לתסריט של "בלתי הפיך"? שאלנו את וינשטוק. כאן צריך להזכיר: "בלתי הפיך" מדבר על תכנית סודית של השב"כ למגר את הציבור החרדי בישראל, בעזרת אדמו"ר מטעמם, שישתמש במחלוקות קיימות בציבור החרדי כדי "להפריד ולמשול".

וינשטוק: "עשיתי חשבון שבדרך הטבע, מבחינה דמוגרפית, אנחנו החרדים 'נכבוש' בעוד שנים ספורות את הארץ. עשיתי לעצמי משחק סימולציה: מה אני הייתי עושה אם הייתי מחזיק בשלטון החילוני הישן בארץ, והייתי נוכח לראות שהציבור החרדי מתרבה בצורה מדהימה, ובסוף הוא עוד עתיד לכבוש את השלטון בבחירות דמוקרטיות? מה הייתי עושה במצב כזה אם הייתי ראש השב"כ? הרי בוודאי לא הייתי רגוע מזה. אגב, היום, למפרע, אנחנו יודעים שהשלטון החילוני באמת לא נח, ושקד על פתרון ל'בעיה החרדית', רק שהם מצאו פתרון אחר מזה שהיה בתסריט של 'בלתי הפיך'. הפתרון שלי ל'בעיה החרדית' בספר, היה שהיות ויצר המחלוקת לצערנו הרב כה חזק, השלטון יכול היה להשתמש במחלוקות הקיימות, להגביר אותן, ולעשות 'הפרד ומשול'. בפועל, מה שהם עשו, זה להביא לכאן מיליון רוסים ואתיופים. זו הייתה המצאה של שמיר ושרון. הם עשו זאת כי רצו להחליש את הכח החרדי בקלפי".

מזכיר משהו מהאקטואליה הישראלית בחודשים האחרונים.

בדרך כלל ברוב ספריך, יחד עם המתח אתה גם מעביר מסרים: על העול

הכלכלי של נישואי הילדים, סכנות הטכנולוגיה, ועוד. איזה מסר ניסית, למשל, להעביר בספר "השעיר השלישי"?

"האמת היא שגם בו בהחלט יש מסר, והמסר הוא - לחסל את מודל התמימות. בציבור שלנו, יש היום הרבה אמון במנטורים שונים שבאים מבחוץ. יש כל מיני אנשים שרוצים להגיד משהו ו'רוכשים' קהילות שלמות. הם כמובן באים בדרך כלל מכוונות טובות, והקהילות שלנו, שהן עניות לרוב ורוצות להשיג כמה גרושים, נכנעות להם. אבל צריך להיזהר. גם אם אותם גורמים באים עם הכוונות הכי טובות, צריך לשים לב גם למניעים הלא כשרים שלעתים משתרבבים להם".

מיעוט הסופרים החרדים? מחינוך טוב

כמה ספרים כתבת עד היום?

"אף פעם לא ספרתי בדיוק, אבל כולל הביוגרפיות וסיפורי הצדיקים, כ-50 ספרים".

והכי מצליח מהם?

"מבחינת המכירות, בלתי הפיך. יש הטוענים שהוא הכי יפה מאלה שכתבתי, אבל יש רבים אחרים שבעיניהם הספר הטוב ביותר שלי היה ונשאר 'קשר גורדי', גם בגלל שיש בו את התמימות של ספר הביכורים. אפשר לומר שיש 'מחלוקת' בין הקוראים, אבל הרוב אומר שהספר הכי טוב שלי עד היום הוא 'בלתי הפיך'. אני לא נח על זרי הדפנה, ומנסה להצליח לשבור את השיאים שלי עצמי. אני משקיע המון כח במחקר ובתוכן בעלילה. אגב, לאחרונה הוצאנו בהוצאה נוסטלגית מחודשת את 'קשר גורדי' ואת 'עין בעין'".

בדיתי שמות של חסידויות ושל ישיבות, ולא נתתי סימן מאפיין לאף דבר שקיים במציאות, ולמרות זאת קניתי לעצמי קונצנזוס של רעש וצעקות נגד הספר והכתיבה הזאת. הלחץ הציבורי המאסיבי עשה את שלו, בפרט ששלחו אליי אדמו"רים ורבנים, בבקשה שלא אעז לגעת במוסכמות המקובלות בציבור החרדי, אז קטונתי. אני לא הולך להתקוטט עם הציבור שממנו אני בא ואתו אני ממשיך לעבוד

עשית בהם שינויים? נניח, דברים שעברו אז, לפני 25 שנה, אבל היום אולי יעברו פחות בציבור?

"לא, הם אותם ספרים אחד על אחד, ממש אותו הדבר כפי שהם יצאו אז. השינוי היחידי הוא בעטיפות של הספרים הללו, שיצאו הפעם עם עטיפה מעודכנת ובכריכה רכה".

אנחנו רואים היום הרבה מאד סופרות חרדיות, וכמעט ולא רואים סופרים חדשים, ובוודאי שלא סופרי מתח. למה?

"אדרבה, אולי זה מחינוך טוב, שמחנכים את הגברים לשבת וללמוד תורה והם מתמידים בכך, ואילו הנשים יותר פנויות לכתיבה, וכך קם דור של סופרות מוכשרות, ובוודאי שאי אפשר לבוא אליהן בטענות. ובאשר לכתיבת ספר מתח: כדי לכתוב ספר מתח, צריך לשעבד המון מחשבה. הציבור החרדי, במנטליות שלו, מחונך שאם מקדישים למשהו המון מחשבה - זה לשטיק'ל תורה, והוא לא יבזבז את המחשבה הזאת על עלילה מתוחכמת. אם כי, אני חייב לציין, שיש לי חבר בשם פ. חריף, חסיד סלונים שכותב ספרי עלילה, והוא בהחלט מקדיש לזה הרבה מחשבה, זאת לצד היותו אברך חסידי לכל דבר ועניין".

מאיזו כתיבה אתה עצמך נהנה יותר? של סיפורי הצדיקים או של ספרי המתח?

"האמת, תלוי באיזה רובד. ברובד החסידי, שממנו אני יונק מבית אבא, תמיד תישאר לי הבערה הזאת של אותו ילד שאביו יושב בקצה השולחן ומספר סיפור חסידי והוא מקשיב לו בהשתוקקות עצומה, ואת הסיפור הזה הוא מעביר בכתיבה. זה היה ונשאר בגנים. מצד שני, אין מה לומר, כשאתה כותב ספרות עלילתית ברמת תחכום גבוהה, וכשאתה מצליח לכתוב את העלילה ולעלות ולהתעלות ברמה ועם המסר, וכשכל זה מצליח - זה סיפוק נפשי אדיר, בפרט כשאתה מצליח לחדד מסר ולהעביר אותו. זו גם הנאה רוחנית, כי אתה יודע שהמסר נקלט".

מהיכן אתה שואב את כל הרעיונות? הרי כבר כתבת על כל מה שניתן - סיפורי ביון, עלילות תוך חרדיות, עלילות סביב העולם. הכל. מהיכן מגיע רעיון לספר חדש?

"בכל פעם זו סיעתא דשמיא מחדש. הנה דוגמא להשראה ל'שעיר השלישי': אני וילדיי נוסעים בכל שנה בחורף ללעלוב שבפולין, להשתטח על קברו של סבא וראש השושלת החסידית אליה אני משתייך, רבי דוד מלעלוב. ואנחנו מתאכסנים במלון שרחוק 20 קילומטר מלעלוב - בעיירה קרושניץ. זו עיירה פולנית טיפוסית, שבה יש מלון ששמו: אוסטניץ... משם שאבתי את שם ה'חסידות' הזאת שמככבת בספר החדש. הרעיונות פשוט נלקחים מתוך המציאות. ישבנו שם באותו מלון, והתחלנו לשחק בינינו לבין עצמנו את המשחק של 'האדמו"ר מאוסטניץ' וחסידיו. כך הכל התחיל.

"התסריט עצמו, של כל הספר, בא בדרך כלל כהברקה. הייתי מדמה את זה לגרעין של לחן. דיברתי עם מלחינים, וניסיתי להשוות בין העבודות שלנו. להם, כמובן, יש עבודה הרבה יותר קצרה. לחן הרי מסתיים בכמה דקות, לעומת כתיבת ספר שזו מלאכה קשה ומתמשכת. אבל הבסיס הוא אותו בסיס. יש את רגע ה'פיצוץ' - או ההשראה - שמגיע פתאום, שזה באמת בא רק מלמעלה. ואחרי שהגרעין של הרעיון בא, אני כבר עובד ומפתח אותו".

קח אותי לתהליך הכתיבה של ספר מתח. אתה בעצם במאי, שחקן, יוצר וגם סאונדמן - והכל באיש אחד. איך כותבים דבר כזה מורכב?

"אכן, זו עבודת פרך. אנשים לא מבינים מה כל כך מעייף וקשה בכתיבה כזאת. אומרים לי: אתה יושב וכותב, מה הבעיה? הם לא מבינים שהמח משתולל מישיבה על כל פרק, והוא מתיש אותי כמו לבנות קיר לבנים. המח מתייגע על כל פרק מחדש, ואני עוד לא מדבר על מלאכת המחיקות. אנשים שכל מילה שלהם נכתבת ומפורסמת, כביכול התקבלה מפי הגבורה, אני מקנא בהם. אצלי זה לא כך: אני מוחק וכותב, ומוחק וכותב, ובסופו של דבר, כשאני עובר על הכל לפני הפרסום, אני שוב עובר, משפץ ומלטש, ובעיקר בודק ברמת הלוגיקה שלא היה כשל. זו עבודה מפרכת, להחזיק ראש על כל התפקידים שגלומים בסופר מתח, ולראות שאתה לא נופל באף אחד מהם. ועם כל זאת, יש לי ועדת ביקורת מתמדת המורכבת מבני המשפחה ומחבר טוב, אברך עם ראש על הכתפיים, שיש לו את המעלה שאין לילדיי - שהוא אובייקטיבי לחלוטין. הוא יכול לתת את הביקורת בצורה הכי חריפה, כי הוא לא חייב לי כלום, ומבלי לפחד שאפגע ממנו".

יש סצנה כלשהי שפרסמת באחד מספריך שאתה מתחרט עליה?

"לא חושב. בדקתי עם השנים את ספריי שוב ושוב, ולא זוכר משהו כזה. אולי יש ספר שלא התעמקתי בו מספיק בעת הכתיבה, ושם באו אליי בטענות שהעלילה לא מספיק מחושבנת. זה אולי יכול להיות".

כלומר, את "בלתי הפיך" היית מוציא גם היום?

"חד משמעית כן, והלוואי ויכולתי לכתוב היום באותה חירות כמו שהיתה לי לפני שנופצו קירות הזכוכית של חדר העבודה האונימי שלי". ■

אחרי שכיהן כרב קהילה בקולוביה ולאחמ"כ כרבה של גואטמלה, מספר הרב יוסף גרמון, בוגר ישיבת תורה אור ותלמידו של הגרח"פ שיינברג, כיצד הספיק בגיל 34 לבקר ב-106 מדינות כדי לקרב יהודים בארצות נידחות: "בדיוק חזרתי בחמישי האחרון לישראל מטורקיה ואמריקה הלטינית ואני טס שוב בשבוע הבא לאוסטרליה ופפואה גינאה" • סיפורו של רב צעיר שכבר כמה שנים שהוא מסתובב ברחבי העולם, ומגיע לקהילות יהודיות קטנות ומרוחקות • ראיון מיוחד

דד שישב ללמוד עם הנשדד את שבע מצוות בני נח, והמסע האינסופי במדינות העולם

הפצת יהדות מסביב לעולם

הרב גרמון בהרצאה

| מתי שיינברג |

"תביא את הכסף או שנהרוג אותך!", צעקו שני השודדים על הרב יוסף גרמון, באותו זמן רבה הראשי של גואטמלה.

"הייתי אז בדרכי לבית הכנסת בגואטמלה", משחזר הרב גרמון. "לפתע קפצו עליי שני גנבים. הם ראו אדם הולך בחליפה ועניבה, והבינו שיהיה מה לשדוד ממנו. אך לרוע מזלם הם נפלו בדיוק על יום השבת, במקום בלי עירוב וכך לא היה לי כלום. כדי שהם יניחו לי, פניתי אליהם בתמיהה; מה קרה לכם היום? הם לא הבינו מה אני רוצה, אז הסברתי להם שכבר גנבו אותי קודם ונותרתי בלא כלום".

אחרי שבדקו אותו הגנבים ונוכחו לגלות כי כיסיו ריקים, הם התחילו לנחם אותו על דבר השוד והביעו את צערם מול מצבו. "צריך להבין, אדם שבא לגנוב בגואטמלה, בדרך כלל עושה זאת כדי שיהיה לו מה לאכול, ולא מתוך רוע. משם המשכתי לבית הכנסת של חב"ד, והרב שראה אותי נסער, שמע את שעבר עליי ואמר לי זה עוד כלום לעומת מה שקרה ליהושע השליח שקפץ עליו שבוע קודם גנב חמוש בנשק. אותו מקרה שוד הסתיים בכך שהשליח הזה ישב ללמוד עם הגנב במשך שעתיים ארוכות את שבע מצוות בני נח. ראיתי מול עיניי איך במקום להתמקד ברע ולהתלונן שהמציאות קשה, אפשר לראות טוב. היהודי הזה הצליח לגלות את האור אפילו בגנב, ומשם להרים אותו למקום טוב יותר".

כך מתחילה השיחה עם הרב יוסף גרמון, ששופע סיפורים לרוב על חוויות שונות מהמדינות השונות בהן ביקר עד כה, 106 מדינות ליתר דיוק. על אף גילו הצעיר - 34 בלבד, הקשר עם יהודי העולם החל אצלו עוד קודם. הרב גרמון נולד בירושלים ולמד בישיבת תורה אור אצל הגאון הגדול רבי פנחס שיינברג זצ"ל, משם עבר ללמוד בישיבת 'תורה אור' במקסיקו, שם קיבל את תפקידו הראשון כמרצה בקהילות שונות. לאחר שסיים את לימודי ההלכה והרבנות, עבר לקולומביה לכהן שם כרב הקהילה ומשם לגואטמלה - בה כיהן כרב הראשי של המדינה במשך 4 שנים. תפקיד רשמי בו כיהן והצליח לחבר בין גורמים שונים ולהיות חלק בהעברת השגרירות של גואטמלה ולאחר מכן גם במדינה השכנה בהונדורס לירושלים.

כמו רוב הקהילות באמריקה הלטינית, הקהילה בגואטמלה מורכבות מספרדים שהגיעו עוד לפני מלחמת העולם הראשונה ואשכנזים שהגיעו בעיקר לאחר מלחמת העולם השניה. הקהילות ברובן אינן גדולות, אבל חזקות ומשפיעות במדינה. לגואטמלה הוא הגיע עם רעייתו מרגלית שנולדה בצרפת ולה הוא זוקף את הצלחתו בשליחויות השונות, בתו נולדה להם בקולומביה וכשהיו בשליחות בגואטמלה נולד הבן יאיר.

במהלך מגוריו בגואטמלה, הקים הרב גרמון את 'הקואליציה ההומניטרית', המאגדת אנשים ממדינות ודתות שונות, לפעילות הומניטרית משותפת. "בין השאר, אנחנו פועלים לחלוקת מזון ותרופות לילדים הסובלים מתת-תזונה, הקמת מוסדות חינוך לילדים חסרי בית, בניית בתים למחוסרי דיור ועוד", הוא מפרט. "גם בישראל פועלת הקואליציה, ומסייעת במימון חתונות

ליתומים, בשיתוף ארגון החסד יד עזרא ושולמית שעושים רבות למען העניין בישראל. הפעילות כולה מתנהלת ללא כסף מזומן, ונעשית תוך כדי חיבור בין ארגונים אזוריים לבני המקום".

אחד הפרויקטים הגדולים בהם עסקה הקואליציה, הייתה בניית שכונת 'ירושלים' בגואטמלה. "גואטמלה העבירה את השגרירות לירושלים והכירה בירושלים, אנחנו הבאנו את ירושלים לגואטמלה", הוא מחייך. "לאחר התפרצות הר הגעש פאגו במקום, ראינו את אלפי המשפחות האומללות שאיבדו את בתיהן, והחלטנו להתחיל במה שרק אפשר. מצאנו שטח חקלאי גדול ובעזרת ראש העיר הפכנו אותו למקום יישוב. עליו התחלנו לבנות את הבית הראשון במקום, בלי לדעת איך נוכל לממן את בנייתו או בניה של בתים נוספים. חודש אחר כך נכנס לבית הזה אדם שאיבד חלק ממשפחתו והיה כולו מלא כוויות. המאורע המרגש התפרסם בכל אמצעי התקשורת, וכך הצטרפו ארגונים שונים מרחבי העולם לסייע בפרויקט. גם מדינת ישראל תרמה בניית 45 בתים, ואשת ראש הממשלה הגיעה למקום כדי לחנוך אותם בטקס מרגש. כך הגענו בסופו של דבר לכדי בנייה של 1039 בתים, בית ספר, מרפאה, מתחם ספורט, תחנת משטרה וגן שעשועים לילדים. זאת בנוסף לסיוע כלכלי לתושבים".

"מספיק סבלנו בהיסטוריה"

כאשר שואלים את הרב יוסף גרמון איפה בדיוק הוא מתגורר, התשובה היא בדרך כלל "רשמית באשדוד, אבל בדיוק חזרתי בחמישי האחרון ארצה מטורקיה ואמריקה הלטינית ואני טס שוב בשבוע הבא לאוסטרליה ופפואה גינאה". כבר כמה שנים שהוא מסתובב ברחבי העולם, ומגיע לקהילות יהודיות קטנות ומרוחקות. את אותן הקהילות, המפוזרות על פני 38 מדינות ברחבי אסיה, אפריקה ודרום אמריקה, הוא פוקד במסגרת פרויקט של משרד התפוצות ואור תורה-עמיאל. הצלחתו והשפעתו שם כל כך משמעותית, עד שבשנה שעברה נבחר על ידי JNS לאחד מארבעים המנהיגים המשפיעים באמריקה הלטינית על היחסים בין ישראל לאמריקה הלטינית.

בקהילות רבות באמריקה הלטינית כגודל המרחק שלהם מישראל, לפעמים גם המרחק שלהם מהיהדות וכך יוצא שתושבי המקום די רחוקים מיהדות. בכל זאת, כאשר הוא מגיע, מגלה הרב גרמון כי קיים צימאון רב לחיבור למקורות. "המטרה היא לסייע להם במגוון תחומים, תוך תמיכה של משרד התפוצות וקרן 'עמיאל'", הוא מסביר. "מה שמרגש אותי במיוחד בעבודה הזו, הוא החיבור הקיים באופן טבעי בין יהודים בכל מקום שהם, למרות הקילומטרים הרבים המפרידים ביניהם. גם מי שמדבר בשפה שונה, עדיין שמח בבואנו ומרגיש מחובר למקורות היהודיים. כאן בארץ מרגישים לפעמים עוינות בין קבוצות שונות, ודווקא החיבור המיוחד הזה לקהילות הנמצאות במקומות הנידחים ביותר על פני תבל, מראה איך כולנו עם אחד".

כהמחשה לדבריו, מספר הרב גרמון כי לפני כמה שנים פגש במעלית הבניין בו התגורר בגואטמלה, אישה בשנות השמונים שלה. "היא שאלה אותי, אתה יורד? לא, אמרתי לה, אני עולה. טוב, אני יורדת אבל אני אעלה איתך. דקה אחר כך היא אומרת לי: אני יהודייה ניצולת שואה והבת שלי גרה כאן (לאחר כשבועיים והכרות גיליתי שהיא נשואה לבחור יהודי ממוצא ספרדי, ממשפחה של מגורשי ספרד). אמרתי לה: וואו, בואי תכירי את הקהילה המקומית. ואז היא מזעיפה פנים ואומרת לי, אני עם היהדות סיימתי, מספיק סבלנו בהיסטוריה. האמת, נשארתי עם הפה פתוח (וגם עם הלב) ואחרי מספר שניות אמרתי לה: את צודקת, העם היהודי סבל בלי סוף, אבל אנחנו כבר מעבר לזה. סיפרתי לה שפעם כתבתי ספר על היסטוריה, והקדשתי פרק לצרות של עם ישראל, אבל זה הפך לספר שלם. אם היום אכתוב ספר על הדברים הטובים שיש לנו, גם אנציקלופדיה לא תספיק. עם ישראל נמצא כיום במצב הכי טוב בהיסטוריה שלו: יש לנו מדינה שתורמת ומשפיעה לטובה בכל מקום ומאירה את העולם, וזה בזכותכם. הדבר מסמל בדיוק את העם שלנו - עצב ושמחה משמשים בערבובייה. עכשיו אנחנו רק בשמחה, העצב הלך ולא יחזור. אחרי כל מה שסבלת, אמרתי לאישה, הגיע זמנך וחובה עלייך להנות מהטוב שיש. אל תברחי מהאוטובוס שהגיע אחרי שהמתנת לו כל כך הרבה זמן. אנחנו עולים למעלה, לא למטה!".

האינקוויזיציה הגיעה גם לאמריקה הלטינית, ויהודים שהיגרו אליה, היו חייבים להסתיר את יהדותם. הם אפילו היו שותפים בבניית אותה כנסיה

הרב גרמון עם נשיא אל סלבדור

"קצת לפני שעזבנו את גואטמלה, אשתי רצתה להעניק מתנת פרידה לאותה אישה, בתה של האישה שפגשתי במעלית, אך היא ביקשה ממנה להשאיר לה דווקא את נרות השבת תוך כדי הבטחה שהיא תדליק כל יום שישי את האור, אור אמיתי שיגרש את החושך, אור שיאיר את העתיד וירחיק את חשכת העבר של כל מה שמשפחתה סבלה בעבר. זה הזכיר לי את אותו יהודי שפגשתי בעיירה קרובה לקוצביו שבאלסקה, שאמר לי שהוא אמנם היהודי היחיד ועל אף שאינו דתי הוא שומר את השבת כי הוא מרגיש שהוא מייצג קהילה שלמה, שמורכבת רק ממנו".

אם היינו מבקשים ממך לסכם במשפט אחד את המסר שלך, מה היית אומר?

"די לדבר נגד אנטישמיות!", משיב הרב גרמון ומסביר: "לכאורה המצב בעולם מחמיר כל יום, היוקר מאמיר, הממשלה, האנשים, הקור, החום, שמאל, ימין רע וטוב משמשים בערבוביה וכולם אשמים, מהסינים שאכלו את העטלף ועד הישראלים שגנבו את העננים מהאיראנים ובגלל זה אין להם גשם, כולם שונאים אותנו, אנחנו לקראת מפלה היסטורית ואין סיכוי לצלוח את העשור השמיני. אז זהו שלא!".

"אני לא טוען שהמצב מושלם, תמיד יש מה לתקן", הוא מבהיר. "אבל אי אפשר להתעלם מכך שאנחנו חיים בתקופה הטובה ביותר מכל נקודה היסטורית הן כעם בישראל והן כאנשים בעולם, הן מבחינה רוחנית והן מבחינה גשמית. נתחיל עם החלק הרוחני, מתי היו כל-כך הרבה לומדי תורה, מדף היומי ועד שיעורים בכל השפות ובכל הרמות, בחי וברחבי המרשתת. מוצרים כשרים כמעט בכל מקום, קהילות יהודיות ברוב העולם, בתי חב"ד פזורים בתפוצות, מעולם לא היה ליהודי כל-כך קל להסתובב בעולם ולהיות גאה ביהדותו".

הרב גרמון מציין כי יש מושג שתופס תאוצה ומלמד על התהליכים הללו, הוא נקרא 'פילושמיות' - "הפך האנטישמיות ואני פוגש במושג הזה כמעט כל יום וכמעט בכל מקום. אני לא מדבר רק על אמריקה הלטינית או על ריכוזים של אוונגליסטים באסיה, אפריקה ואמריקה שאוהבים את ישראל יותר מהישראלים עצמם. גם במדינות ערביות וגם ברשתות בתוך בליל השיח, אפשר למצוא הרבה אהבה לישראל, די להביט על הסכמי אברהם בשביל להבין את התהליכים החיוביים".

לדבריו, בדיאלוגים בין-דתיים המתקיימים כמעט בכל נקודה בגלובוס, יזמינו תמיד נציג יהודי וישמעו אותו בכבוד רב ולעיתים אף יבקשו ממנו לפתוח את הערב. "יש עשרות רחובות בעולם עם השם ירושלים, יש אלפי קהילות ומיליוני אנשים שמתפללים למען השלום בישראל ודי היה לראות את רבבות האנשים של מצעד העמים שהגיעו מכמעט כל העולם בשביל להשתתף בחג הסוכות בירושלים בשביל לקיים את נבואת זכריה. ישראל מדורגת כאחת המדינות החזקות בעולם, אנחנו 0.4% מאוכלוסיית המזרח התיכון אבל משפיעים כמעט בכל מקום ובכל תחום. נכון שהחשמל,

בס"ד

הקרן למורשת הכותל המערבי

ברכת הכהנים המסורתית
בכותל המערבי

יום א' | ג' חוה"מ
י"ח ניסן | 9.4.23
במעמד
הרבנים הראשיים לישראל
ורב הכותל המערבי
והמקומות הקדושים

תפילת שחרית	**8:45**
ברכת כהנים של שחרית	**9:30**
תפילת מוסף	**10:15**
ברכת כהנים של מוסף	**10:30**

הכהנים מתבקשים לבוא ולברך את עם ישראל באהבה

לתשומת לב! העיר העתיקה תהיה סגורה לכלי רכב פרטיים במהלך כל ימות החג, יש להגיע בתחבורה ציבורית

■ הכניסות לעיר העתיקה ולכותל המערבי ייסגרו במידה ויהיו עומסים ■ הגבלת הקהל באחריות משטרת ישראל ויש להישמע להוראות המשטרה ■ הציבור מתבקש להישמע להנחיות הסדרנים לטובת בטיחות פוקדי הכותל המערבי ■ יש לעקוב אחרי הפרסומים וההנחיות המתעדכנות מעת לעת.

חדש באתרי הכותל המערבי! ■ **מסלול 'הגשר הגדול'** ■ **מרכז 'שרשרת הדורות'**

שעות הפעילות באתרי מנהרות הכותל המערבי הורחבו! הביקור בהזמנה מראש
לפרטים ולהזמנות: **5958*** | **www.thekotel.org**

למידע בנושא נגישות יש לפנות לרכזת הנגישות: **תמר מרציאנו** טל. **02-6279245** פקס. **02-6667212**
מייל. **tamar@thekotel.org**

הדלק, הגז והמים התייקרו, אבל שכחנו שהדורות הקודמים אפילו לא חלמו על הדברים האלה. העולם שלנו שכל יום הופך לטוב יותר וכמעט בכל תחום".

אבל הקונפליקט ערבי-ישראלי עדיין מבעבע והאנטישמיות רק צומחת.

"ככל שנדבר על זה, זה רק יצמח וזה מה שקורה כשאנחנו מנסים לפתור את הבעיות עם הבעיות. הנה חלק קטן מהסיפור הגדול הזה. לא מזמן בבולגריה, פגשתי בחור מאיראן עם כיתוב על ידו שהוא אוהב את ישראל וכששאלתי אותו למה הוא עשה את זה, הסביר שראה את הדברים הטובים שישראל עושה. הנשיא של אל סלבדור שהוא ממוצא פלסטיני, עשה לנו אירוע ואמר לי שהוא רואה את הטוב שאנחנו מביאים ואת כל העזרה ההומניטרית, אתם בצד שלי, אני אתכם, אמר".

"לא מזמן העלתי סרטון עם בחור מסוריה שפגשתי בדובאי, ואמר לי שהוא אוהב את ישראל כי ראה איך ישראל הצילה ילדים באידליב. הייתי באוקראינה בזמן המלחמה וגם שם מישהו אמר לי שהוא מתחיל לאהוב את ישראל אחרי שראה כל-כך הרבה ארגונים ישראלים שעוזרים שם. באוניברסיטה בקולומביה עניתי לאחד שהאשים אותי ברצח ילדים, עם סרטון של פעולה הומניטרית שעשינו שם ואמרתי לו; 'תראה, זה מה שאני עושה כאן למען האנשים של כאן, מה אתה עושה? לדבר איתם על קונפליקט של אלפי ק"מ מכאן, יעזור להם? הילד הרעב כבר לא יצטרך אוכל? יש כאן ילדים שמתים ברעב ואתה יכול לעזור להם ובמקום זה אתה מדבר איתם על משהו שלא מעניין אותם כרגע'. כך גם הצלחתי בגואטמלה לרתום את השייח המוסלמי למען ישראל בלי שהסברתי לו על ישראל, התרכזנו במרחב ההומניטרי שמשותף לנו כבני האדם עוד מאדם הראשון, אנחנו בסופו של דבר משפחה אחת, עוד טרם הפכנו ליריבים".

באמתחתו של הרב גרמון, עוד סיפורים רבים מעין אלו מאפריקה, כורדיסטאן, אירופה ואסיה. "כל אלו מלמדים דבר אחד: ככל שניצור מטרה גדולה יותר ביחד, הקונפליקט לא ייעלם אבל יהפך לקטן יותר ומשמעותי פחות. זה גם מה שקרה עם הסכמי אברהם, מדינות ערב שהבינו שיש לישראל משהו גדול יותר להציע לעולם כפתרון ולא רק בעיה. הם לא שכחו את הקונפליקט ערבי-ישראלי, הם פשוט התרכזו בדבר הגדול יותר".

התרופה לאנטישמיות

ובכלל על מסעותיו ברחבי העולם, יכול הרב גרמון לספר במשך שעות ארוכות. בספרו 'מסביב לעולם ב-54 פרשות' שראה אור לאחרונה הוא שוזר את הסיפורים הללו בפרשות השבוע. "הרי כפי שאנחנו יודעים התורה לא נכתבה רק לזמן מסויים, היא רלוונטית תמיד, לכל אדם, בכל מקום ובכל זמן. בכל מקום בו הייתי, כתבתי את הסיפורים, תוך חיבור שלהם לפרשת השבוע".

"מתוך סיפור החוויות שצברתי במהלך מסעותיי, חשוב לי להראות את הכוח של היהדות בעולם. אין לנו מושג עד כמה אנחנו מאירים החוצה והופכים את העולם למקום טוב יותר. זו גם התרופה לאנטישמיות - להאיר מכוח הטוב שלנו. בכלל לא פעם, כאשר אני פוגש יהודים בחו"ל, ואפילו מטיילים מהארץ, אני רואה בעיניים שלהם הערכה אמיתית ליהדות. לא רק לעגבניות השרי והווייז, אלא לחלק הרוחני העמוק של היהדות. אנשים מסביב וגם לא יהודים מעריכים באמת את היהודים שמעריכים את היהדות. יש שופטים, מנהיגים דתיים, פוליטיקאים רבים ועוד אנשים רבים מכל הסקטורים שצמאים לשמוע על חכמת היהדות העמוקה".

הרב גרמון מעביר הרצאות וקורסים קבועים על ההיסטוריה היהודית, משפט עברי וכדומה. "באחת המדינות הנשיא הזמין אותנו לארוחה חגיגית והוא הזמין מהקהילה אוכל כשר, פתאום כשראה שאחד מהנציגים שהגיעו איתנו אוכל מהאוכל הרגיל, הוא פנה אלי בתמיהה. 'תסביר לו שהאוכל הכשר נמצא בצד השני', הוא ביקש. אותו אדם ראה שהנשיא בא לדבר איתי, מיד הגיע להיות חלק מהשיחה, אז הנשיא הסביר לו שבדיוק הוא אמר לי שהאוכל הכשר נמצא בצד השני. 'אל תדאג, אני לא אוכל כשר', ענה אותו נציג. הנשיא היה בהלם, הוא אפילו כעס עליו, הוא לא הצליח להבין את זה".

במקומות אחרים בעולם, מתגלים סיפורי היסטוריה מפעימים. "כאשר הגעתי לעיר אנטיגואה בגואטמלה סיפר לי הרב אליהו בירנבאום בעודנו מהלכים בעיר אנטיגואה כי במקום עומדת כנסיה שנוהגים בה מנהג לא רגיל", מתאר הרב גרמון. "כאשר הכמרים נכנסים אליה, הם שמים את היד שלהם על המשקוף ואומרים טקסט מסוים, שהם עצמם לא מבינים. מסתבר שהמילים הנאמרות שם הן 'שקץ תשקצנו תעב תתעבנו כי חרם הוא'".

איך אפשר להסביר את זה?

"אם נחזור אחורה בשנים, האינקוויזיציה הגיעה גם לאמריקה הלטינית, ויהודים שהיגרו אליה, היו חייבים להסתיר את יהדותם. הם אפילו היו שותפים בבניית אותה כנסיה, אך הקפידו לומר את הפסוק הזה, כדי לא לשכוח לאן הם שייכים באמת".

אך בזאת לא נגמר הסיפור. "זמן מה לאחר ביקורי בעיר, סיפרתי על כך בתוכנית רדיו מקומית. לאחר השידור, התקשר אליי אדם, נרגש כולו, וביקש לפגוש אותי. פגשתי אותו במסיבת חנוכה מקומית, ושם הוא סיפר לי כי הינו נצר למשפחה שבנתה את הכנסיה. אותו אדם הראה לי מחברת שהיתה שייכת לסבתו, בה נכתב כי בכל יום שישי עליהם להכין חלה מיוחדת, שיש בתוכה עוף. את המסורת הזו קיבלה הסבתא מדורות קודמים, אשר הסתירו את יהדותם. בדרך הזו הם הצליחו לאכול סעודת שבת חגיגית מספיק, כולה בתוך כיכר הלחם, בלי לעורר את תשומת ליבם של שכניהם הנוצרים".

לדברי הרב גרמון, זאת נקודה חשובה שמראה איך כשהיה קשה כל כך לשמור את היהדות, היה לנו קל יותר להעריך אותה ולהעביר את המסורת הלאה. היום קל כל כך להיות יהודי, אבל קשה לנו יותר להעביר הלאה ולגרום גם לצעירים להעריך את מה שיש לנו. "למרות כל הקשיים. חשוב לי גם לתת תקווה, להראות שהעולם טוב יותר ממה שאנחנו לפעמים חושבים. להראות איך גם גנב יכול לנחם אדם עצוב, ואיך אפילו שייח מצרי יכול לפעול לטובת ישראל. אפשר לקרוא בחדשות כל היום דברים רעים, אך בפועל - כאשר מביטים על העולם בעין

"אני לא מדבר רק על אמריקה הלטינית או על ריכוזים של אוונגליסטים באסיה, אפריקה ואמריקה שאוהבים את ישראל יותר מהישראלים עצמם. גם במדינות ערביות וגם ברשתות בתוך בליל השיח, אפשר למצוא הרבה אהבה לישראל, די להביט על הסכמי אברהם בשביל להבין את התהליכים החיוביים"

הרב גרמון עם נשיא קולומביה

בס"ד

שווה לחיות בירושלים
האגף לתרבות תורנית

קול חי
תמיד איתי!

קול חי מיוזיק
מנגנים לכם את היום

"בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל... ובזכותן עתידים לחיגאל"

מאזינות קול חי וקול חי מיוזיק
מוזמנות למופע השלישי בסדרה

שרות 3 ניסן

גם בפסח!

לרגל ההצלחה, מופע חוזר בחול המועד פסח!

Gilizi

אלפי נשים מתכנסות לקומזיץ שכולו שירי רגש, גאולה ושמחה

יפוש ברכהן | **יהודית בלוך** | **תמר אנטון** | **עטרה הפנר** עם להקת המחול "נויה" | **נחמי רובין** בנקודות אמונה

הנחייה: אפרת ברזל > ניהול מוסיקלי: אלישבע אבר > הפקה: חוי לוונשטיין

חוהמ"פ, יום ראשון, י"ח ניסן, 9.4.23
בנייני האומה - ירושלים

כניסת קהל 20:00
פתיחת האירוע 20:30

רכישת כרטיסים באתר גלאטיקט: glatticket.co.il
או בטלפון: *6565

הנחה מיוחדת
למחזיקות כרטיס ירושלמי
ירושלמי

ניהול אומנותי: מוישי רוט

יהודה קלמן
"יצוג • "יזום • הפקות

CHAVI LEVINSTEIN
חוי לוונשטיין. הפקות במה • סרטים • אירועים

Elisheva Aber
אלישבע אבר | יש כבוד למוזיקה

וַאֲפִילוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים: היועץ הרפואי הרב שמעון רגובי מספר בראיון למוס

בשיחת חג אישית ונדירה, מספר יו"ר ארגון 'מזור' - מערך יעוץ, הכוונה וליווי רפואי, על תפקידו של היועץ בעולם הרפואה, על ההיבטים המקצועיים והטכנולוגיים ועל הקשר עם בתי החולים, ומציג את החזון שלו, לעתיד עולם הרפואה בישראל: • "אין לי ספק שלעיתים אנו עוברים את הגבול, ונכנסים לתחום של הרופא, ולא תמיד ברור היכן עובר הגבול בין סיוע לפונים לבין פלישה לתחום הרופא", הוא אומר בראיון למוסף החג

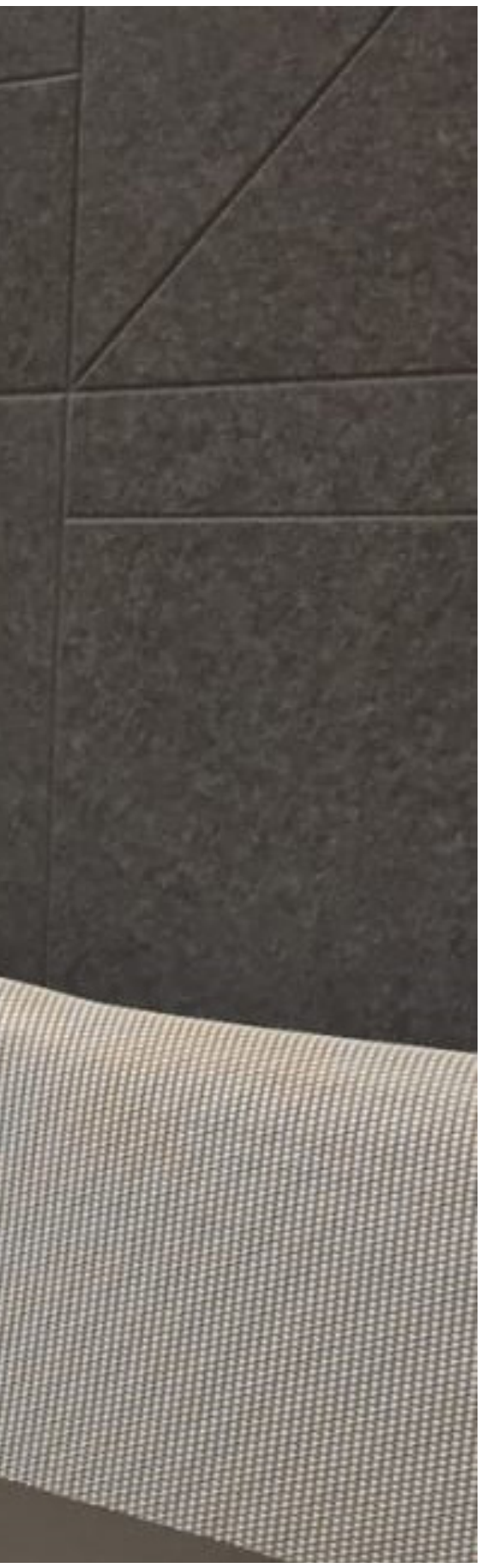

| יוסף טולידנו |

לא קלה הייתה המלאכה, למצוא שעה פנויה לשוחח עם הרב שמעון רגובי, יו"ר ארגון 'מזור'. השיחה נדחתה שוב ושוב, כשבכל פעם אילוצים שונים, כשהמכנה המשותף שלהן: עוד יהודי הזקוק לייעוץ וסיוע. גם כאשר כבר נפנה לשוחח עמנו, נתקלה השיחה בהפרעות חוזרות ונשנות לצורך סיוע רפואי. וכך, במשך שעה ארוכה, ישבנו לשיחה אישית, מרתקת ומחכימה, עם האיש שהמציא מחדש את עולם הייעוץ הרפואי, ומסייע לאלפי פונים מדי חודש בחודשו ללא תמורה, כשהחזון שלו הוא להרחיב ולהעצים הן את מערך ההכוונה, הן את מערך הסיוע, והן את תחום המידענות הרפואית.

ארגון 'מזור', כשמו כן הוא, מתמקד ביעוץ, הכוונה, ליווי ומתן מידע רפואי ומקצועי למתמודדים עם אתגרים רפואיים. צוות הארגון מטפל בכל מקרה ברגישות, במסירות ובמקצועיות רבה, כשהוא מונחה על ידי יו"ר הארגון מתוך הכרות עמוקה ורבת שנים עם מערכת הבריאות בארץ ובעולם, על מנת לתת את המידע המקצועי והמתאים ביותר עבור החולה.

חשוב להבין: תחום הייעוץ הרפואי, הנו הליכה על חבל דק. בעוד יועצים מסוגים שונים, כגון יועצי משכנתאות או יועצי נדל"ן, מחויבים על פי חוק להוציא תעודה ולעבוד עם רישיון, הרי שהיועץ הרפואי נשען כולו על האמון שהציבור רוכש לו ולידע שצבר. עובדה זו, יצרה פרצה בתחום, המובילה לעיתים רבות לעגמת נפש, ועד כדי אבחונים שגויים העלולים להוביל למצבים לא פשוטים בקרב החולים.

אל המקום הזה, נכנס הרב שמעון רגובי, כאשר הקים את מערך הייעוץ הרפואי 'מזור', המסייע בליווי והכוונה מקצועית מרגע הפניה ועד לסיום הטיפול, מתוך רצון להוביל לשינוי אמיתי בתחום. "עולם הרפואה תמיד עניין אותי, והייתה לי אליו משיכה" הוא מספר בתחילת השיחה, כשאנו מנסים להבין מתי דבק בו החיידק הרפואי. "מגיל קטן ממש, מצאתי את עצמי מתעניין ברפואה, כשאני אט אט רוכש עוד ידע, קורא ולומד". בעודו אברך צעיר, ארע המקרה, שהכניס אותו לעולם הרפואה. "חבר טוב, עבר אירוע רפואי מורכב. היה צורך להטיסו לחו"ל לצורך טיפול רפואי, ונרתמתי לסייע. מקרה הוביל למקרה נוסף, וכך מצאתי את עצמי נשאב לעולם הרפואה. במשך שלושים שנה, שאני עוזר ומסייע לכל פונה, להגיע אל הטיפול הטוב ביותר, ולהעניק מהידע הרפואי הרב שצברתי, לטובת החולים".

תפקידו של היועץ הרפואי

הרב רגובי גדל ונולד בארה"ב. בגיל תשע עלה יחד עם משפחתו לארץ, כששפת האם שלו היא אנגלית, עובדה המסייעת ללמוד ולהבין מידע רפואי עולמי, מידע אותו הוא חולק עם הצוות המקצועי של 'מזור'. "את הידע רכשתי באופן עצמי. רכשתי ספרים ולמדתי. כשהייתי צעיר, עוד לא היה את הרשת, אז לימוד המידע הרפואי היה מורכב יותר, באשר היה צורך להשיג את המידע. כיום, בעידן הדיגיטלי, כמובן שהכל הפך לנגיש יותר, מה שמאפשר להגיע ליותר ויותר מידע רפואי רלבנטי".

כשהחל את דרכו המקצועית כיועץ רפואי, מערך הייעוץ הרפואי בישראל היה עדיין בראשית דרכו. הוא הציב בתחום סטנדרטים גבוהים מאד תוך שילוב של אנושיות ומקצועיות גם יחד. הרב רגובי החל לפעול באופן עצמאי לפני כשלושה עשורים. באותם ימים הגיש עזרה והכוונה לכל פונה, בתנאים טכניים לא פשוטים, תוך מסירות נפש ואמונה שעליו להשתמש בידע ובכישורים שניתנו לו על מנת לסייע לחולים. בהמשך דרכו חבר הרב רגובי לארגון "עזר מציון" שם הקים את המחלקה לייעוץ רפואי, שהפכה לשם דבר. בשנים אלו הרב רגובי הקים וניהל את אחת המחלקות הגדולות והנחשבות בתחום, הכשיר וניהל צוות מיומן, אשר טיפל בעשרות פניות ביום וגיבש תפיסת עולם ופעילות ייחודית השמה את המקצועיות, השירות והיושרה בראש סולם העדיפויות.

כיום, עומד הרב רגובי בראש ארגון "מזור", כשהוא שם לעצמו מטרה להיות שליח להביא מזור לחולים רבים, העומדים פעמים רבות בפני שוקת שבורה ברגעים הקשים של חייהם, כאשר בן משפחה אהוב מצוי במצב רפואי מורכב. בדרכו הייחודית מסייע הרב רגובי לכל פונה, מאזין לבעיה הרפואית, משקלל את המגבלות של העומד מולו ובונה את דרך הפעולה הטובה ביותר. רופאים, פרופסורים, מנהלי מחלקות, מנתחים ומנהלי בתי חולים בארץ ובעולם רוחשים לו כבוד מיוחד ומתחברים ליכולת הניתוח שלו לכל מקרה רפואי.

אדם זקוק לטיפול רפואי, הולך לרופא ומקבל את הטיפול. היכן נכנס היועץ הרפואי לתמונה?

"זו שאלה טובה, שאני מתחבט בה תמיד. אין לי ספק שלעיתים אנו עוברים את הגבול, ונכנסים לתחום של הרופא, ולא תמיד ברור היכן עובר הגבול בין סיוע לפונים לבין פלישה לתחום הרופא. אבל צריך להבין שליועץ ישנן כמה תפקידים. ראשית, מידע והכוונה. גם הרופאים רוצים להחכים, לדעת וללמוד עוד. הם לא תמיד מכירים את כל המערכת. כל רופא, מטבע הדברים, מכיר את הסביבה הטבעית שלו ואנשים סביבו, ותמיד יש מה ללמוד. כמו כן, לכל בעיה יש את הרופא המתאים לו, רופא אחד מומחה לעניין פלוני, והאחר מומחה לעניין אחר. והתפקיד שלנו הוא להכוון לרופא המתאים".

"לעיתים, הרופאים בעצמם מציבים כמה אפשרויות בפני המטופל, וזה קורה היום יותר ויותר בעולם הרפואה המודרני" הוא מוסיף. "כאשר הרופא אומר, יש לך כמה אופציות היכן לבצע את הטיפול או הניתוח וכד', המטופל זקוק למישהו שיש לו את המידע, ולעזור לו לקבל את ההחלטה. לא לכל אדם יש את הידע והיכולת לדעת מה נכון ומה יותר טוב, לכך צריך את הניסיון וההבנה של היועץ הרפואי".

"לעיתים אנו נאלצים להעביר גם ביקורת על הרופא, ולא פעם ולא פעמיים רופאים טועים. זה קורה כמעט מדי יום. אם אנו סבורים שהרופא טעה, אנו שולחים לחוות דעת נוספת אצל רופא אחר".

"ויש את הנושא של מידענות רפואית. אנו דורשים לקבל תשובה ואבחנה יותר מדויקת, ומבקשים לחפש פתרונות ייחודיים. לצורך כך, חשוב מאוד המידע, המבוסס על מחקרים חדשים וניסויים

"לא כל אחד שעוסק בנושאים רפואיים הוא יועץ רפואי"

שנערכו ברחבי העולם. מדובר בידע, שלא תמיד מצוי אצל הרופא, ולכן חשובה ההכוונה המבוססת על ידע מקצועי".

היועץ, לעומת העסקן

כאמור, על מנת להיות יועץ רפואי, אין צורך לעבור השתלמות או הכשרה, לא צריך תעודה, ואין מבחנים. "היום יש יותר ויותר אנשים שעוסקים בנושאי הרפואה, אך לא כל אחד שמתעסק בנושאים רפואיים בירוקרטיים, הוא אכן יועץ רפואי" מחדד הרב רגובי. "בעיניי, ההבדל המשמעותי בין יועץ רפואי לבין עסקן רפואי, זו היכולת להכיל מידע רפואי, ללמוד ולחפש מידע רפואי חדש. ללכת ולחפש מאמר רפואי רלבנטי".

"אתן לך דוגמה מהיום" הוא מספר. "קיבלתי פניה מאשה שהייתה אצל רופא בעקבות מצב רפואי מסוים, והיא נזקקה לתרופה. הרופא רשם לה תרופה מסוימת, והרוקח בבית המרקחת אמר לה שבמצבה היא לא יכולה ליטול את התרופה. היא שבה אל הרופא, שגם הוא סבר שהתרופה לא טובה לה. מה קרה כאן? הרופא מבחינתו, השתמש במידע הקיים ברשותו ולא אישר את השימוש בתרופה. העניין הוא, שיש מידע רפואי חדש בנושא מלפני שנתיים, ולאחר בדיקה שנערכה למאות מטופלים, הוברר כי אין כל בעיה לתת את התרופה הזו. מדובר בטעות בלבד".

"האם הוא רופא לא טוב? אין קשר. זה רופא שאני מכיר אותו באופן אישי, אדם רציני מאוד, אבל המידע שהיה ברשותו אינו עדכני. הוא מכיר את התחום שלו, ושם הוא מתמקצע. התפקיד של היועץ כאמור, הוא להביא מידע חדש. ומי שלא מסוגל לעשות זאת, אינו יכול לייעץ בתחום הרפואה. לנו יש את היכולת לראות את המסמכים הרפואיים, להבין הכיון הבעיה ולמצוא את הפתרון הנכון, ואת הידע הזה יש למעט מאוד אנשים בארץ".

הטכנולוגיה לטובת הפונים

היקף הפניות הרב לארגון 'מזור', כ-100 ביום, הוביל את הרב רגובי להבנה, כי יש צורך בהקמת מערך ייעוץ, כשלא יתכן שכל המידע יהיה אצל אדם אחד. "כיוון שיש מיעוט יועצים רפואיים בארץ, וכמות הפניות היא בלתי נתפסת, השקענו בשנתיים האחרונות הרבה מאוד זמן ומשאבים, בהשקעה כספית אדירה, להקים מערכת טכנולוגית, המסוגלת לתת מענה בצורה מאוד מקצועית, כאשר ניתן לפנות ל'מזור' במגוון הדרכים והאמצעים".

כשהרב רגובי מזכיר את דרכי המענה, ראוי לציין שמגוון האפשרויות לפניה לסיוע על ידי 'מזור', הינו רב ומגוון. "באמצעות המערכת הטכנולוגית, כאשר מתקבלת פניה חדשה, היא מופיעה במערכת. התיעוד כולו נשמר, וכך יש דרך לעקוב ולראות אחר תהליך הטיפול בפניה. כל זה נעשה באופן אוטומטי, כביכול מזכירה פתחה תיק. ברגע שאדם נכנס למערכת, הוא עונה על כמה שאלות, כמו שם קופת החולים, כתובת מגורים וכד', וניתן לצרף מסמכים. החומר מגיע לצוות הארגון באופן ישיר. אתה רוצה לפנות דרך הטלפון? דרך המייל? דרך המחשב? בכל דרך, אנחנו נמצאים וקשובים".

"המספרים לא הגיוניים, והם מצריכים חשיבה על פתרונות" אומר הרב רגובי. "הצוות מיומן ומקצועי מאוד, וכמות הפניות היא העדות לכך. על כן הטכנולוגיה נרתמה לעזרתנו, וכך אנו מסוגלים לתת מענה מקצועי, ברמה הטובה ביותר, לכל פונה".

"חילקנו את העבודה בין צוות המשרד, כאשר לכל מחלקה יש את התחום שלה. "יש מחלקה לייעוץ רפואי, וישנה מחלקה לתיאום וליווי. חשוב לציין את הרב שמואל גולדשטוף, המסייע בכל דבר ועניין. הוא עומד בקשר עם רופאים ובתי החולים, וכך אנו יכולים לסדר, לארגן ולעבד את הדברים בצורה נכונה, לדעת להיכן להפנות כל בעיה ואיפה יימצא

מענה הטוב ביותר".

הזכרת את בתי החולים. איך הקשר שלכם עם מנהלי בתי החולים, שאתם למעשה נכנסים לתחומם?

"לשמחתי, ישנם רופאים שממש מכבדים את מערך הייעוץ הרפואי. הם יודעים ומעריכים שאנו עושים זאת לשם שמיים ושלא על מנת לקבל פרס, והם אומרים, שאם אנחנו רוצים לעזור לחולים, הם יסייעו לנו, ואומרים שאפו על הידע המקצועי שאנו מביאים אתנו. בדרך כלל, הם יודעים לכבד את זה, למרות שמדובר בהחלט בפלישה לתחום שלהם"

"דבר שני, בואו נודה על האמת, שאנו חיים בעולם תחרותי מאוד. כל מערכת הבריאות, ביניהם גם בתי חולים ציבוריים, כולם עסוקים בשיווק, עושים כנסים, משקיעים בזה הרבה מאוד כסף, משאבים ומערך שלם, כשכולם רוצים להביא אליהם כמה שיותר מטופלים, מיטות אשפוז וחולים. בסופו של דבר, למנהל בית החולים יש אינטרס לשמור אתנו על קשר טוב, להעניק לנו שירות טוב, כי אנו מפנים אליו מטופלים. זו "עסקה" משתלמת לכל הצדדים".

ככלל, בארגון מזור מאמינים מאוד בשיתופי פעולה, לטובת קידום עולם הרפואה ולרווחת החולים והמטופלים. כך למשל, סבור הרב רגובי, כי ישנו צורך להקים צוות חשיבה, לקידום הבריאות במגזר החרדי. את הדברים הוא אומר בעת האחרונה, בכל פורום אפשרי, בתקווה שהדברים יפלו על אוזניים קשובות. "כשמדברים על רפואה, ובעיקר בציבור החרדי, ישנה לעיתים תחושה ש"הכל יהיה בסדר", תחושת הסמוך הישראלי, אבל לא כך הדבר. חייבים מערך שיתוף פעולה של כל הגורמים הבריאותיים, שיורכב הן מרבנים והן מאנשי מקצוע, לקידום הבריאות בציבור החרדי.

"אני סבור כי צריך חשיבה מערכתית של כל בעלי המקצוע, בשיתוף הרבנים והעסקנים החרדים כדי לקדם את הבריאות. הציבור החרדי עינו צרכן בריאות עצום, אולם בנושא קידום הבריאות הוא ממוצב רחוק מאוד".

"להרחיב את מערך הייעוץ וההכוונה"

במשך כל זמן הריאיון, הטלפונים אינם פוסקים מלצלצל. אודות למערך הייעוץ המקצועי בארגון והטכנולוגיה המתקדמת, כל פניה מופנית לטיפול באופן מידי, כאשר הרב רגובי נכנס לתמונה בשאלות קשות, בהן יש צורך להכריע ולשמוע את דעתו המקצועית. ב'מזור', שמו לעצמם למטרה, לסייע הן בהבנה עמוקה של תחומי הרפואה השונים, היכרות רחבה עם מערכת הבריאות בארץ ובעולם, היכרות רחבה עם מערכת הבריאות בארץ ובעולם ומציאת פתרון מתאים לכל פניה ע"פ מכלול הנתונים בזמינות מקסימאלית לכל פונה, באדיבות ומקצועיות, ולהעניק לחולה את כל המידע הדרוש לו.

מחמת ריבוי הפניות, צוות המשרד עוסק במיון הפניות, כאשר מעת לעת מועברות אל הרב רגובי שיחות חירום שאינן סובלות דיחוי, כשמעבר לקו מצפים לשמוע את עצתו. בשכך, כאשר מופרעת השיחה על ידי צלצול טלפון, מבינים הנוכחים כולם, כי מדובר בעניין שאינו סובל דיחוי. "החזון שלי, הוא להכשיר ולפתח דור חדש וצעיר של יועצים, בעלי ידע והבנה בעולם הרפואה" מספר הרב רגובי, כאשר אנו שואלים אותו מה התכניות לעתיד. "מערך הייעוץ וההכוונה חייב להתרחב, ולא יתכן שכל המידע הרפואי יוותר בידיו של אדם אחד, זה קיים בכל ארגון ובכל תחום. להכשיר דור של אנשים שילמדו רפואה, ולהתאים את הסיוע וההכוונה לרפואה העוברת שינויים והתאמות מעת לעת".

אתה חושב שזה מעשי?

"אין לי ספק, וזה מחויב המציאות. שעות העבודה כאן לא הגיוניות, הפניות הן רבות, והמענים הינם מגוונים, ולעיתים אין את הזמן והיכולת להביא מידע רפואי, שהוא קריטי להמשך הסיוע בתחום. צריך להכשיר אנשים בצורה מסודרת, שידעו להביא את המידע. ללמד אותם את נושא הרפואה, להפגיש אותם עם מערכת הבריאות. וכך, ניתן יהיה להעמיד צוות מובחר, שיעסוק כל אחד בתחום אחר בנושא הרפואה. כפי שנאמר במשה רבינו "נבול תבול", אדם אחד לא יכול להחזיק את כל המערכת ואת כל הידע. אם כל אחד שכזה, יקח על עצמו תחום אחר, נוכל לסייע לציבור הפונים בצורה מיטבית".

"נקח דוגמא, אנחנו שולחים מטופל לבית חולים פלוני, האם אנו יודעים בדיוק מה קורה בכל בית חולים במדינת ישראל? מה הידע המקצועי שיש בכל בית חולים? האם אדם אחד יכול לעקוב אחרי כל השינויים והחידושים בכל בית חולים? לכל מוסד רפואי היתרונות שלו, כמו גם החסרונות שלו. לכל מקום יש את הייחודיות שלו, וצריך מישהו שידע מה נכון ומה לא נכון, איזה רופא מומחה לנושא הזה ואיזה לנושא אחר. לתת את המידע המעודכן ביותר למטופל, ועל כן צריך להקים צוות מקצועי ומורחב שילמד את הנושא היטיב, ידע להכיר טוב את המערכות, וידע בכל זמן נתון מי יודע מה, מי חזר עם טכנולוגיה חדשה, מי מצליח ומי לא. וכך ליצור מערכת שתוכל לתת מענה גם להרבה יותר אנשים, הרבה יותר מהר, ויותר מקצועי. לשמחתי, יש מודלים בתחום הרפואה, בארה"ב ועוד, שכבר עובדים בצורה הזו, ואני מאמין שזה אפשרי". ■

רשת

קו עיתונות

מאחלת לקוראיה ולכל בית ישראל

פסח כשר ושמח

מתוך בריאות איתנה

קו עיתונות

30 שנה

כל הזמן.

חדשות הציבור החרדי מסביב לשעון

עומדת הייתי למרגלות מדרגות הברזל החלודות, שהוליכו אל סיפו של הקרוואן.
דלת המתכת הדקה שחצצה בין הסף לבין רצפת הלינולאום החומה שהייתה מעבר לדלת, שימשה שער בפתחו של מעגל חיים אנושי.
מעגל שהתחייה בתנאי קיום ייחודיים, תנאים שבזו לציוויליזציה הישראלית של שנות השמונים.
קהל של יחידים.
קהל שבעיקר שורד במרחב. לבדו.
לעיתים, רק יללות התנים הניסו את רגש הבדידות מליבי בלילות ארוכים.
כי גם הם כמהו לאיזו התכללות ביקום, לדבר מה שיכיל את חלומותיהם הכמוסים, שלא יתוארו במילים, וכך יללו התנים ונפשי מצאה לה הד שיהדהד את מסתריה, ועצבוני היה לי לדגל ונפשי קמלה לה לאיטה, כגבעול חשוך שמש.
פחדיי צצו להם מוקדם מידי, עומסים בכובדם על כתפיי הצנומות, כתפיים של ילדה בת תשע.
ובעודי מרעידה בתחושותיי,
וחסדו של הא-ל ניתך ארצה: טיפות זערורות כאגלי דמע התעבו והיו למטר, שבתוך דקות החל נקווה לשלוליות כעורות, באדמה הקעורה, שהשתרעה על פני הישימון העצום, אשר עין לא תשורנו.
חיוך ראשון ניצת בשפתיי.
אושר ילדותי דהוי החל מטפס במעלה גווי, כי היקום החל בולע את יגוני, נושא על כתפיו את ייפחותיי, היפחות שלא חצו את מיתריי מעולם.
הגשם שטף את הנוף, כמו מטבילים הרי מואב את עצמם לקראת התקדשות מיסטית לא נהירה, פרי דורות של ערגה טמירה – ועיניי התעגלו למראה האד הדק שהחל לעטות את ראשי ההרים, ואולי רק דימיתי לראותו, כי כאן, הדימויי והריאליסטי מעולם לא התאבקו זה בזה: הריאלי היה פנטסטי לגמרי,
והבלתי אפשרי ארע מול עיניך בכל רגע.
ככה זה היה.
אך אם פחדיי לא המיסו את השלד שלי מעולם – אם תווי פניי ידעו את שרטוטו של חיוך, היה זה בגינם של שעות האור ביממה, שבהם, היו מובילות אותי רגליי לחצות את שביל העפר שחצץ בין ביתי לביתה של דבורה.
ביתה היה משכך הפחד שלי, השמש שגבעוליי חמדו את קרניה.
דבורה הייתה סוג של קדושה מקומית.
אימהיות קמאית אפפה את קישורי מטפחתה, או נכון יותר פאתה, וגם אם היית מבוגרת ממנה בכמה עשורים יכולת לקרוא לה אמא.
מעולם לא ראיתיה ללא סינר למותניה.
לא היה לי מושג אם היא נעה לנקודה כלשהי מעבר לריבוע של סלון – מטבח: היא תמיד הייתה שם, מבשלת ואופה וצולה ומאדה ומתפיחה ומנפה – ובכל תנועותיה ריצד זיק של הכרח, כמו הייתה קרן לייזר מעבירה פקודות מליבה לידיה, ומידיה לעיסותיה ולשמריה.
שולחן עץ אדיר ממדים, סדוק, ועליו שעוונית שחוקה, עמד לכל אורכו של סלון הקרוואן של דבורה.
על השולחן הזה יכולת לסמוך שתמיד יסבו אליו רעבים, אלו הנצרכים למזון ולאהבה,
כי כאן זה הוגש בהתניה כפולה – אם אין אהבה בליבך משמע רעב הנך, ואם רעב הנך משמע זקוק אתה לתמיכה רגשית, ובכל אותה העת מעם חדר הלימוד בקע צליל ענוג של לימוד תורה.
יכולת לראות את בן זוגה, שפטיה – המכונה בפיה, בפשטות, פטי – יושב שם ליד שולחן נמוך, על כיסא פלסטיק של בית ספר, ולומד תורה.
כרכי תלמוד גדולים, בהוצאות אמריקאיות שעושות גם את זה בגדול, פתוחים היו לפניו, וספק זמזום ספק נהמה חרישית הייתה נעקרת מגרונו אגב חיוך טוב, רך.
כפעם בפעם היה נשרך אחרי דבורה למטבח, עבור עבודות מטבח שהיו גבריות לטעמה, כמו הגבהתו של סיר התפודים עצום הממדים אל הכיריים, או חיתוכו בסכין קצבים של נתח עגל, וגם, ככה, בשביל הביטחון האישי, כי בסלון ובמטבח היו, איך לומר זאת, טיפוסים מהמון סוגים, גם מהסוג שמזמין הזדקקות לביטחון שהשרתה נוכחותו של פטי.

***

דבורה מבשלת אבל היא בעיקר מקשיבה, בולעת את היגון אל תוך גופה האימהי, ונפשה המיוסרת, המטיפה אגלי חום אנושיים אגב קילוף קשקשי דגים, נאנחת, ואנחתה כבר מתוקה ומפוייסת יותר, והרוח החורפית מערסלת אותה ומשיבה אותה אל הטבע.
"מדוע עוד לא פגשתי את האנשים הנורמליים של החברה?!" קראתי את המשפט איפה שהוא, בזמן כלשהוא, והוא מלווה אותי בכל שעה שאני משוחחת איתה, בכל עת שריסיי מוגבהים בהיותי מעיפה מבט בצדודיתה, בכל זמן שבו היא מקשיבה לכל מי שמבקשת לשפוך בפניה את לבה, כואבת כאבם של אחרים.
היתכן הדבר, שאלני ליבי, המסוגל אדם לכאוב כאבו של אחר? הרי הכאב הוא הכי אישי, הכי אינטימי: יותר אינטימי מאושר, יותר פרטי מעונג חד וחריף: הכאב הוא העצמי שלנו, חשבתי לי בעודי צופה בהקשבותיה, מוקסמת,
העצמי הפולח את רקמות המוח ואת מערכות העצבים, העצמי החווה את עצמו ללא שובעה – ואולי לא כאבם מכאיב לה, ידעתי עכשיו, אלא כאבה שלה לוכד את כאבם, משיק עצמו בו, מפר את בדידותו המיללת.
הבזק זיכרון: דבורה מקלפת תפוחי אדמה. "כי חלילה לי לבזבז זמן...", היא אומרת לי כשאני מתפלאת על חוסר המנוחה הטבוע בה באופן מושלם וקיצוני כל כך, ערימת הקליפות גובהת מרגע לרגע, וסביב מתרוצצים הקטנים.
איכשהו, הקדושה הזו עשתה את כל הנפלאות הללו כשכמעט בתוך קדרותיה התערבבו להם קטניה וקטנטנותיה, שדומה כי מטבחה היה להם העולם עצמו.
בפעם ההיא ראיתיה מקשיבה לרות.
"היכן הבית שלי?!"
שאלה אותה שוב ושוב רות.
רות התגוררה בקרוואן האחרון בשורה.
דמות תלושה: דומה היה כי היא נושאת שק בטון קשור לעורפה בכדי שלא תישאנה הרוח ותטילנה אל המדבר שהשתרע למלוא האופק.
פנים רזות, ציפוריות, עם גבות עבות, אנושיות מאוד, שלא נמרטו מעולם ושיוו לה מראה חמור מעט.
פצעוני בגרות וורדרדים, שהתאימו לגילם של צעירות ממנה בשלושים שנה.
וצעיף שיפון שהיה מהודר כשקבלה אותו מתנה לאירוסיה מבעלה, וכעת היה מעין חומר מבודד, ששמר על הבועה בה הייתה שרויה לבל תתפוגג.
רות תמיד דאגה להתאים את הסוודר לצבע המטפחת. ואל תהי קלה בעיניכם.
הייתה זו תשומת הלב היחידה שהקדישה להופעתה, ולא שזה שינה משהו.
אצבעותיה המלאות נעו בחן, ופיצו על גזרתה הדקה מדי.
ולמרות שהקרוואן היה ביתה, היא חזרה וספרה לכל מי שרק רצה לשמוע כי אין לה בית.
הטיעון הזה היה הדבר העיקרי שהיא אמרה,
החוט שקישר בינה לבין העולם – כלומר, היישוב.
כן, לרות אין בית.
היא סוחבת על גבה משא כבד מנשוא. עבר שיש בו שאלות לא פתורות.
טפחתי על גבה סתם כך בדרך אגב, והיד נותרה המומה. הגב קשה כמו אבן, קשוח כברזל.
קשיות שנוצקה בחיים ללא טיפת רוך, כמו גזע שיד אנוש לא ליטפה את קליפתו מעולם, עופרים לא ליחכו בלשונם את האזוב שהעלה, ויהי לאבן.
"בצוואר נגעת?" שאלה אותי כשהסבתי את תשומת ליבה לגבה התפוס.
הנהנתי בראשי לאות לאו, שלחתי ידי לנגוע בצווארה.
פלא, היא עוד הצליחה לסובב את ראשה.
גבוהה קומה היתה.
המטפחת שלראשה קשורה במין קשר מוזר.
ופניה, הפנים הכי צעירות בבגרותם.
וליבה, לב רחב המכיל בתוכו אהבה גדולה לכל אחד מעשרת ילדיה.
"היכן הבית שלי?!" נהגה לשאול כל אימת שדחו אותה או פתחו לה צוהר קטן, הראו לה תמונה מעברה, או הזכירו לה שאין לה משפחה. שהבית הגדול כבר אינו שלה, ודייריה לא מזכירים את קיומה.
מזמן נתצו כל חפץ דומם, שדממתו מתקשרת לזיכרון חי, וקרעו כל מסמך שהעיד: "היתה כאן ילדה בשם אן".
ככה זה כשאת חוצה את הרוביקון לחיקה של דת אחרת, דת רחומה ושנואה.

***

היא ישבה בבית של דבורה.
דבורה היא כמו מגנט, עיניה הירוקות מלוכסנות הצידה, אולי בגלל החיוכים שהיא תמיד מפזרת לכל עבר.
החלוק הנצחי עם הכיסים הגדולים ופאת הסרט הכהה שלה, הם כמעט סימן ההיכר שלה.
הקרוואן שלה הוא תחנת החיים של כולנו: במסע הנוכחי בעולם המשתרע בין כמה עשרות קרוואנים, תחנה אחת היא כמעט כל המסע כולו.
ואני כרגיל נכנסת לקרוואן של דבורה מספר פעמים ביום.
לומדת על החיים, על מה שיכלו להיות לולי היו האשליות נמוגות בנחישות שכזו, ועל הלבבות השבורים שמטיילים בינות לשבילי החיים, מלקטים שרידים שאולי נותרו, שואפים רוח ונושאים עין אל על לציוצו של תור.
"ואני, מה אענה לה?" עיניה של דבורה שואלות אותי.
ורות מובילה אותנו שנים אחורנית, משתפת אותנו בעברה.

***

אורות הפנסים הטילו בוהקם על גלי הים שנחבטו קלות בדופן האונייה.
משפחתה של לין, אביה, אחיותיה ואחייניה, שייטו להם לחופו של האוקיינוס השקט באניית הקיט "ג'אניני".
הירח שילח את קרניו, שהוסיפו נופך למראה הלילי השקט.
יכולת לעצום עיניך ולראות בים השחור העצום שלמרגלותיך את בבואתו של הנצח:
קר, חלקלק, שקט. עמוק, מכיל.
יכולת להאמין בזה.
יכולת להתמסר לזה.
קולות עמומים נשמעו על סיפון האניה, מספר אנשים נשענו על המעקה והביטו בקצף המלבין.
האווירה הייתה שלווה.
"מי בא לאכול?!" פלט מאן דהו, וכבר מצא עצמו מוקף באנשים שנענו לקריאתו.
ליז, אחותה הבכירה של אן, שלובה בזרועות בתה בת השש דוטי, פסעה מתונות לעבר השולחן שבחדר האוכל.
הסעודות שהוגשו בג'אניני היוו חוויה קולינרית עשירה:
דגי שמך שניצודו בו ביום, סרטנים רכים ביין חם שהוגשו כמנות פתיחה וריחם הסתלסל, - נוסכים היו חגיגיות שקראה לפעולה, ועמדה בסתירה לשלוות שחור הליל שנחוותה על הסיפון.
"היכן אן?!" שאלה כעת ליז, מעיפה מבט לאחוריה.
"הנה היא", השיבה דוטי ושער הפוני הזהוב שלה מיטלטל על מצחה, מאיים לגעת במשקפיה האופנתיים.
שנאה נשמעה מבצבצת בקולה.
"ערב טוב, אן", אמרה ליז בקול עצור.
"ערב טוב לכם", השיבה הנערה בשפתיים קפוצות.
"לכי, קחי צלחת וסכו"ם מהשולחן המרכזי והצטרפי לארוחה", הורתה, כשאותו מתח ללא סימן היכר מיוחד מרחף באוויר.
אן לא ענתה, אך עשתה כאשר צוותה:
מאז עזבה האם את הזירה, ליז נטלה את תפקיד הפיקוד המשפחתי ללא עוררין.
גם אבא נהג לציית.
"אן". קראה ליז שוב.
"כן". השיבה היא ברפיון.
"הסכין", סיננה ליז.
"הסכין?!" השתוממה אן.
"כן, כן, הנחת את הסכין בצד ימין כשהוא הפוך, החוד כלפיך ולא ההיפך".
"אז מה??" השיבה אן בקול מרדני השייך לגיל הנעורים.
"אן, השכחת כי בעבר היה למלכים שסעדו בצוותא על שולחן אחד סימן: אם הסכין מונחת כשורה בצד הנכון, פניהם לשלום, ואם", הגביהה ליז את קולה, "הסכין בצד ימין מונחת הפוך, פניהם למלחמה".
"מלחמה, את מדבר איתי על מלחמה?!" שאלה אן בקול חנוק.
"אן, אל תקלקלי את החופשה שלנו". פקדה ליז.
הדמעות ארבו לה לאן, אך היא לא רצתה שיראו אותה בחולשתה. הרעב הציק לה, אך בכל זאת קמה ועזבה את חדר האוכל בהפגנתיות.
ושוב הייתה ילדה בת שתים עשרה שנכנסה לפני מספר שנים לחדר מואפל בווילונות כהים.
על אדן המיטה הרחבה הסתמנה צלליתה של אמה, מחופרת בשמיכותיה ובסדיניה כחיה במערתה.
ריח התרופות שעלה זה שנים מצנצנות שקופות שמילאו את השידה, החל ממיר עצמו בהדרגה עם ריח המוות, שביום עם ראות טובה ניתן היה לראותו עומד מחוייך, חרמשו בידו ושעון עצר בכיס אפודתו: עוד יום, יומיים.
"אמא", לחשה אז, ושיעול חנוק ענה לה מכוון המיטה.
"אמא, נכון שאני יהודייה?" התפרצה.
תודעת החידלון של הדמות המחוקה מן המיטה הסתלקה לה וחיוניות מפתיעה ענתה לה, לאן, כקול צלול הבוקע מארון מתים,
השיעול נפסק בפתאומיות.
"יהודייה?! אן, מי הכניס לך רעיון שכזה לראש?" חרדה אמה, ועכשיו נשמעה כאילו יש לה את כל החיים שצריך בכדי לשרש ספחת ממאירה זו ממוחה של ילדתה.
אן התיישבה בקצה המיטה, הביטה בפניה החיוורות של אמה, בעיניים שאבדו מברקם עקב מחלתה הממושכת והקשה.
"אמא, הכומר אמר שכל הנשמות הסובלות שייכות ליהודים. מאמא, הנשמה שלי סובלת".
אמא ליטפה אותה.
"אינך יהודיה, אן שלי, ועכשיו צאי מהחדר, הרופא מגיע בעוד דקות מספר. בואי בערב, אני רוצה לשוחח איתך". ושוב השתעלה אותו שיעול מחניק ומוזר.
אולי האם השלתה את עצמה כי לא נדרש כאן מאבק ארוך טווח לשירושה של הספחת: עובדה, החיוניות שפרצה

סיפור לחג | שרה פכטר

בָּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ

בזעמה מליבה אל גרונה, והפריחה סומק בלחייה הלבנות, נטשה אותה עכשיו כליל, היא דעכה כמו נר חלב שהותך לנוזל עכור ושקע עד שולי הבזך.

בערב לא הרשו לה להיכנס.

הרופא נראה מודאג.

בבוקר התעוררה מאוחר ורצה לחדרה של אמה.

"אמא", קראה בקול.

אין תשובה.

"אמא" , המשיכה לקרוא בקול, והפחד הזדחל לליבה.

"מאמא", דמעות החלו לצרוב את עור הפנים, הפחד איים להתפרץ לגרון.

הכרים עוד היו תפוחים, וערמת השמיכות והסדינים דימתה לשמר עדיין את צלליתה של האם, או שמשהו מרוחה עוד היה בחדר?

אך דימתה לחוש בנוכחותה של האם, ממאנת להפנים את קולו המחוספס של אביה שלראשונה בחייה נשמע אבוד: "אמא הפסיקה לסבול".

אבא עזב אותה, הותיר אותה עם כאבה בחדר המפואר.

מי צריך את העושר הזה בלי אמא??

"את תחזרי, מאמא??"

אן ידעה שלא.

באותו רגע הבינה שסיימה להיות ילדה.

***

דבורה נאנחה קלות, "איי, עטרה", הביטה לעברי, "איננו יודעים קושי מהו".

רות הסתכלה עלינו, ובכך קטעה את העלעול ביומן חייה.

"היום יום הולדתי", בישרה, כשהיא מתיישבת על היכסא בלאות.

"גם שלי", רציתי לומר אך שתקתי.

ידעתי שרות עברה הליך גיור.

ידעתי שעד היום היא מאמינה ששורשיה היו יהודיים, שמשפחתה עשקה ממנה בזדון את המידע על מוצאה, ואולי היא בעצם יהודייה מבטן ומלידה, הייתה אומרת לעיתים בחולמנות, משתעשעת בצירופים אפשריים של אירועים שאולי חוללו את ההשכחה הגדולה של העבר בידי אמה ואחיותיה.

"אתן יודעות מה עשיתי באותו יום בו נולדתי לעם היהודי?" שאלה, ומבלי להמתין לתשובתנו המשיכה, "הלכתי לבקר את קבר אימי. דומיה נוראה קידמה אותי כשנכנסתי לבית הקברות. נגעתי באבן הקרה, גם מבפנים, בלב, היה קר, קר מאוד".

ידעתי שגיורה לא העניק לה כל חום.

היא צעדה אל הדת כמובלת בכוחה של האמת בלבד, ללא כל גמול רגשי.

קרחונים שייטו בעורקיה בהיותה לא יהודייה, וקרחונים אלו סיימו את מסעם, עת הייתה ליהודייה, בייאוש זועם בליבה.

רות המשיכה לחזור אל רגעיה המכוננים, ליד ערש אמה החדש, בבית הקברות המשפחתי העתיק:

"אמא", מלמלתי, "אני יהודיה, מאמא" צעקתי. "מאמא, אז למה לא האמנת לי?!?!?!". רות מחתה זיעה בלתי נראית מפניה ונאנחה.

כל אותה עת דבורה המשיכה להיאחז בחיים שהתבטאו בערמת התפודים המתגבהת בצליל טביעה בתוך הסיר מלא המים עד חציו.

גם אני סייעתי במלאכה: קדחת העשיה הדביקה כל אדם, וחיסונים מפניה לא ניתנו.

הקליפה האחרונה נתקעה במקלף אותו החזקתי בזמן שרות דיברה.

"אוי", זעקתי, ולא ידעתי אם כוונתי את קריאתי כלפי מצבה של רות, או אל אצבעי שנחתכה בניסיון לחלץ את הקליפה מהמקלף...

כאב ממשי, פיזי, הוא רסיס ענוג של חיים של ילדה הרואה עצמה נערה.

נערה עם בית.

***

השארתי את רות עם דבורה, הנחתי את תפוחי האדמה בתנור.

קפיצה מהחלון ואני בחוץ, פחד לפת את צוארי.

ותוך כדי ריצה קלה מצאתי את עצמי פוסעת בשביל הלבן דורכת על החצץ.

העננים התקלפו בתוך עצמם, וקצותם נצבעו בצבע אפור כהה.

רוח נעימה נשבה, הבטתי בשלדי הבתים, שהחלו לקרום עור וגידים לצד הקרוואנים, בחזון העתיד ההולך ונבנה.

איש לא טייל בשעה זו בשטח הבניה הבלתי גמור.

בסקרנות התבוננתי בשלל סוגי הבלטות שעוד מעט יהפכו לרצפת בית. מבלי משים ליטפתי אותם קלות.

שלדי הבתים הסתירו את המראה המדהים, את רכסי ההרים שלרגליהם נושק ים רחוק. את האופק אשר צבעי ורוד תכלת סגול נמרחו בו חליפות. את המדבר שכה אהבתי על גווניו האפורים חומים.

למטה במדרון השתרע שטח אדמה מעובד, ועצי זית שתולים בו בסימטריות.

כבשים לחכו עשבי-בר, ושני רועים ערבים שמרו עליהם.

רק הגדר, שסבבה את ההר עליו עמדתי, הזכירה לי את המציאות הקיימת, אני כאן מביטה עליהם שם, והם שייכים לשם.

ולפתע התאוויתי, לפשוט זרועותיי לצדדים ולחבק את המקום הנהדר הזה: ארץ ישראל בהתגלמותה!

עיצבוני התפוגג לו מזמן ועכשיו הייתי יצירתו של חבל האדמה האדיר הזה שהיווה מולדת.

"היי, שלום". הקול שהחריד את השקט גרם לי לשאת ראשי.

"שלום", החזרתי ברכה.

בני וחיים בני התשע, חברים מימי הגן, רכבו על אופניהם, סובבו את הדוושות במרץ.

"עטרה, מה את עושה כאן?!" שאלו אותי בקול ילדותי.

הרי היום הוא היום המיוחד שלי, יום הולדתי, אך הפעם זה שונה.

שאר ימי ההולדת היו רצף של המשכיות, והפעם בדומה למקום הזה המשתנה, השתנה בתוכי משהו.

מוזר היה לי לחשוב על כך שבעצם גמרתי להיות ילדה, שימי הנערות חלפו לבלי שוב.

ושוב סקרתי את הבתים הבלתי גמורים. ראיתי בעיני דמיוני את השטח המסולע הופך לכרי דשא נרחבים, רעפים אדומים, דלתות נפתחות נסגרות, וילדים חדשים שלא הכרתי יגורו בהם, ואני כבר לא אשחק את הילדה, לא אקח חלק בתסיסת הנעורים.

בשביל עליו אני דורכת ידרכו עוד אנשים חדשים שלא הכרתי, והם, שיגורו כאן, לא יריחו את ריחות העבר.

לא ידעתי אם עצב, כאב או שמחה ממלאים את ליבי.

הרמתי חלוקי אבן, זרקתי אותם בזה אחר זה. אח, מה רציתי לשבת על סלע להביט בשקיעה המדהימה ביופיה, לנקות את תאי המוח, למיין את אשר בתוכם, ולשלוף להכניס כפי שארצה. בלתי אפשרי. המאורעות כולם חרותים, קיימים.

"החיים הם טרגדיה למי שמרגיש, וקומדיה למי שחושב". נזכרתי בפתגם ששמעתי. יש בזה קצת מן האמת, במיוחד שסך של עשרה מטרים מפריד בין מקום המגורים ההולך ונבנה לבין מקום המגורים הארעי – בתים מפח, קרוואנים בלשון עם.

הרוח החלה לנשוב בחזקה. השמש נטתה לערוב. עוד מעט היום נגמר.

אבא אמר לי שיום זה מיוחד, כדאי להתפלל ולבקש מה שרוצים.

ומה אני רוצה, שהזמן יעמוד לו מנגד?! שהכל ימשיך להיות כמו שהיה?!

עצמתי עיניים, שלבתי ידיים, ובעוד אני עומדת, והרוח טופחת על פני, התפללתי על העולם הקטן שאך אותו ידעתי, על צרותיהם היומיומיות של רעיי ושכניי ליישוב –

שיתקנו את הרצפה בבית של רות.

שצבי יחזיק מעמד בעבודתו החדשה.

שבעלה של בקי יחזור לארץ, ושכל ארץ ישראל תזכה להיות כמו ארץ ישראל הקטנה שלי.

פקחתי עיניים, הרגשה טובה מעניקה התייחדות עם מחשבות.

גדלתי. זה חייב היה לקרות בשלב כלשהו.

אז נזכרתי ביום הראשון לשהותי במקום.

נזכרתי איך כל העצב שבי צמח מהבדידות הזו

וידעתי שהבדידות הזו גם תפוגג אותו:

העצמי שבי יבלע במרחב.

בת חורין אהיה... כי לי, בניגוד לרות, יש בית...

כאן ביתי...

כי המרחב הזה זו אני.

מתכונים לחג הפסח ולימי חול המועד

הילה פלאח כהן: hila@kav-itonut.co.il

רבים נוטים לחשוב שבחג הפסח אפשרויות המזון מצומצמות ויש להסתפק בחומרי גלם ומאכלים בסיסיים בלבד, מדובר במיתוס שקל מאוד לנפץ בעזרת מתכונים מגוונים המתאימים לפסח. בכל שנה מנסים המארחים לחדש, להציג בשולחן החג מנות מקוריות וחגיגיות - כאלו שלא אוכלים כל השנה. לחג הפסח ריכזנו עבורכם מנות מיוחדות, עוגות וקינוחים טעימים ♨

שיפודי חזה עוף וירקות

מרכיבים:
150 גרם חזה עוף חתוך לקוביות בינוניות
עגבניות שרי
פטריות שמפיניון טריות קטנות
פלפל כתום חתוך לקוביות בינוניות
בצל קטן
ניתן להוסיף ירקות נוספים לפי הטעם

למשרה:
- חצי לימון סחוט
- כף סילאן
- כפית שמן זית
- כפית חרדל
- שן שום כתושה
- 2 כפות רסק עגבניות
- 4/1 כפית פלפל שחור
- 4/1 כפית מלח

אופן הכנה:
המשרה: מניחים את כל חמורי המשרה במעבד מזון ומעבדים למחית חלקה.
משחילים את קוביות חזה העוף והירקות על שיפודי עץ שהושרו במים. מעבירים את השיפודים לכלי אחסון או לתבנית מלבנית ויוצקים עליהם את המשרה.
משהים במקרר למספר שעות. הופכים מדי פעם כדי שכל הבשר יהיה שרוי במשרה.
מחממים גריל פחמים או את הגריל בתנור, צולים קרוב למקור החום מספר דקות בלבד עד שהבשר הופך לבן אך אינו משחים.
באדיבות: חלי ממן, רשת תמיכה לאורח חיים בריא

קרוקט איטלקי עם טונה וכרובית

מצרכים:
1 כרובית
1 קופסת 160 גרם של טונה בשמן זית
עירית קצוצה או בצל ירוק קצוץ
שן שום
1 ביצה
חלב, לפי הצורך / מים
מלח ים
לציפוי:
1 ביצה טרופה עם כף מים
פירורי קמח מצה
פלפל שחור
שמן עמוק לטיגון

הוראות הכנה:
1. שוטפים,מנקים ומרתיחים את הכרובית במים רותחים מומלחים. מועכים עם מזלג עד למרקם מחית ומערבבים עם הטונה.
2. קוצצים את העירית והשום ומוסיפים לכרובית. כעת מוסיפים את הביצה הטרופה קלות, כמה כפות חלב/מים וזילוף פלפל גרוס.
3. מניחים במקרר לכחצי שעה. בשלב זה יוצרים מהתערובת קציצות קובה קטנות, טובלים בביצה הטרופה ומצפים בפירורי קמח מצה. מטגנים בכמות נדיבה של שמן רותח עד להזהבה. מסננים את הקרוקטים על נייר סופג.
*ניתן להחליף את הכרובית במחית תפוחי אדמה
*ניתן להוסיף לתערובת 2 כפות גבינת ריקוטה.
באדיבות: מותג הטונה המוביל באיטליה RIO MARE

דג אפוי בתנור

מרכיבים ל- 4 מנות:

800 גר' פילה דג טרי (כ- 4 פרוסות של פילה כגון סלמון, סול, מושט)
2 כפות מיונז מדולל במעט מים
מלח גס
פלפל שחור
צמחי תבלין קצוצים כגון טימין, מרווה, בזיליקום, כוסברה וכו' (לפחות כוס צמחי תבלין קצוצים)

אופן הכנה:
מניחים את פרוסות הדג על גבי תבנית אפיה מרופדת בנייר אפיה.
מורחים את המיונז ומפזרים את צמחי התבלין בשכבה אחידה על גבי פרוסות הדג.
אופים בחום בינוני במשך 2-30 דקות (לא יותר מידי על מנת לא ליבש את הדג)
5 דקות אחרונות ניתן להעביר לגריל כדי להשחים את הדג.
באדיבות: חלי ממן, רשת תמיכה לאורח חיים בריא

סלט פירות אקזוטי

רכיבים:
מיץ תפוזים
מיץ אבטיח
1 בננה
1 פפאיה
½ אבטיח
½ אננס
סירופ אגבה *ניתן להוסיף ליקר קוקוס או רום

הוראות הכנה:
מקלפים וחותכים את כל הפירות לקוביות קטנות בקערה מערבבים את כל הפירות.
מוסיפים סירופ אגבה, מיץ תפוזים ומיץ אבטיח מערבבים

קליפות פריכות של תפוחי אדמה

מצרכים:
פסים של קליפות מ-4 תפוחי אדמה
שמן זית או שמן לטיגון
מלח
ופלפל לפי הטעם

אופן הכנה:
1. מחממים את התנור ל-220 מעלות.
2. מכינים תבנית עם נייר אפייה.
3. טובלים את הקליפות בשמן זית.
4. שמים את הקליפות בשכבה אחת על תבנית העוגיות ומפזרים מלח ופלפל.
5. אופים במשך 15 דקות או עד שהם פריכים וצבעם זהוב, בודקים מדי פעם כדי לוודא שהם לא יישרפו.
6. מוציאים מהתנור ומגישים.
באדיבות: Grundig **(גרונדיג), מותג מכשירי החשמל הביתיים הבינלאומי מבית קונצרן ארצ'ליק**

מרק כתום עם טוויסט קליפות תפוחי אדמה פריכות

מצרכים:
פסים של קילופי תפוחי אדמה
מלח
פלפל שחור טחון טרי
מעט שיני שום
1 בצל קצוץ
שמנת מתוקה / ריץ' פרווה

אופן ההכנה:
אוספים שאריות קליפות תפוחי אדמה מהארוחה שלנו או ממתכון שהכנות לפני שהיה בו שימוש של תפוחי אדמה (למשל לביבות).
מוסיפים בצל וכמה שיני שום ומרתיחים אותו על הכיריים במשך 15 דקות.
לאחר הרתיחה מצננים מעט ומערבבים את המרק בבלנדר.
מוסיפים מעט שמנת, מלח לפי הטעם והרבה פלפל שחור גרוס טרי.
באדיבות: Grundig **(גרונדיג), מותג מכשירי החשמל הביתיים הבינלאומי מבית קונצרן ארצ'ליק**

עוגת שוקולד קוקוס נימוחה

חומרים לתבנית 24 ס"מ:
1 פחית קרם קוקוס / 1 כוס קוקוס
400 גרם שוקולד מריר (פרווה), שבור לקוביות
5 ביצים מופרדות
½ כוס סוכר
½ כוס קורנפלור / קמח תפו"א

לקישוט:
שבבי קוקוס

הוראות הכנה:
1. מחממים תנור ל-160 מעלות.
2. מביאים לרתיחה קרם קוקוס בסיר, מוסיפים שוקולד ומערבבים לתערובת חלקה. שומרים כוס מהתערובת בצד לציפוי. מעבירים את היתר לקירור.
3. מקציפים חלבונים וסוכר ומקציפים לקצף יציב 3-4 דקות.
4. מוסיפים חלמונים לתערובת השוקולד, מוסיפים גם קורנפלור ומערבלים עוד דקה.
5. מקפלים את קצף החלבונים לתוך תערובת השוקולד בהדרגה כדי לשמור על נפח ואווריריות.
6. יוצקים את התערובת לתבנית ואופים 40 דקות או עד שהעוגה יציבה אבל המרכז עדיין רוטט. מצננים לפחות שעה לפני ההגשה.
7. יוצקים את תערובת השוקולד ששמרנו מעל ואם רוצים מקשטים בשבבי קוקוס.
באדיבות: המותג הקולינרי מאסטר שף

ממתקי גזר

מצרכים:
150 גרם גזר מגורר
70 גרם קמח מצה או פירורי מצה
½ כוס אגוזי מלך
½ כוסות שקדים
4 תמרים
לציפוי:
50 גרם שוקולד מריר
1 כפית מלח ים

אופן ההכנה:
1. מחממים תנור ל-180 מעלות צלזיוס.
2. מאחדים את החומרים בקערה ומשאירים אותם לנוח 10 דקות.
3. מרפדים תבנית אפייה בנייר אפייה ויוצקים לתוכה את תכולת הקערה.
4. אופים במשך 30 דקות ולאחר מכן מוציאים את התבנית מהתנור ונותנים לה לנוח 10 דקות.
3. לאחר זמן המנוחה מוציאים את המאפה לקרש חיתוך ופורסים למלבנים לפי הגודל הרצוי.
4. ממיסים את השוקולד במיקרוגל, טובלים את קצות פרוסות המאפה בשוקולד ומניחים במגש. ומפזרים מלח ים.
5. מקפיאים ל-3 דקות ומגישים.

באדיבות: המומחים של Beko **מותג מכשירי החשמל הבינלאומי**

עוגיות שוקולד צ'יפס לאוכלי קטניות

מצרכים:
130 גרם חמאת בוטנים
75 מ"ל שמן קוקוס, מומס
6 כפות סירופ מייפל
ביצה אחת
2 כפיות תמצית וניל
45 גרם קמח אגוזי לוז, אבקת אגוזים
½ כפית סודה לשתייה
½ כפית מלח
1 ½ כוסות שוקולד צ'יפס מריר

אופן ההכנה:
1. בסיר או בקערת ערבוב גדולה משלבים את חמאת הבוטנים, שמן קוקוס המומס, סירופ מייפל, ביצה ותמצית וניל.
2. מקציפים במשך כדקה אחת, עד לקבלת תערובת מלאה הומוגנית.
3. מוסיפים את קמח אגוזי הלוז (אבקת אגוזים), סודה לשתייה, ממליחים ומערבבים רק עד לקבלת תערובת אחידה.
4. מקפלים פנימה את השוקולד צ'יפס.
5. מניחים את בצק העוגיות במקרר למשך שעתיים לפחות.
6. לאחר מכן מחממים את התנור ל-185 מעלות צלזיוס ומרפדים תבנית בנייר אפייה.
7. בעזרת כפית או ביד מניחים כמויות קטנות מבצק העוגיות בתבנית.
8. אופים את העוגיות במשך 15 דקות עד שהשוליים מזהיבים והעוגיות התנפחו במרכזן.
9. מוציאים את התבנית מהתנור, ונותנים לעוגיות להתקרר.
באדיבות: המומחים שלBeko מותג מכשירי החשמל הבינלאומי

טרמיסו, הקינוח האיטלקי הנודע, בגרסה קלה להכנה וקוצרת מחמאות והפעם הוא מוגש בכוסות אישיותמאת: עורך השף הלבן \ מקור מתכון : נעמה רן \ צילום : נעמה רן כמות מנות: 8-10

רכיבים:
200 גרם בישקוטים שבורים גס
2/1 כוס נס קפה (1 כפית נס קפה + 1 כפית סוכר + 4/1 כוס מים רותחים +
4/1 כוס חלב)
3 כפות ליקר אמרטו או ליקר קפה (לא חובה)
לקרם גבינה:
1 מיכל (250 מ"ל) שמנת להקצפת קרם וניל "השף הלבן"
1 גביע (250 גרם) גבינת מסקרפונה "השף הלבן", יש להוציא מהמקרר כחצי שעה לפני השימוש
2 כפות אבקת סוכר

לקרם קפה:
2 כפיות אבקת נס קפה
1 כף אבקת סוכר
1 מיכל (250 מ"ל) שמנת להקצפה קרם וניל "השף הלבן"
להגשה: אבקת קקאו

אופן ההכנה:
1. מכינים קרם גבינה: שמים את המרכיבים בקערת מיקסר ומקציפים לקרם יציב. מעבירים לשקית זילוף.
2. מכינים קרם קפה: מעבירים לקערת המיקסר את מרכיבי הקרם (אין צורך לנקות אותה משאריות קרם הגבינה) ומקציפים לקרם יציב. מעבירים לשקית זילוף.
3. מרכיבים את המנה: שמים בקערית משקה נס קפה וליקר. טובלים את הבישקוטים ומניחים בכוסות. מזלפים קרם גבינה שמים שכבה נוספת של בישקוטים טבולים בקפה, שוב קרם גבינה ולבסוף קרם קפה. בוזקים אבקת קקאו ומגישים או מכסים בניילון נצמד ומאחסנים במקרר עד ההגשה.

טראפל שוקולד

מצרכים:
200 גר' שקדים קצוצים
15 תמרים גדולים
30 גרם קמח מצה או פירורי מצה
20 גרם אבקת קקאו
1 כפית גרידת תפוז וליים
100 גר' שוקולד מריר
10 גרם ממרח אגוזי לוז
קורט מלח ים

אופן ההכנה:
1. מוסיפים שקדים קצוצים, שיבולת שועל, אבקת קקאו ומלח, לקערה ומתחילים לפורר את המרכיבים.
2. מסירים את הגלעינים מהתמרים ומשרים אותם במים חמימים למשך 10 דקות.
3. מוסיפים לקערה את התמרים, ממרח אגוזי הלוז וגרידת התפוז/לימון.
4. מרפדים תבנית בנייר אפייה.
5. יוצרים מהבצק כדורים בגודל הרצוי ומניחים על נייר הפרגמנט.
6. ממיסים את השוקולד על בן-מארי. טובלים את הכדורים בשוקולד, ואז מגלגלים אותם בשקדים מרוסקים.

באדיבות: המומחים של Beko **מותג מכשירי החשמל הבינלאומי**

סירות קישואים עם בשר בקר טחון

מצרכים:
4 קישואים בינוניים
300 גרם בשר בקר טחון
1 כף שמן זית
חצי כוס בצל קצוץ
2 שיני שום, קצוצות
1 כוס רסק עגבניות
רבע כפית מלח + רבע כפית פלפל

אופן ההכנה:
1. פורסים את הקישואים. מוציאים את החלק הפנימי בעזרת כף, מניחים בצד. מניחים על מגש ומתבלים במלח, פלפל שחור וזילוף שמן זית.
2. מחממים את שמן הזית בסיר בגודל בינוני ומטגנים את הבצלים עד שהם הופכים שקופים.
3. מוסיפים את השום ומבשלים עוד 2 דקות.
4. מוסיפים פנימה את הבשר הטחון ומבשלים עוד חמש דקות עד להשחמה קלה.
5. מוסיפים מחית רסק עגבניות לתוך סירת הקישואים את הקישואים, מתבלים במלח ופלפל שחור ומבשלים 10 דקות.
6. ממלאים את הקישואים בתערובת השר.
באדיבות: Grundig **(גרונדיג), מותג מכשירי החשמל הביתיים הבינלאומי מבית קונצרן ארצ'ליק**

בצאת ישראל

חגיגת פסח בכפר הנוקדים

מתחם מים | סיורי בוקר בעקבות סודות המדבר | סיורי שקיעה מודרכים | סיורי לילה בעקבות חיות הלילה והעקרבים | CAMEL CARE- חווית הכרת הגמלים והאכלתם | מדורת הפתעות | משחקי פינג פונג, בינגו משחקים של פעם ועוד שלל פעילויות לילדים | עמדת טיולים ועוד!

מתחם האירוח המדברי, כפר הנוקדים מזמין אתכם לחגיגות האביב בחול המועד פסח. בואו לגלות את סודות המדבר עם מגוון פעילויות סיורים וסדנאות.

מתחם מים, סיורי בוקר - סודות המדבר (סיור רגלי מודרך), סיורי שקיעה מודרכים, סיורי לילה מודרכים (בעקבות חיות הלילה והעקרבים), חווית הגמל (האכלת גמלים ולמידה עליהם), רכיבה על גמלים (מגיל 8), מדורת הפתעות (מדורה לכל הכפר עם הפתעות), משחקי פינג פונג ובינגו ועוד שלל פעילויות לילדים ולכל המשפחה, עמדת טיולים עם הסברים והמלצות, משחקים של פעם (מגוון פעילות ומשחקים לילדים), מפגשים מרתקים עם בעלי חיים, סיורים מודרכים במדבר ועוד.

למדבר יש לא מעט סודות והוא מרשה לגלות רק חלק ממנו - את כל השאר יצטרכו המבקרים לגלות לבד... להלן חלק מהפעילויות עבור המבקרים במהלך השבועות הקרובים בכפר:

סודות בעלי החיים בכפר:

הכפר מלא בבעלי חיים מסוגים שונים אשר תמיד שמחים להיפגש עם המבקרים ובני משפחותיהם. מגוון החוויות הגדול מעסיק עד מאוד כשבמהלך סופי השבוע יוכלו המתארחים בכפר לבקר בפינת החי ולהכיר מקרוב את העיזים החמודות (כולל הזדמנות להאכילן), ארנבונים במתחם הליטוף ולגששים מבינכם - תוכלו לנסות, לחפש ולמצוא את צבי היבשה המסתתרים בשטח.

ברחבי הכפר מסתובבים באופן חופשי עשרות טווסים, אווזים, תרנגולות ושלל בעלי חיים נוספים. האם תוכלו למצוא את כולם? (רמז: הסוד הוא לחפש על העצים).

חווית הגמלים – CAMEL CARE:

במהלך הביקור של המטיילים בכפר הם מוזמנים לחוויה חד פעמית במתחם הגמלים. פעילות ה-Camel Care מפגישה פנים מול פנים עם הענקים העדינים והחביבים – הגמלים, ומאפשרת להכירם מקרוב עם חומר לימודי והעשרת הידע לצד האכלת הגמלים בחטיפים האהובים עליהם. (סוד: לא רחוק ממתחם הגמלים ישנו מתחם חמורים אשר ייהנו לא פחות מאותם החטיפים).

סיור סודות המדבר:

המבקרים מוזמנים יחד לצאת לסיורים מודרכים באזור הכפר עם מדריכי הבית. במהלך הסיורים ילמדו אודות סודות הגששות המדברית והישרדות בעלי החיים והצמחים במדבר: ראיתם פעם עקבות של גמל? איך מזהים כיווני הליכה בחולות? מה ניתן ללמוד על העבר מלמידת התנאים בשטח?

המטיילים בכפר ילמדו על בעלי החיים המדבריים וכיצד הותאמו הם לחיי המדבר, יכירו צמחים מקומיים אשר הסתגלו ופיתחו מנגנוני הישרדות מיוחדים לתקופות יובש ארוכות ואת כל מה שניתן ללמוד מהם.

הסיורים הרגליים יוצאים מהכפר ויש להירשם אליהם מראש בדלפק הקבלה. מספר המקומות מוגבל. מתאים לכל הגילאים (לא מתאים לעגלות).

סיורי לילה בעקבות העקרבים, חיות לילה והכוכבים:

יציאה לסיורים ליליים מודרכים בוואדיות המדבריים של בקעת הקנאים סביב הכפר. מדריכי הכפר מכירים את לילות המדבר מזוויות שונות, מקוריות ומגוונות אליהם טרם נחשפו המבקרים. שימוש בתאורה אולטרה סגולה (UV) עוזרת למדריכים לאתר ולהציג את חיות הלילה בבית הגידול הטבעי שלהן ויש אפילו סיכוי לזהות בחושך עקרבים ממינים שונים אשר זוהרים בתאורה המיוחדת. אם יתמזל המזל ניתן יהיה לפגוש גם שועלים, תנים, עטלפים ועוד.

הנחיות: חובה להגיע בנעליים סגורות / מתאים לכל הגילאים (סיור לימודי) / היציאה לסיורי לילה בשעות הערב.

מגוון פעילויות בכפר – (סיורים, משחקים והפעלות):

בכפר הנוקדים מאמינים בחוויות. לכן על מנת להנעים את זמנם של המבקרים ולדאוג שבכל רגע פנוי יהיה להם מה לעשות פיתח צוות הכפר מספר פעילויות מותאמות. הצוות מעניק חוויה ייחודית המשלבת בין ערכי אהבה לטבע ולבעלי חיים, בין אווירת שקט ויצירתיות אותנטית בכל פרט קטן.

בערב מדליקים מדורה עם הפתעות, בהם יושבים המבקרים, משחקים במשחקים של "פעם" ומתחברים דרך משחקים קהילתיים כמו אלו שגדלנו עליהם.

הסוד: לא לפספס את המדורה המשותפת בערב! מתי זה קורה? מיד לאחר סיורי הלילה.

סודות הטיולים באזור – (**גבי מים, תצפיות ושבילים**)

אזור מדבר יהודה הוא יעד מבוקש ביותר לטיולים. אזור הכפר מציע את מיטב הטיולים, התצפיות והאטרקציות.

דוגמאות מומלצות:

-בירכת צפירה - גב מים מרהיב שמלא ברוב ימות השנה על צוק בלב הנוף המדברי. מתאים לגיל 8 ומעלה (יתדות וטיפוס קל).

-שביל ישראל ברגל או באופניים - המקטע היפה בישראל לשביל הנודע. סומן ממש לאחרונה ומאפשר הצצה לאזור הנופי המהמם של בקעת הקנאים ונחל צאלים.

-שבילי ההליכה נחל רחף עליון (חלק משביל ישראל), דרך הגמלים המדהימה או סינגל הרכיבה "נוקדים" עם יציאה ממש מול שער הכניסה לכפר.

-תר מצדה – אתר מורשת עולמית וגן לאומי מדהים כ-12 דק' נסיעה מהכפר.

-מעיינות ים המלח – עין בוקק, עין גדי ועוד מעיינות מומלצים לביקור. לא לשכוח להביא בגדי החלפה.

-צפיות הנוף - בקעת הקנאים מוקפת תצפיות נוף רבות על האזור, נוחות להגעה ומלאות חן.

*כל הפרטים בטלפון: 089950097

מרכז המבקרים של איגודן

מרכז המבקרים של איגודן במכון השפד"ן שבמערב ראשון לציון מזמין את כל המשפחה להירשם לפעילויות השונות בחול המועד פסח והכל ב-15 שקלים בלבד. **מסע האופניים כרוך בעלות שונה

איגודן אחראי לאיסוף והולכת השפכים מכל רחבי מטרופולין גוש דן אל מפעל השפד"ן - מפעל מחזור המים הגדול ביותר במזה"ת, ולטיהורם והשבתם כמים המיועדים לחקלאות בשדות הנגב. סיור משפחות אקולוגי במפעל מיחזור המים הגדול במזרח התיכון, ומופע של הקרקס הירוק: לראות, ללמוד ולהרגיש לאן המים המשומשים בבית הולכים.

מופע 'הקרקס הירוק'

מופע ייחודי, מקורי ומשעשע לכל המשפחה המבוצע על ידי שני אומני קרקס מעולים. במהלך המופע השחקנים מדגימים ומסבירים בצורה חווייתית נושאים כמו שמירת הסביבה, קיימות, חיסכון במים ולמה אסור לזרוק מגבונים לאסלה. שעות הופעות הקרקס מסונכרנות עם סיום או התחלת הסיור במרכז המבקרים.

מועדי הסיורים: סיור בליווי מדריך/ה צמוד/ה ייצא כל חצי שעה החל משעה 9:00. משך כל סיור- כשעה ויכלול: מופע אורקולי וסיור במפעל.

תערוכת ציורים "מים ופרח" של היוצרת אורלי שלם

תערוכה ייחודית המראה בציוריה את החיבור בין המים כנוזל החיים לבין הפריחה והלבלוב של הטבע.

אורלי מתארת בציוריה את המים בשלל דימויים ותצורותיהם: כמי גשמים, נופי ים, נחלים ואגמים, מפלים שוצפים, מיימי סופה וסערה, מים זכים, כחולים וצלולים וכאלה שבאים במגע עם הקרקע, עם מלחים וחומרים נוספים המתערבבים יחד עם המים ויוצרים עכירות ובוצה.

הכניסה לתערוכה ללא עלות

אופנים על המים: תחרות אופני כביש ברחבי מכון השפד"ן (תחרותי ועממי)

במסגרת אירועי חג הפסח מקיים "איגודן" בהפקת "בייק ישראל", מסע ותחרות אופני כביש ברחבי מכון השפד"ן. כבישי המכון הם אידיאלים לחובבי הרכיבה ומזמינים לחוויה עוצמתית שמשלבת רכיבה עם טבע ומים, באמצעות מסלול הרכיבה יפייפיה העובר דרך בריכות המים וצמחיה ייחודית הממוקמים במתחם השפד"ן. המסע מיועד לרוכבים החל מגיל 6

*פרטים והרשמה ל»אופניים על המים באתר הרשמי של איגודן.

הגן הבוטני

פסח בין הפרחים ניווט לכל המשפחה בין שבילי הגן הבוטני גבעת רם בחוה"מ פסח: מסלולי ניווט * מתחם "קוביות" - משחקי עץ * סדנת הדפס ייחודית מהצומח * הכנת מצפן ומפת ניווט מעלים * סדנאות יצירה מהטבע * סיורי פריחה מודרכים * תערוכה חדשה בגלריית החממה ושלל פעילויות נוספות בגן.

במהלך הפעילות יתקיימו סיורי פריחות מודרכים ברחבי הגן הפורח בגן: שעות הסיורים: 10:00, 11:30, 13:00, 14:30, 16:00

עלות: 35 ₪ ילד 40 ₪ מבוגר, חייל/סטודנט/גמלאי 25 ₪, ילד ירושלמי עד גיל 18 חינם בהצגת ת.ז. מנויים: חינם. שעות פעילות בחוה"מ : 7-12.4 שישי וערב חג 09:00-15:00 ראשון-שני 09:00-17:00. לפרטים נוספים: הגן הבוטני האוניברסיטאי טל. 02-6794012

"רפואה בחלל"

טכנודע חדרה, המוזיאון הישראלי לרפואה, חלל ומדע הייחודי בישראל, מזמין את כל ילדי ישראל ליהנות מהפנינג פסח בו יוכלו הילדים להפוך לחוקרי חלל צעירים וללמוד מקרוב איך מטפלים במגיפה קשה שפרצה בחלל, איך וירוסים מתנהגים, כיצד מפתחים חיסון מציל חיים כחלק מצוות משימה מיוחד, איך בודקים את יעילות החיסון שאותו נשגר לתחנת החלל, כל זאת תחת לחץ של זמן וסכנת חיים שמרחפת מעל ראשם, באמצעות ניסויים, חידות מדעיות ומשימות שבעזרתם יצילו את צוות האסטרונאוטים של החללית.

בתחנת החלל הבינלאומית, מתגלה וירוס מסתורי המאיים על חייהם של האסטרונאוטים. בסדנה זו שתתקיים ביחידה הרפואית של הטכנודע, המשתתפים ישתמשו בכלי מעבדה וחומרים ייחודיים שימחישו עבורם את תהליך החקר והפיתוח המאפיין פיתוח חיסון בעולם הרפואה והביוטכנולוגיה.

במקביל, יתקיימו במהלך היום סיורים מודרכים במוזיאון הרפואה הראשון והיחיד בישראל בטכנודע. ניתן לרכוש כרטיס כניסה משולב (או בניפרד).

המבקרים יוכלו ליהנות מביקור במוזיאון המדע הכולל מתחם משחקי מחשבה, חדר חושך וכן מסיור בפארק המדע, ע"ש אלה ועוזיה גליל, המשתרע על פני 4 דונם של "מעבדה מדעית חיצונית", המציגה מתחם אנרגיה ומתחם צלילים וקול. הכולל מגוון פתרונות לשימוש בעקרונות פיזיקאליים, המשפיעים על חיי היום יום שלנו: כיצד עובר הקול למרחקים? כיצד קרני השמש יכולות להניע סירות או להשפריץ סילוני מים? כיצד מתחממים המים בדוד השמש? איך אנרגית חום מבעירה אש, איך תיבת תהודה משפיעה על אורך המיתר ועוביו ועוד.

-מחיר כניסה: 70 ₪ לילד מגיל 3 ו-50 ₪ למבוגר

-הפנינג "רפואה בחלל" חול המועד בימים א' וב' ה-9/10/4 בין השעות 09:00 ל-17:00

-כתובת: רח' הרב ניסים 2, גבעת אולגה חדרה. טל' 04-6333505

מאת: הילה פלאח כהן

פסח אתרים

ארגון אשכולות יקיים יותר מ-120 סיורי יום וערב לכל המשפחה ללא עלות בחול המועד פסח, בחסות בנק הפועלים. הסיורים ללא עלות והשתתפות מותנית בהרשמה מראש. סיורים לדוגמא:

פריחת האביב בנחל אורן בהדרכת מרכז סיור ולימוד גליל.

נתחיל את הסיור מחניון האגם אשר בטבורו של הכרמל. נלך בנחל אורן, נהנה מהפריחה האביבית , נחזה בשרידי טחנת הקמח ונגיע עד לעין אלון השופע בעונה זו. נעלה למחצבות קדומים ומשם במורד נחל דמון נחזור אל חניון האגם. נספר על ההתיישבות בכרמל לאורך הדורות ונבחן את התחדשות הצומח בכרמל לאחר השריפה הגדולה של דצמבר 2010.

שביל הצפרים בבנימין בהדרכת מרכז סיור ולימוד הרי גופנא.

נטייל בין כרמים והרים, נראה ונחווה את האביב במערב בנימין. נבקר במעיין מים קרירים שלמרגלות ההר. נספר על ההתיישבות החלוצית באיזור, ועל ההיסטוריה הרחוקה. הסיור הינו מסלול מעגלי היוצא וחוזר לנווה אח«י.

נחל ממשית בנגב בהדרכת מרכז סיור ולימוד בית מוריה.

נטייל בנחל ממשית, נראה ונחווה את עוצמות המדבר, את הצומח, מי האנשים שחיו במדבר, הם חיו את המדבר. הסיור הינו מסלול מעגלי היוצא מהכניסה לגן הלאומי ממשית וחוזר לגן הלאומי ממשית.

אגם בלב מדבר ירוחם בהדרכת מרכז סיור ולימוד ביחד ירוחם.

במהלך הסיור נטייל ב אגם ירוחם שהוקם בשנות ה-50, כמאגר מים לקיבוצי הנגב והיום משמש כאתר תיירות נופש ופנאי. נראה ונחווה את הצומח באיזור, נבקר בבאר הקדומה ובבאר המנדטורית ונלך בשביל המונגש לאורך המזח ותחנות הצפרות. נספר על הסכר ועל הבועה האקולוגית שנוצרה סביב האגם. הסיור מעגלי, יוצא מהחניון הראשי של האגם וחוזר לאותה הנקודה.

למידע נוסף על טיולי פסח ולרישום: https://eshkolot.tickchak.co.il/41305?ref=r1

מה נשתנה הפסח הזה מכל הבחירות?

מה נשתנה הפסח הזה מכל הבחירות?

פעילויות פסח במרכז מהותי מקבוצת אריסון: מחולל ברכות אוטומטי, הקרנת יצירות אישיות על רקע צילום מגניב, תחנות הפעלה מהנות לצד הפעילויות המוכרות והאהובות ברוח ערכי החג.

מרכז מהותי מקבוצת אריסון מתחדש עם פעילויות מהנות לכל המשפחה ברוח האביב וחג החירות. הפעם, מהותי יצרו תחנות הפעלה תחת הכותרת "מה נשתנה הפסח הזה מכל הבחירות"? בכניסה למרכז נוצר שביל המסתעף ל-4 שבילים אשר כל אחד מהם מוביל לפעילות אחרת.

מתי לאחרונה יצרתם ברכה בסגנון בינה מלאכותית? במהותי יצרו במיוחד עבור פסח, תחנת ברכות באמצעות אפליקציה ייחודית. על ידי מספר שאלות אישיות מכוונות מחולל הברכות של מהותי יוצר ברכה שמבוססת על התשובות של המשתתפים.

בתחנת גלגל המזל הילדים מסובבים את הגלגל ונשלחים בכל פעם למשימה קצרה/ צריכים לענות על שאלה/ לעבור לתחנה מסוימת.

בתחנות היצירה הילדים יוכלו לקשט שקופיות ברוח החג ובסיום להקרין אותו על גבי הקיר ולהצטלם על רקע השקופית שיצרו בענק. בנוסף, יצירת פורטרט אישי באמצעות גזרי עיתון ואלמנטים של יצירה.

כדי ליהנות מפעילויות הפסח של מהותי, יש להירשם לאחת מפעילויות המרכז. ימים 7-10.4, בין השעות 10-16 (ביום ו' עד השעה 14:00). רח' שאול המלך 21 תל-אביב. מחיר: 35 ₪ לילד, 15 למבוגר

חוויית טיול יוצאת דופן בגולן

זה הזמן לטייל בשביל הגולן - הנוף ירוק ופורח, מזג האוויר נעים והשביל מספק מפגשים מרתקים עם הטבע הגולני והמטיילים בו. שביל הגולן 120 - ק"מ של מסלולים מרהיבים בדרגות קושי שונות.

בשנים האחרונות הפך שביל הגולן לאחד המקומות המועדפים על טיילים בכל הגילאים ומכל שכבות האוכלוסיה. הטיול בשביל מספק נופים עוצרי נשימה של מרחבי הגולן החל מהצפון עם רקע החרמון ועד לדרום מול נופי הכינרת. חלק מהמטיילים בוחרים לטייל במקטע קצר וחלקם בוחרים באתגר של מסלול לאורך כמה ימים. אורכו של שביל הגולן כ-120 ק"מ מסומנים בכחול (כנרת) לבן (חרמון) וירוק (גולן), מהחרמון בצפון ועד מצוקי האון הצופים לכנרת, בדרום. שביל הגולן מחולק ל-13 מקטעים באורך משתנה, בין 6 ל-13 ק"מ לקטע בודד.

לכל קטע גישה בשני הקצוות עם רכב רגיל, כלומר- כל קטע הוא שביל טיול קווי וההולכים כל קטע בנפרד צריכים להשאיר את הרכב בסיום המסלול או להיעזר ב"הקפצות" שניתן להזמין מראש.

באגף התיירות של החברה הכלכלית גולן ריכזו מידע המלצות וטיפים למטיילים לאורך השביל: 5 מקומות לטבילה מרעננת לאורך השביל

• עין טורבינה מקטע 5

עין טורבינה - מעיין הנמצא צפונית לישוב אלוני הבשן נמצא בסמיכות לטורבינות ומכאן שמו. המעיין נובע לבריכה מלבנית המתמלאת במים צוננים מהנביעה הסמוכה אליה. אורכה של הבריכה כ- 10 מטרים ורוחבה כ- 4 מטרים, עומקם של המים בבריכה הוא כ- 2 מטר לערך. מקום מושלם לטבילה אל מול נוף מרהיב.

• מעיינות הפאחם - מקטע מס' 7 בין חושנייה לאום דנניר

שמורת עינות פחם כוללת אזור מישורי ובו עשרות נביעות, השופעות מים במשך כל השנה. ליד שרידי הכפר פרג' ובו מבנים עתיקים (מהתקופה הביזנטית) שהשתמרו לגובה שתי קומות כולל קשתות אבן הנושאות את הקומה השנייה. בסמוך לחורבות הכפר- בריכת חורף המהווה כר לצמחי מים נדירים. המסלול עובר במעיינות הפאחם השופעים. המעבר במים הכרחי (עד הברכיים) וכדאי להצטייד בנעליים להליכה במים.

• מעיין אום דנניר - מקטע מס' 7 בין חושנייה לאום דנניר

נמצא בחורשת האקליפטוס של 'אום אל דנניר'. במקום מעיין המנוקז לבריכת שכשוך מבטון ונדנדת ישיבה לצידה.

• נחל סמך הגשר הסורי עין קשתות דליות - מקטע מס' 9

נחל סמך הוא הארוך שבנחלי הגולן. זהו שמו הערבי של הנחל שמשמעו 'נחל הדגים'. הוא נקרא כך על שום הדגה העשירה במוצא הנחל אל הכנרת. בדרך לנחל עוברים על גבי שרידי דרך רומית מרוצפת אבן. יתכן שזוהי הדרך שחיברה את אזור הכנרת עם דמשק. המסלול מטפס אל סוללת מאגר רוויה ומאפשר תצפית על המאגר ועל האזור לפני הירידה אל הנחל. בחורף ובאביב הנחל פורח בשלל צבעים מרהיבים. מומלץ לעצור למנוחה תחת הגשר הסורי שמי הנחל הרעננים זורמים תחתיו.

• עין תאופיק - יער מבוא חמה מקטע מס' 13

עין תאופיק - נביעת מים הזורמת לתעלה נחמדה שאפשר ללכת בתוכה. עין תאופיק נמצא ביער קק"ל- מבוא חמה. במקום צל ושולחנות פיקניק.

חוה"מ פסח חוויתי בקניוני עזריאלי

אביב הגיע פסח בא: קניוני עזריאלי מזמינים אתכם לבקר בחול המועד פסח בקניונים הפרוסים ברחבי הארץ, ליהנות מפעילויות וסדנאות מהנות לכל המשפחה ללא תשלום!

קניון עזריאלי ירושלים חול המועד פסח ראשון ושני (9-10.4) בין השעות 12:00-18:00 ליהנות מעמדות צילום ואיפור, בלונאי, מתחם יצירת סוכריות מבצק סוכר, DIY אקססוריז ועוד מלא הפתעות.

קניון עזריאלי ראשונים במהלך חול המועד פסח ראשון ושני (9-10.4) בין השעות 12:00-18:00 ליהנות ממתחם יצירה DIY, סדנת עיצוב בלונים, עמדת צילום אביבית, עמדת ביוטי צבעונית ועוד מלא הפתעות.

קניון עזריאלי מודיעין במהלך חול המועד פסח ראשון ושני (9-10.4) בין השעות 12:00-17:00 ליהנות מתאטרון הגדה של פרעה, סדנאות שף צעיר, עמדת יצירת זר פרחים ועוד.

קניון עזריאלי עכו במהלך חול המועד פסח ראשון ושני (9-10.4) בין השעות 11:00-14:00 ואחה"צ 16:00-19:00 ולקחת חלק באירוע מסביב לעולם עם מתחמי פעילות מגוונים ברוח המדינות השונות.

קניון עזריאלי חולון חול המועד פסח ראשון ושני (9-10.4) בין השעות 12:00-17:00 ליהנות מתאטרון הגדה של פרעה, סדנאות שף צעיר, עמדת יצירת זר פרחים ועוד.

קניון עזריאלי תל אביב פארק חוויות ופעילויות שכולו מיקילנד! בין התאריכים 06.04-25.04 על הגג של קניון עזריאלי תל אביב, תוכלו ליהנות מכ-3,000 מטרים של עולם חוויתי ומלא אטרקציות וכיף לכל המשפחה – פארק מתנפחים ענק, פארק חבלים, לוגו בוקס, עמדות צילום ומופע מרכזי. עלות כרטיס לקהל הרחב: 99 ₪ לאדם. לינק לרכישת כרטיסים: https://tickchak.co.il/32628.

קניון עזריאלי הנגב חול המועד פסח ראשון ושני (9-10.4) בין השעות 11:00-14:00 ואחה"צ 16:00-19:00 לקרקס מרהיב בו תוכלו ליהנות ממתחמי גאגלינג ומכוניות עם שלט, מתחמי יצרה ומשחק הזיכרון של הקרקס, עמדות יריד אמריקאי, עמדות איפור ועוד.

קניון עזריאלי חיפה במהלך חול המועד פסח ראשון ושני (9-10.4) בין השעות 11:00-14:00 ואחה"צ 16:00-19:00 ליהנות מעמדות צילום ואיפור, בלונאי, מתחם יצירת סוכריות מבצק סוכר, DIY אקססוריז ועוד מלא הפתעות.

פארק האקסטרים בעכו

סיורים חינם בחול המועד פסח, בעיר עכו, ביוזמת אגף התיירות בעיר עכו ורשות הטבע והגנים במגוון רחב של אתרים. הסיורים פתוחים לקהל הרחב, ברישום באתר של רשות הטבע והגנים.

פארק האקסטרים האתגרי בעכו נערך אף הוא לחג הפסח ומקיים פעילויות ייעודיות למשפחות ולילדים בחוהמ"פ בין התאריכים 4/11-9 בפעילות חפש את האפיקומן, עם עשרות פרסים שווים שיחולקו למשתתפים.

פארק אקסטרים עכו, שלום הגליל 3, עכו 1-700-556-070

מחיר: 69 ₪ לאדם. פרטים נוספים ניתן לקבל במספר: 054-8190116

חדש!
כשר לפסח
למהדרין - קטניות
BSD גל אורן לרנר
תנובה
ALTERNATIVE
SOY
סויה במתיקות מופחתת
IM SO FRESH!
סויה לייט
משקה סויה
ALMONDS
משקה שקדים
ALMO
קוקוס שקדים
BARISTA
משקה סויה
ללא תוספת סוכר
SOY DR
סויה בטעם וניל
ALTERNATIVE
טופו בטעם טבעי
BIO
מעדן סויה עם אפרסק
מעדן סויה עם תות
מעדן סויה עם שוקולד
בהשגחת "בית יוסף"
במוצרים הכשרים לפסח
למהדרין - קטניות, מופיעה חותמת
כשרות בית יוסף על האריזה ומסומן
בצמוד לתאריך הכיתוב:
"כשר לפסח למהדרין - קטניות"
ALTERNATIVE
למהדרין בפסח יש תנובה
בהשגחת הבד"ץ
ירושלם
השגחת הבד"צ
לא כולל פסח
פרווה